

ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ - ΑΙΤΩΛΙΚΟΥ

Φορέας Διαχείρισης ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Δράσεις Προστασίας του περιβάλλοντος
και Ευαισθητοποίηση με ενημέρωση.

Οριοσήμανση, παρακολούθηση πελεκάνων
στο εθνικό πάρκο.

Συλλογή και περίθαλψη άγριων ζώων
του Εθνικού Πάρκου Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου.

ΗΜΕΡΙΔΑ 20ης Ιουνίου 2015

Η Προώθηση των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού
στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου

Το Παρόχθιο δάσος Φράξου «Ο ΦΡΑΞΙΑΣ» Λεσινίου
ένας λησμονημένος θησαυρός.

Υποθαλάσσια ζωή στην Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου.

Για μια νέα αρχιτεκτονική στην πόλη του Μεσολογγίου.

Η σημασία των Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων
στο Εθνικό Πάρκο

Χαράσσοντας τη λιμνοθάλασσα.

ΑΒΟΚΕΤΑ

Τεύχη 7 - 9 / Νοέμβριος 2015

Ιδιοκτήτης - Εκδότης
ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Εκδότης - Υπεύθυνος Περιοδικού
σύμφωνα με το Νόμο
ΦΩΤΗΣ ΠΕΡΓΑΝΤΗΣ
Πρόεδρος ΦΔ/ΛΜ

Διευθυντής Περιοδικού
ΣΕΛΙΜΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
Συντονιστής ΦΔ/ΛΜ

Συντακτική Επιτροπή
Φουρνιώτης Νικόλαος,
Παπακωνσταντίνου Κων/νος,
Χρυσόπουλος Σωτήρης,
Καρανίκα Μαλβίνα

Αβοκετα (*Recuvirostra avocetta*)

Η Αβοκέτα είναι ένα είδος παρυδάτιο το οποίο το συναντάμε στους περισσότερους ελληνικούς υγρότοπους, σε εκτάσεις με αλμυρά ρηχά νερά. Φωλιάζει σε μικρές νησίδες εσωτερικά των υγροτόπων δημιουργώντας αποικίες.

Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος με τον οποίο αναζητάει την τροφή της, χρησιμοποιώντας το μακρύ, γυριστό ράμφος της, το οποίο κουνάει δεξιά αριστερά στο νερό, ψάχνοντας για μικρούς ζωοπλαγκτονικούς οργανισμούς (μικρά καρκινοειδή). Ξεχειμωνιάζει σε μεγάλους αριθμούς στο Μεσολόγγι, Σπερχειό, Αλιάκμονα ενώ φωλιάζει στο Δέλτα Έβρου, Αξιού-Αλιάκμονα, Νέστου, στις Αλυκές Κίτρους, Καλλονής Λέσβου και Μεσολογγίου.

Παραγωγή:

ΚΑΣΣΑΒΕΤΗΣ 26310 28949
γραφικές τέχνες

φορέας διαχείρισης
ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Φορέας Διαχείρισης
Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου
Έδρα: Αιτωλικό, Τ.Κ. 30400
Τ.Θ. 15111
Τηλ.: 26320 55094
info@fdlmes.gr
www.fdlmes.gr

Περιεχόμενα

- σελ. **3** Χαιρετισμός Προέδρου
Φορέα Διαχείρισης Λ.Μ.
&
Η Χρησιμότητα των Φορέων
Διαχείρισης
Προστατευόμενων Περιοχών
- σελ. **4** Δράσεις Προστασίας του
περιβάλλοντος και Ευαισθητοποίηση
με ενημέρωση στις προτεραιότητες
του Φορέα Διαχείρισης
Προστατευόμενης Περιοχής
- σελ. **5** Οριοσήμανση, παρακολούθηση
πελεκάνων
στο εθνικό πάρκο.
- σελ. **8** Δράσεις Περιβαλλοντικής
Ενημέρωσης
& Ευαισθητοποίησης του Φ.Δ./Λ.Μ.
- σελ. **12** Συλλογή και περίθαλψη άγριων ζώων
του Εθνικού Πάρκου Λιμνοθάλασσας
Μεσολογγίου.
- σελ. **14** ΑΠΟΦΑΣΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ,
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
- σελ. **16** Οικονομικά στοιχεία εξέλιξης
τεχνικού δελτίου πράξης ΕΠΠΕΡΑΑ-
Απορροφητικότητα
- σελ. **17** ΗΜΕΡΙΔΑ 20ης Ιουνίου 2015
Η Προώθηση των Εναλλακτικών
Μορφών Τουρισμού
στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας
Μεσολογγίου
- σελ. **30** Το Παρόχθιο δάσος Φράξου «Ο
ΦΡΑΞΙΑΣ» Λεσινίου
ένας λησμονημένος θησαυρός.
- σελ. **32** Υποθαλάσσια ζωή
στην Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου.
Τι ενδιαφέρον παρουσιάζει?
- σελ. **34** Για μια νέα αρχιτεκτονική στην πόλη
του Μεσολογγίου:
Το παράκτιο μέτωπο.
- σελ. **36** Η σημασία των Βυζαντινών και
Μεταβυζαντινών Μνημείων στο
Εθνικό Πάρκο
- σελ. **38** Χαράσσοντας τη λιμνοθάλασσα.

Χαιρετισμός Προέδρου Φ.Δ./Λ.Μ

Αγαπητοί φίλοι

Σ' αυτό το τεύχος του περιοδικού μας θα ήθελα κατ' αρχήν να κάνω μία αναφορά στους Φορείς Διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών της υπέροχης ελληνικής φύσης. Μιάς φύσης που από τη μία μεριά, ευτυχώς, η ευρύτερη ελληνική κοινωνία έχει αντιληφθεί την αξία και σημασία της αλλά από την άλλη, η τρέχουσα οικονομική και κοινωνική κρίση, την έχει θέσει σε χαμηλή προτεραιότητα στις επιλογές των όποιων κυβερνήσεων στο να προβλέψουν μέτρα αι προοπτικές διατήρησης και προστασίας της.

Στο άρθρο που ακολουθεί, γίνεται μία συνοπτική μεν αλλά συγκεκριμένη αναφορά στη χρησιμότητα αυτών των φορέων και καθίσταται πασιφανές το ότι η χρηματοδότησή τους αποτελεί μία από τις πλέον αποδοτικές «επενδύσεις» της πολιτείας. Μάλιστα, θα πρέπει να υπογραμμιστεί το γεγονός ότι στη λειτουργία τους υπάρχει σημαντική εθελοντική προσφορά από τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων τους τα οποία δεν αμείβονται για τον κόπο και χρόνο που δαπανούν, κάτι που κάνουν καθαρά για ιδεαλιστικούς λόγους. Σε σχέση με τα όσα αναφέρονται στο άρθρο, ο Φορέας μας έχει επιτελέσει σημαντικό έργο και αυτό αποτυπώνεται εν μέρει στα τεύχη του περιοδικού μας που κυκλοφόρησαν τον τελευταίο ενάμισι χρόνο. Από όλα αυτά, όμως, πρέπει να υπογραμμιστεί η έντονη προσπάθεια που καταβλήθηκε στο να «ανοιχτεί» ο Φορέας μας στην τοπική κοινωνία και να επικοινωνήσει και συνεργαστεί έντονα με αυτή προς κοινούς στόχους που αφορούν στο περιβάλλον και στην ορθολογική εκμετάλλευση των τοπικών φυσικών πόρων.

Τέλος, θα ήθελα να κλείσω αυτό το σύντομο χαιρετισμό με μία σημαντική ενημέρωση, ότι δηλαδή στην αμέσως επόμενη περίοδο, ο Φορέας μας πρόκειται να ενεργοποιηθεί έντονα και στο ζήτημα της προώθησης των έργων που έχουν προγραμματιστεί για την αναβάθμιση των υδροτοπικών οικοσυστημάτων (τα γνωστά έργα για τη λιμνοθάλασσα των μελετών Λαδά και Παναγόπουλου) ως Φορέας Υλοποίησης αυτών των έργων σύμφωνα με Υπουργική Απόφαση που εκδόθηκε.

Επίσης ξεκινάει μία έντονη ενεργοποίηση και στο ζήτημα προώθησης των ήπιων μορφών αναψυχής στην περιοχή μας, κάτι που θα παράσχει μία σημαντική οικονομική ανταποδοτικότητα από τη χαρισματική τοπική φύση του Εθνικού Πάρκου μας προς την τοπική κοινωνία.

**Ο Πρόεδρος του Φ.Δ.-Λ.Μ.
Φώτης Περγαντής**

Η Χρησιμότητα των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών

Οι 29 φορείς διαχείρισης που έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν στους χώρους αντίστοιχου αριθμού των πλέον σημαντικών από οικολογική (αλλά ταυτόχρονα και από παραγωγική και πολιτισμική) άποψη περιοχών, έχουν πετύχει σημαντικά επιτεύγματα όπως :

- ✓ Έχουν αναχαιτίσει τους πρώην ταχείς ρυθμούς υποβάθμισης αυτών των περιοχών. Μπορεί να μην το έχουν πετύχει 100% αλλά, αν δεν λειτουργούσαν αυτοί οι φορείς, επίσημες αξιολογήσεις τεκμηριώνουν ότι οι περιοχές που διαχειρίζονται θα είχαν υποβαθμιστεί σημαντικά.
- ✓ Έχουν προωθήσει, άλλος λίγο –άλλος μέτρια – κι άλλος πολύ, έμπρακτα μέτρα και πρακτικές ορθολογικής και αποδοτικότερης εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων αυτών των περιοχών και έχουν βοηθήσει στην επίλυση συγκεκριμένων χρονιζόντων προβλημάτων.
- ✓ Με τις δεκάδες ανά φορέα πράξεις που εφήρμοσαν (μελέτες, έργα, δράσεις ενημέρωσης, εκδόσεις κλπ) απορροφήθηκαν αξιόλογοι ευρωπαϊκοί οικονομικοί πόροι, σημαντικό ποσοστό των οποίων πέρασε στις τοπικές κοινωνίες των περιοχών που διαχειρίζονται. Έτσι, από το μικρό ποσοστό που η ελληνική πολιτεία επένδυσε για τη λειτουργία τους, εισήλθε στη χώρα ένα πολλαπλάσιο κεφάλαιο και παράλληλα βρήκαν εργασία περί τους 390 νέοι επιστήμονες και βοηθητικό προσωπικό.
- ✓ Ορισμένοι φορείς (π.χ. Πρεσπών, Κερκίνης, Πίνδου, Δαδιάς – Έβρου) έχουν προωθήσει έντονα τις ήπιες μορφές αναψυχής και προσελκύουν δεκάδες χιλιάδες επισκεπτών στις περιοχές τους, κάτι που μεταφράζεται σε σημαντικούς πρόσθετους εισρέοντες οικονομικούς πόρους στις περιοχές τους και σε στήριξη και άνθηση ενός μεγάλου πλήθους σχετικών επαγγελματιών. Το ίδιο προωθούν και οι υπόλοιποι φορείς στο να αναδειχθεί η Ελληνική φύση και να αναπτυχθεί ένας πρόσθετος υψηλής ποιότητας τουρισμός στη χώρα μας.
- ✓ Τέλος, με την ίδρυση και λειτουργία τους αποφεύχθηκε η επιβολή προστίμων από την Ευρωπαϊκή ένωση, ποσών που υπερβαίνουν εκείνα με τα οποία χρηματοδοτούνται αυτοί οι φορείς.

Έτσι, αποδείχθηκε με σαφήνεια ότι η όποια ως τώρα επένδυση της πολιτείας ως προς την ίδρυση και λειτουργία αυτών των φορέων ήταν εξόχως ανταποδοτική και θα είναι σοβαρό ατόπημα αν γίνει το λάθος να καταργηθεί ή υποβαθμιστεί αυτός ο σημαντικός θεσμός χάριν μίας φαινομενικής εξοικονόμησης πόρων.

Φώτης Περγαντής
Πρόεδρος του Φ.Δ.-Λ.Μ.

Δράσεις Προστασίας του περιβάλλοντος και Ευαισθητοποίηση με ενημέρωση στις προτεραιότητες του Φορέα Διαχείρισης Προστατευόμενης Περιοχής

Γιάννης Σελιμάς

Συντονιστής ΦΔ/ΛΜ

Περιβαλλοντολόγος - Μ.Σ. Οικονομική & Περιφερειακή Ανάπτυξη

Σύμβουλος Διαχείρισης Περιβάλλοντος ΦΔ/ΛΜ

Σε λίγους μήνες ολοκληρώνεται η παρούσα προγραμματική περίοδος του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ 2007-2013) και ξεκινά η νέα προγραμματική περίοδος του Εταιρικού Πλαισίου για το Σύμφωνο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2014-2020).

Το μέλλον των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, που μέχρι στιγμής χρηματοδοτούνταν από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλοντος & Αειφόρου Ανάπτυξης και το Πράσινο Ταμείο, αβέβαιο παρόλη την συνεισφορά τους στην προστασία της βιοποικιλότητας ως θεσμών αποκεντρωμένης περιβαλλοντικά διακυβέρνησης.

Το παρόν

Το τελευταίο εξάμηνο ο ΦΔ/ΛΜ επικεντρώθηκε σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος όπως την δακτυλίωση πελαργών για πρώτη φορά στο Εθνικό Πάρκο καθώς και την τόνωση του ενδημικού είδους ψαριού Valencia letornexi στον υγρότοπο του Κρυονερίου. Συγκεκριμένα η δακτυλίωση των πελαργών έγινε σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Δακτυλίωσης και την Επιστημονική Ομάδα μελέτης του λευκού πελαργού και δακτυλιώθηκαν 20

μικροί νεοσσοί πελαργών (ciconia ciconia) σε 5 φωλιές των προστατευόμενων περιοχών (Νεοχώρι, Κατοχή, Πεντάλοφος, Λεσίνη) ενώ η τόνωση του ενδημικού είδους ψαριού Valencia letornexi πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος «Fish net Greece» του Ινστιτούτου Θαλάσσιων Βιολογικών Πόρων του ΕΛΚΕΘΕ. Σκοπός του ερευνητικού προγράμματος η σταθεροποίηση των εναπομεινάντων πληθυσμών του κρίσιμος κινδυνεύοντος αυτού είδους ψαριού των εσωτερικών υδάτων και η αποτροπή της εξαφάνισής του από τη φύση.

Πλούσια όμως είναι η δράση του ΦΔ/ΛΜ και σε ζητήματα ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού όσο και φορέων της περιοχής.

Ετσι ο Φορέας το καλοκαίρι διοργάνωσε με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος ομιλίες και παράσταση θεάτρου σκιών με επιτυχία και συμμετέχοντες τους μικρούς μας φίλους. Η επαφή του Φορέα με την εκπαιδευτική κοινότητα συνεχίστηκε με την παρουσία στελεχών του Φορέα σε σχολεία και την πραγματοποίηση ενημερώσεων σχετικά με την Παγκόσμια Ημέρα Βιοποικιλότητας, Χελώνας καθώς και την Ευρωπαϊκή Γιορτή Πουλιών με παρατήρηση πουλιών στο πεδίο και διανομή ενημερωτικών εντύπων στους μαθητές. Το τελευταίο διάστημα η διοίκηση του Φορέα Διαχείρισης πραγματοποίησε συνάντηση με τον Εμποροβιομηχανικό Σύλλογο Ι. Π. Μεσολογγίου για την από κοινού προώθηση της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής ενώ παρουσιάστηκαν με επιτυχία τα αποτελέσματα του έργου της Παρακολούθησης Μεσογειακών Θαλασσιών Προστατευόμενων Περιοχών για τις Λιμνοθαλάσσιες της Μεσολογγίου - Κλείσσοβας σε ημερίδα που συνδιοργανώθηκε με το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσιών Ερευνών.

Το μέλλον;

Συνοπτικά σε μια περίοδο που προβλεπεται οικονομική ύφεση για το 2016 σε όλη τη χώρα (πίνακας 1-πηγή Ε.Ε) και η ανεργία στον νομό Αιτωλοακαρνανίας το 2014 άγγιζε το 23.1 % (πίνακας 2-πηγή ΕΛΣΤΑΤ) με καθοδικές τάσεις στην συμμετοχή ΑΕΠ του νομού στο ΑΕΠ της χώρας (συνολικά στην περίοδο 2004-2012 έχει μειωθεί κατά 1,7 μονάδες) η προστατευόμενη περιοχή των 350.000 στρεμμάτων Εθνικού Πάρκου που διοικεί

Legend : GDP Growth forecast 2016

< 0 % < 1 % >= 1 % >= 2 %

και διαχειρίζεται ο Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου μπορεί να συμβάλει μέσω της πράσινης απασχόλησης (πρασινισμα της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, εναλλακτικές μορφές τουρισμού, βιολογικά πιστοποιημένα προϊόντα) στην δημιουργία νέων

7.4. Ποσοστό ανεργίας στο νομό Αιτωλοακαρνανίας (2002-2014)

εισοδημάτων με φιλικό τρόπο στο περιβάλλον μετασχηματίζοντας την βραχυπρόθεσμη οικονομική μεγέθυνση σε μια αειφόρο ανάπτυξη.

Οι αριθμοί το δείχνουν τα έργα το αποδεικνύουν, είμαστε εδώ για να συνεχίσουμε μαζί με την φύση και τον άνθρωπο. (πίνακας 3-πηγή ΦΔ.ΛΜ)

	Γ' ΚΠΣ - ΕΠΠΕΡ (2000-2007)							ΕΣΠΑ - ΕΠΕΕΡΑ (2007-2013)						
	Α' Φάση			Β' Φάση				Γ' Φάση						
	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15 Α εξέμηνο	
Αριθμός γνωμοδοτήσεων σε Μελέτες	-	-	-	0	30	53	18	31	43	10	22	16	1	
Επισκέψεις στο Κέντρο Πληροφόρησης του Φ.Δ./Λ.Μ	917	1916	-	-	-	2130	622	922	499	937	340	776	628	
Εξοχόμενα έργα	21	21	6	70	318	335	206	359	427	179	599	489	315	
Απορροφητικότητα %			0				32,6		31,54				≈80%	
Αριθμός εργαζομένων	2 Ε.Σ	2 Ε.Σ	4 Ε.Σ	4 Ε.Σ	3 Ε.Π 1 Ε.Σ	3 Ε.Π 2 Ε.Σ	7 Ε.Π 2 Ε.Σ	7 Ε.Π 1 Ε.Σ	6 Ε.Π 1 Ε.Σ	6 Ε.Π 1 Ε.Σ	6 Ε.Π 1 Ε.Σ	7 Ε.Π 2 Ε.Σ	7 Ε.Π 2 Ε.Σ	

Οριοσήμανση, παρακολούθηση πελεκάνων στο εθνικό πάρκο.

Κασβίκης Ιωάννης

Περιβαλλοντολόγος Μ.Sc - Τμήμα Διαχείρισης & Προστασίας (Αρμόδιος ορνιθοπανίδας)
Υπεύθυνος Τμήματος Επόπτευσης, Φύλαξης & Εφαρμογών Διαχείρισης

Στα πλαίσια του χρηματοδοτικού προγράμματος: Πράσινο Ταμείο (Φυσικό Περιβάλλον 2014) για την στήριξη των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, εντάχθηκε το έργο << Οριοσήμανση, Παρακολούθηση, Φύλαξη Αποικιών Αργυροπελεκάνων>>. Ο Κυνηγητικός Σύλλογος Μεσολογίου στον οποίο και ανατέθηκε το εν λόγω έργο, προχώρησε αρχικώς σε διερεύνηση των πιθανών θέσεων τοποθέτησης πινακίδων περιμετρικά της λιμνοθάλασσας της Δυτικής Κλείσοβας προκειμένου να εξασφαλισθεί με την τελική επιλογή τους, η επισήμανση της σοβαρότητας και ευαισθησίας του χώρου αναπαραγωγής των πελεκάνων αλλά και να αναδειχθεί γενικότερα η προστατευόμενη περιοχή του Εθνικού Πάρκου. Όσον αφορά την φύλαξη αυτή πραγματοποιήθηκε από τους φύλακες της θηροφυλακής με κινούμενο περίπολο σε ώρες οι οποίες δεν συμπίπτανε με την καθημερινή περιπολία του Φ.Δ./Λ.Μ. Προς τούτο παραδόθηκε σχετική έκθεση με τα αποτελέσματα της φύλαξης βάσει και των σχετικών πρωτοκόλλων συμβάντων που διατηρούσαν. Η Παρακολούθηση των Αργυροπελεκάνων η οποία ξεκίνησε εντός της αναπαραγωγικής περιόδου είχε ως απώτερο σκοπό την παρακολούθηση και καταγραφή

της δραστηριότητας των αναπαραγόμενων πτηνών (θέσεις αποικιών, χώροι διατροφής, διημέρευσης, αριθμός ζευγαριών κλπ). Το γεγονός της πρότερης επί τριετία παρακολούθησης, επέτρεψε στο να αντληθούν σημαντικά στοιχεία, πολύ χρήσιμα για την ολοκληρωμένη διεκπεραίωση της εν λόγω δράσης.

Το 2011 το φώλιασμα προσδιορίστηκε για πρώτη φορά, όταν κάποιος νεοσσός έπεσε από τη φωλιά και παρασύρθηκε από τον αέρα προς την ακτή της Αγίας Τριάδας. Έγινε αντιληπτός από τους λουόμενους. Ακολούθησε έρευνα του Φ.Δ. με τη συμβολή έμπειρων Ορνιθολόγων, όπου εύκολα εντόπισε τη μικρή αποικία, η οποία είχε τότε σχηματιστεί σε φυσική νησίδα. Για λόγους αποφυγής όχλησης δεν έγινε επίσκεψη στη νησίδα με πλωτό μέσο.

Το 2012 έγινε συστηματικότερη παρακολούθηση. Το φώλιασμα έλαβε χώρα νωρίς τον Ιανουάριο στην ίδια με το 2011 νησίδα. Από διαδοχικές παρατηρήσεις της αποικίας ως τα τέλη Μαΐου, καταγράφηκαν περί τα 34-36 ενήλικα που σχετίζονται με αυτή. Επίσης, 6-7 απόγονοι της προηγούμενης αναπαραγωγικής χρονιάς κάθονταν στην αποικία ή κινούνταν κοντά σε αυτή και τους γονείς τους. Ο αριθμός των φωλιών

αυτή τη χρονιά αυξήθηκε, φτάνοντας τις 12. Στα τέλη Μαΐου καταγράφηκαν 16 ανεπτυγμένοι νεοσσοί τριγύρω από τις φωλιές (μερικοί κολυμπούσαν με τα ενήλικα) καθώς και άλλοι τέσσερις -που γεννήθηκαν όψιμα- μέσα στις φωλιές.

Το 2013 η παρακολούθηση της αναπαραγωγής επαναλήφθηκε.

Νωρίς το Γενάρη του 2013 υπήρχε στη λιμνοθάλασσα Κλείσοβα σημαντικός αριθμός Αργυροπελεκάνων, που κάποιες ημέρες καταγραφής έφτανε τα 120 άτομα. Την περίοδο αυτή χρησιμοποιούσαν για κούρνισμα νησίδες και αναχώματα στο κέντρο της Κλείσοβας. Στους ίδιους χώρους φάνηκαν τότε ερωτοτροπίες, διεκδικήσεις θέσεων φωλιάς, μικρο-αψιμαχίες και άλλες εκδηλώσεις αναπαραγωγής.

Αθροίζοντας τα δεδομένα των τεσσάρων υπο-αποικιών βλέπουμε ότι την περίοδο ως τις 10 Φεβρουαρίου είχαν φωλιάσει περί τα 43-48 ζεύγη, δηλαδή υπερτριπλάσιος αριθμός από την περσινή χρονιά. Διαπιστώνουμε επίσης ότι η έναρξη της αναπαραγωγικής διαδικασίας γίνεται πολύ πρώιμα. Ακόμα, τα ίδια τα πουλιά μας δείχνουν ότι οι συγκεκριμένες νησίδες και τα αναχώματα που επέλεξαν στο κέντρο της Κλείσοβας, συνθέτουν για αυτά κατάλληλα χαρακτηριστικά και ευνοϊκές προϋποθέσεις για κούρνισμα και φώλιασμα. Το έτος 2014 η αναπαραγωγή άρχισε πάλι νωρίς το Γενάρη. Ήδη από τα τέλη Δεκεμβρίου είχαν παρατηρηθεί αψιμαχίες ώριμων για τη διεκδίκηση θέσης φωλιάς, ενώ νωρίς το Γενάρη παρατηρήθηκαν ζευγαρώματα και μεταφορά κλαδιών σε φωλιές. Ο συνολικός πληθυσμός, παρά τα προβλήματα οχλήσεων από ψαράδες,

κυνηγούς και οικοτουρίστες, φαίνεται ότι έχει μικρή αύξηση σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Στις 20 Γενάρη καταμετρήθηκαν στο κούρνισμα συνολικά 170 άτομα. Τα 128 από αυτά είναι ενήλικα. Οι ενεργές φωλιές αυτή την περίοδο είναι τουλάχιστον 36. Πιθανά και ως 50.

Καταγράφονται ορισμένες σημαντικές παρατηρήσεις που έγιναν πριν την ανάληψη της δραστηριότητας από τον Κυνηγετικό Σύλλογο Μεσολογγίου. Αυτές προήλθαν από την προσπάθεια να υπάρξει συνέχεια της παρακολούθησης που είχε ξεκινήσει ως προσωπική πρωτοβουλία σε εθελοντική βάση από τον κ. Γιάννη Ρουσόπουλο το 2012.

Βασικός χώρος διατροφής φαίνεται

ότι τη φθινοπωρινή περίοδο και μέχρι το Γενάρη αποτελεί η Ανατολική Κλείσοβα. Μετρήθηκαν σε 6-7 επισκέψεις που έγιναν εκεί αυτή την περίοδο ως 145 άτομα να ψαρεύουν ομαδικά (8 Γενάρη). Σε κάθε μια από αυτές τις επισκέψεις, εντός της Ανατολικής Κλείσοβας μετρούνταν δεκάδες άτομα.

Η προαναπαραγωγική συγκέντρωση πάνω στις νησίδες που φωλιάζουν, την ώρα του βραδινού roost έφτασε στις 18 Γενάρη το μέγιστο αριθμό των 186 ατόμων. Σημαντικό ποσοστό αυτών ήταν ανώριμα πουλιά, μη αναπαραγωγίμα. Μετρήθηκαν στις 18 Γενάρη 72 ανώριμα, σε σύνολο 186 ατόμων.

Στις αρχές Ιανουαρίου παρατηρούνταν έντονη δραστηριότητα πάνω στις νησίδες, τις οποίες ήδη τα πουλιά είχαν επιλέξει για να φωλιάσουν. Παρατηρήθηκαν ζεύγη που ζευγάρωναν, αψιμαχίες για επιλογή θέσης φωλιάς, επιδείξεις του έντονου βαθυκόκκινου δέρματος της κάτω γνάθου, μεταφορά κλαδιών σε φωλιές κλπ.

Η πρώτη αναπαραγωγική φάση για το 2015 προσδιορίζεται την περίοδο Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου 2015, περίοδο που συμπίπτει με την έναρξη του παρόντος προγράμματος του Κ.Σ. Μεσολογγίου. Η διάκριση σε αναπαραγωγικές φάσεις κρίθηκε αναγκαία, λόγω του ότι, μεσούσης

Οριοσίμανση, παρακολούθηση πελεκάνων στο εθνικό πάρκο.

της διαδικασίας, παρατηρήθηκαν σημαντικές αλλαγές στη σύνθεση και κατανομή των ομάδων. Σημαντικές αλλαγές είχαμε στην δεύτερη αναπαραγωγική φάση από τις αρχές Μαρτίου και μετά καθώς επίσης στην τρίτη και τελευταία φάση της αναπαραγωγής, από τον Μάιο ως τις αρχές Ιουλίου, που ολοκληρώθηκαν οι επισκέψεις στο πεδίο. Την περίοδο εκείνη η παρουσία των ενήλικων στις φωλιές έχει μειωθεί δραματικά. Υπήρχε μεγάλη διασπορά των πουλιών, ενώ ένα ποσοστό τους ήταν απών, ενδεχομένως να αναζητούσε τροφή σε άλλες γειτονικές λιμνοθάλασσες ή λίμνες της περιοχής. Αφού το φώλιασμα διακρίθηκε σε 2 φάσεις την πρώιμη και όψιμη όπου είναι ανέφικτο να διακριθούν αν τα ζεύγη της όψιμης φάσης είναι νέα ή πρόκειται για αποτυχόντα της πρώιμης φάσης εκτιμήθηκε ότι πρακτικά ισχύουν και οι δυο εκδοχές ταυτόχρονα. Έτσι λοιπόν οι αποικίες απαριθμούνται συνολικά σε 5 όπου αθροιστικά για το έτος 2015: ο αριθμός των ενεργών φωλιών εκτιμάται σε 55 – 63 με τον αριθμό πτερωμένων νεοσσών σε 71. Η σχέση αριθμού φωλιών / αριθμού νεοσσών είναι 1:1,2 περίπου. Μεταμεγέθη που έχουν διαμορφωθεί, δηλαδή 185 περίπου άτομα τη χειμερινή περίοδο και 55 περίπου

ενεργά φωλεάζοντα ζεύγη, φαίνεται ότι υπάρχει στο οικοσύστημα ο ανάλογος θώκος για να τα δεχθεί.

Εκτιμάται ότι ο υφιστάμενος πληθυσμός πιθανά θα αυξηθεί λίγο ακόμα και κάποτε θα σταθεροποιηθεί στο όριο της φέρουσας ικανότητας του οικοσυστήματος.

Όπως συμπεραίνεται, βασικές παράμετροι που θα καθορίσουν το μέγεθος του πληθυσμού είναι:

- α) Η διαθεσιμότητα τροφής.
- β) Η ύπαρξη ασφαλών και κατάλληλων θέσεων για φώλιασμα.
- γ) Οι ανθρώπινες δραστηριότητες που ασκούνται στους ζωτικούς χώρους που καλύπτουν τις βιολογικές απαιτήσεις των πουλιών.

Οι πελεκάνοι είναι γνωστή και προβεβλημένη ομάδα πουλιών από τα αρχαία χρόνια. Αποτελούν συμβολικά είδη για τις περιοχές που απαντούν και τους προσδίδουν αξία. Το ευρύ κοινό που δεν είναι μυημένο στα πουλιά, συνήθως τους αναγνωρίζει και εκδηλώνει ενδιαφέρον για αυτούς.

Η παρουσία τους προσδίδει μια υπεραξία στην περιοχή του Μεσολογίου.

Είναι πλέον ένα σημαντικό αντικείμενο ενδιαφέροντος που μπορεί υπό προϋποθέσεις να συμβάλλει θετικά στο τουριστικό προϊόν της περιοχής.

Ταυτόχρονα, είναι ένα ισχυρό αντικείμενο-κράχτης για να εκδράμει η μαθητευόμενη νεολαία και οι εκπαιδευτικοί στη φύση και να διδαχθούν από αυτή.

Ακόμα, είναι ένα σημαντικό εργαλείο για την ενίσχυση της προστασίας της βιοποικιλότητας στο Εθνικό Πάρκο.

Τέλος, είναι ένα φωτεινό κι ευαίσθητο σημάδι στη φύση, που θα κάνει τα μάτια πολλών πολιτών της περιοχής να στραφούν πάνω του. Κι αυτοί με τη σειρά τους, μετά την τέρψη των αισθήσεων, τις εμπειρίες και τις γνώσεις που θα αποκομίσουν από την βιωματική σχέση με τη φύση, μάλλον θα γίνουν σοφότεροι και θα αναζητήσουν το μέτρο. Το μέτρο φυσικά επέρχεται με την ειρηνική κι αμοιβαία συνύπαρξη με τα πουλιά κι όλα τα φυσικά στοιχεία.

Δράσεις Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης & Ευαισθητοποίησης του Φ.Δ./Λ.Μ.

Καρανίκα Μαλβίνα,

Γεωλόγος Μ.Σc

Τμήμα Πληροφόρησης, Δημοσιότητας & Εκπαίδευσης Φ.Δ./Λ.Μ

Ένας από τους βασικούς σκοπούς του Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου είναι η πληροφόρηση του κόσμου και ιδιαίτερα των νέων ατόμων για τα χαρακτηριστικά και τις αξίες του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, την λειτουργική σύνδεση των οικοτόπων και την ανθρώπινη παρουσία στο χώρο. Μέσα από μια σειρά ενεργειών το Τμήμα Πληροφόρησης, Δημοσιότητας και Εκπαίδευσης προσπαθεί να εκπληρώσει τον ρόλο του αυτό συνδυάζοντας τις δράσεις του με εκπαιδευτικά βραχυχρόνια προγράμματα μαθητών και νέων πάνω στα περιβαλλοντικά ζητήματα.. Το πρώτο εξάμηνο του 2015 οι ενέργειες του Φορέα επικεντρώθηκαν σε 2 κυρίως πλαίσια δράσης:

Α. ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης και Ενημέρωση Εκπαιδευτικών μέσω Ημερίδων

Για το 2015 ο Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου απέστειλε πρόσκληση επίσκεψης στο Κέντρο Πληροφόρησης του Φ.Δ./Λ.Μ. στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Αιτωλοακαρνανίας καθώς και στα κεντρικά γραφεία του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων αλλά και των Ελλήνων Οδηγών. Στο Κέντρο Πληροφόρησης (ΚΠ) υπάρχει έκθεση στην οποία οι μαθητές ενημερώνονται πριν από την επίσκεψή τους στον υγρότοπο, όπου τους δίνεται η ευκαιρία να νιώσουν κάτι από την μαγεία των υγροτόπων αλλά και να παρακολουθήσουν τα πουλιά του Εθνικού Πάρκου με κιάλια και τηλεσκόπια (εικ.1). Στο τέλος κάθε ενημέρωσης τους διανέμονται ενημερωτικά φυλλάδια και αφίσες του Φορέα. Οι εκδρομές πεδίου μαζί με ορνιθοπαράτηρηση, που πραγματοποιήθηκαν το πρώτο εξάμηνο του 2015 έγιναν στις περιοχές: 1) λιμνοθάλασσα Θολής, 2) Δυτική Κλείσοβα, 3) Δυτική Νίδαβα, 4) Αλυκές, 5) στην λίμνη Λυσιμαχεία και 6) στο δάσος του Φράξου.

Περίπου 628 μαθητές με τους συνοδούς καθηγητές τους ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα μας αυτό.

Με χαρά πρέπει να αναφέρουμε ότι υποδεχτήκαμε μεταξύ άλλων τους φοιτητές του Τμήματος Διαχείρισης Περιβάλλοντος & Φυσικών Πόρων του Πανεπιστημίου Πατρών καθώς και φοιτητές του τμήματος Δασοπονίας και Δ.Φ.Π του ΤΕΙ Στέρας Ελλάδας συνοδεία καθηγητών τους. Το πρόγραμμα και των 2 εκπαιδευτικών επισκέψεων περιελάμβανε αρχικά ενημέρωση για το έργο του Φορέα ως προς την ανάγκη διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών, τις διαχειριστικές πρακτικές, τα προβλήματα και εν συνεχεία πραγματοποιήθηκε ξενάγηση στον χώρο της έκθεσης του κέντρου πληροφόρησης, με αναλυτική παρουσίαση του Εθνικού Πάρκου. Στη συνέχεια, οι φοιτητές επισκέφτηκαν το πεδίου συνοδεία των στελεχών του Φορέα. Το Τμήμα Διαχείρισης Περιβάλλοντος & Φυσικών Πόρων επισκέφτηκε την λιμνοθάλασσα της Θολής, ενώ οι φοιτητές του τμήματος Δασοπονίας και Δ.Φ.Π επισκέφτηκαν το δάσος του Φράξου.

Επισκέψεις Σχολείων – Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στο Κέντρο Πληροφόρησης το Α' εξάμηνο 2015						
1/ΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	2/ΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		3/ΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΝΟΜΟΥ
	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΛΥΚΕΙΑ	ΑΕΙ	ΤΕΙ		
9	4	2	1	1	5	10

• **Ενδεικτικές εντυπώσεις από το Βιβλίο Εντυπώσεων - Παρατηρήσεων του Κ.Π. για το 2015:**

Οι επισκέπτες αναγράφουν στο βιβλίο εντυπώσεων της έκθεσης του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το πόσο καλή είναι η ενημέρωση που τους γίνεται και ότι εύχονται να ξαναέρθουν. Αναφερόμενοι στην υπέροχη φιλοξενία και παρουσίαση των δράσεων του Φορέα καθώς και στην οργάνωση της όμορφης έκθεσης στον χώρο του ΚΠΕ, αναγνωρίζουν το πόσα σημαντικά πράγματα μάθανε για την χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής καθώς και για το ευρύτερο περιβάλλον. Γίνονται έτσι πιο ευαίσθητοι σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος ενώ αρχίζουν να σκέφτονται και να θωρούν την περιοχή ως πηγή έμπνευσης.

Παραθέτονται 2 εντυπώσεις ενδεικτικές του καλού έργου που γίνεται στον χώρο του Κέντρου.

✓ 1.«Εκπληκτικό μέρος, μας γνωρίσατε τα κρυμμένα μυστικά της Ελληνικής γης. Ένα θαύμα, για εμάς τους ανθρώπους των πόλεων, με το νερό πρωταγωνιστή και τα πουλιά!»

✓ 2.«Εύχομαι να μπορέσετε να βοηθήσετε την περιοχή του Μεσολογγίου να αναπτυχθεί σωστά, και όχι βίαια, για το καλό του μέλλοντος»

• Στα πλαίσια δράσεων ενημέρωσης εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Περιφερειακής Ενότητας Αιτωλοακαρνανίας ο Φορέας συμμετείχε στο Εισαγωγικό Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δια Βίου Μάθησης με αντικείμενο “Τρόπος σχεδιασμού και υλοποίησης Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης” που διοργανώθηκε από το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μεσολογγίου-Θέρμου. Οι δραστηριότητες οι οποίες τελέστηκαν από στελέχη του Φορέα περιελάμβαναν:

1)Αναγνώριση πεδίου και ενημέρωση για την Οικολογική και διαχειριστική κατάσταση της Ανατολικής Κλείσοβας,

2)Επίσκεψη στο Διβάρι της Ανατολικής Κλείσοβας και ενημέρωση για τρόπο λειτουργίας του και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει,

3)Ενημέρωση για την ορνιθοπανίδα της Ανατολικής Κλείσοβας μαζί με παρακολούθηση της μέσω τηλεσκόπιων

4)Διεξαγωγή φυσικοχημικών μετρήσεων και σχετική παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Επίσης ο Φορέας συνδιοργάνωσε στο Αγρίνιο μαζί με τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας μια Ημερίδα με θέμα «Τα πουλιά της Ελλάδας και ιδιαίτερα του Εθνικού Πάρκου Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου».

Στο σημείο αυτό θέλουμε να ενημερώσουμε ότι ο Φορέας μπορεί και συνδράμει και σε περιβαλλοντικά προγράμματα/δράσεις και άλλων σχολείων/φορέων/οργανισμών πέρα από αυτές που οργανώνει ή συνδιοργανώνει ο ίδιος, με αλητην παροχή υλικού (π.χ. στον Βρεφονηπιακό σταθμό ΟΑΕΔ Μεσολογγίου για το Εργαστήρι που πραγματοποιήθηκε με θέμα: Ζωγραφίζοντας τη λιμνοθάλασσα», και β) την παροχή τεχνολογίας και προσωπικού (π.χ. παρουσίαση στα παιδιά τάξης του 1ου δημοτικού σχολείου Αιτωλικού για το νερό και εξήγησης του φαινομένου του ευτροφισμού στην περιοχή τους.

Β. Δράσεις στα πλαίσια Εορτασμού Παγκόσμιων Ημερών Περιβαλλοντικού Χαρακτήρα

Είναι γεγονός πως ορισμένες ημέρες του χρόνου έχουν καθιερωθεί παγκοσμίως ως ημέρες κατά τις οποίες οι άνθρωποι θυμούνται και τιμούν ένα σημαντικό γεγονός και ενημερώνονται, ευαισθητοποιούνται για ζητήματα μείζονος σημασίας. Αρκετές από αυτές έχουν να κάνουν με το Περιβάλλον, στα πλαίσια εορτασμού των οποίων ο Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου διοργανώνει δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κόσμου.

Για το πρώτο εξάμηνο του 2015 οι δράσεις που διοργανώθηκαν ήταν οι εξής:

• Για την Παγκόσμια Ημέρα Υγροτόπων οι μαθητές το 2ο Δ.Σ. Αιτωλικού ενημερώθηκαν για την αξία των υγροτόπων, την συνθήκη Ramsar και για το πώς μπορούν οι ίδιοι να δραστηριοποιηθούν ως προς την προστασία των υγροτόπων αλλά και γενικότερα του περιβάλλοντος και προβολή video του Φορέα. Επιπλέον, όσοι μαθητές του Νομού Αιτωλοακαρνανίας επιθυμούσαν, κλήθηκαν να αποστείλουν δικά τους δοκίμια, ποιήματα και ζωγραφιές σχετικά με τον υγροβίοτοπο και την λιμνοθάλασσα της περιοχής Μεσολογγίου - Αιτωλικού. Το υλικό συλλέχθηκε αναρτήθηκε στην ηλεκτρονική ιστοσελίδα του Φ.Δ./Λ.Μ. υπό μορφή ηλεκτρονικού περιοδικού/τεύχους, ενώ μοιράστηκε σε έντυπη μορφή σε όλα τα παιδιά που απέστειλαν έργα τους. Ακόμη, οι νέοι του Νομού ηλικίας 15-24 ετών πληροφορήθηκαν μέσω έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου για τον διαγωνισμό φωτογραφίας που διοργάνωσε η Γραμματεία της Σύμβασης Ραμσάρ.

• Για τον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας Νερού πραγματοποιήθηκαν δυο δράσεις μαζί με τα παιδιά της πρώτης τάξης του 2ου Λυκείου Μεσολογγίου. Στα πλαίσια της παρουσίασης της σημασίας του νερού και ύστερα από την προβολή σχετικού βίντεο, τα παιδιά ενημερώθηκαν για την σχέση εξάρτησης από το νερό των

ανθρώπων κοινωνιών από την αρχαιότητα έως σήμερα, την έλλειψη πλήρους και συνδυασμένης υδατικής διαχείρισης στην Ελλάδα και την ανάγκη ύπαρξης διεθνούς συνεργασίας για το νερό και ιδίως για τα διασυνοριακά ποτάμια και τους υδροφόρους ορίζοντες, ενώ τέθηκαν μελλοντικοί προβληματισμοί. Καθώς το φυσικό περιβάλλον θεωρείται μέσο, πεδίο και πηγή μάθησης, τα παιδιά μαζί με τους καθηγητές τους ξεναγήθηκαν από στελέχη του Φ.Δ./Λ.Μ., αρχικά στις «πόρτες» της λίμνης Λυσιμαχείας, δηλαδή το σημείο όπου ξεκινά η σήραγγα του Αγίου Ηλίου, για να πληροφορηθούν τον τρόπο διαχείρισης των νερών της και στην συνέχεια τον χώρο των Ιαματικών Λουτρών Χέλοβας, έναν πιθανό μελλοντικό τόπο εφαρμογής αειφόρου και βιώσιμης οικοτουριστικής ανάπτυξης.

- Για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας για τη Βιοποικιλότητα, δημιουργήθηκε μία αφίσα με ζωγραφιές των μαθητών του **2ου Δ.Σ. Αιτωλικού**, ενώ για την Παγκόσμια Ημέρα Χελώνας τα παιδιά του **Δ.Σ. Λεσινίου** ευαισθητοποιήθηκαν για την παρουσία και σημασία του είδους *Caretta- Caretta* στην περιοχή, τις απειλές που υπάρχουν, αλλά και τους τρόπους αντιμετώπισης συμβάντων και περίθαλψης τραυματισμένων χελωνών. Προβλήθηκαν επίσης 2 βίντεο: ένα απόσπασμα από το βίντεο του προγράμματος Pro.Act.Natura 2000 «Δράσεις προστασίας για διασυνοριακή και κοινή διαχείριση των θαλάσσιων τόπων κοινωτικού ενδιαφέροντος (Natura 2000)» και ένα βίντεο του **Αρχέλων** με απόσπασμα από την εθελοντική δράση προστασίας της θαλάσσιας χελώνας

- Τέλος, με αφορμή την **Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος**, ο Φ.Δ./Λ.Μ. διοργάνωσε και συμμετείχε σε σειρά εκδηλώσεων με στόχο την ευαισθητοποίηση των πολιτών και της εκπαιδευτικής κοινότητας σχετικά με την βιώσιμη κατανάλωση, την προστασία του περιβάλλοντος και την ανακύκλωση προωθώντας τον περιβαλλοντικό πολιτισμό στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου. Οι εκδηλώσεις αυτές ήταν οι εξής:

Α) Ενημέρωση των μαθητών του **Δ.Σ. Σταμνάς** για το Εθνικό Πάρκο, την ορνιθοπανίδα της περιοχής, την θαλάσσια χελώνα *caretta caretta* και την ανακύκλωση αλλά και **πραγματοποίηση** μαζί με την Τοπική Κοινότητα Σταμνάς και τους μαθητές **καθαρισμού στην παραλία** της περιοχής.

Β) Διοργανώθηκε **παράσταση θεάτρου σκιών με περιβαλλοντική θεματολογία** στο θεατράκι του Αιτωλικού.

Γ) Συμμετοχή με εισήγηση περί του «Ρόλου του Φορέα Διαχείρισης στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου και της Πράσινης Απασχόλησης» σε επιστημονική ημερίδα με θέμα «Περιβάλλον και Προστατευόμενες Περιοχές» του Τμήματος Δασοπονίας και Δ.Φ.Π του ΤΕΙ Στέρας Ελλάδας

Δ) Συμμετοχή σε **κοινή εκδήλωση, μαζί με τον Φορέα Διαχείρισης Χελμού –Βουραϊκού** και τον Φορέα Διαχείρισης Στροφυλιάς Κοτυχίου, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών στην Πάτρα. Στην εκδήλωση έγινε ενημέρωση του κόσμου στον πεζόδρομο της Αγίου Νικολάου και διανομή έντυπου υλικού.

- Ο Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου θα ήθελε να ευχαριστήσει το ΚΠΕ Μεσολογίου-Θέρμου και την κα. Γιαννακογεώργου Όλγα για την άψογη συνεργασία τους, καθώς και τους υπεύθυνους Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Περιφερειακής Ενότητας Αιτωλοακαρνανίας Θ. Τσιλίκια και κ. Ρ. Χριστοδουλίδη αντίστοιχα. Επίσης τους διευθυντές, δασκάλους και καθηγητές όλων των σχολείων του Νομού αλλά και εκτός αυτού, με τα οποία ήρθαμε σε επαφή τόσο εντός του Κ.Π. όσο και εκτός αυτού, για την υλοποίηση όλων των παραπάνω δράσεων μας. Είναι βέβαιο ότι τέτοιου είδους συνεργασίες συντελούν στην πληρέστερη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των αρωγών στην περιβαλλοντική συνείδηση των μελλοντικών πολιτών του τόπου μας.

Συλλογή και περίθαλψη άγριων ζώων του Εθνικού Πάρκου Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου.

Νίκος Παλαιός, Επόπτης φύλαξης Π. Περιοχών Εθνικού Πάρκου
Κέλυ Κουτσογιάννη, Επόπτης φύλαξης Π. Περιοχών Εθνικού Πάρκου
 Τμήμα Επόπτευσης – Φύλαξης
 & Εφαρμογών Διαχείρισης Φ.Δ/Λ.Μ

Το τμήμα επόπτευσης και φύλαξης του Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου καλείται πολύ συχνά στα πλαίσια των καθημερινών του περιπολιών να περιθάλψει διάφορα είδη ζώων (θηλαστικά, πουλιά). Από το 2009 που λειτουργεί το εν λόγω τμήμα έχουν βρεθεί πολλά τραυματισμένα ζώα που τα περισσότερα ήταν πουλιά, τα οποία οι φύλακες περισυνέλεξαν και τους προσέφεραν τις ενδεδειγμένες πρώτες βοήθειες. Στη συνέχεια ο Φορέας αναλάμβανε την αποστολή τους στα ειδικά κέντρα περίθαλψης άγριων ζώων προκειμένου να λάβουν την σχετική θεραπεία. Σύμφωνα με στοιχεία που μας απέστειλε η ΜΚΟ ANIMA οι πιο πολλοί τραυματισμοί προέρχονταν από πυροβολισμούς, ηλεκτροπληξία ή ατύχημα, ενώ από τα πουλιά που στάλθηκαν για περίθαλψη στα κέντρα κάποια κατάφεραν να επιβιώσουν, να επιστρέψουν στο πρότερο περιβάλλον τους και να απελευθερωθούν.

Σε αυτό το δύσκολο έργο όλα αυτά τα χρόνια σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει η βοήθεια των εθελοντών αλλά και των κατοίκων της περιοχής μας. Τα στελέχη του Φορέα Διαχείρισης έχουν καταβάλει μεγάλη προσπάθεια προκειμένου να ευαισθητοποιήσουν περιβαλλοντικά τους κατοίκους της περιοχής και διαφαίνεται πως η προσπάθεια αυτή έχει αποδώσει καρπούς καθώς πολλά από τα τραυματισμένα ζώα που έχουμε περιθάλψει έχουν εντοπιστεί από πολίτες οι οποίοι επικοινωνήσαν με το Φορέα και υπέδειξαν στους φύλακες τις περιοχές όπου αυτά βρίσκονταν.

Αν τυχόν εντοπιστεί ένα είδος ζώου, είτε αυτό είναι θηλαστικό είτε πουλί, που αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα ή ένα νεκρό ζώο εγκαταλελειμένο, θα πρέπει να έρθετε σε επαφή με τα εξειδικευμένα κέντρα (το πιο κοντινό σε εσάς).

Είναι απαραίτητη η επέμβαση των ειδικών έτσι ώστε να αποφευχθεί ο τυχόν τραυματισμός του ζώου και του ίδιου του ανθρώπου από λάθος χειρισμό. Ο χειρισμός, η διατροφή και η περίθαλψη δεν είναι κάτι απλό και αν δεν υπάρχει εμπειρία μπορεί να προκληθεί ζημιά αντί για βοήθεια. Στο διάστημα που μεσολαβεί μέχρι να έρθουν οι ειδικοί συστήνεται ηρεμία και αποφυγή σύγκλησης.

Τα κέντρα όπου μπορεί να απευθυνθεί κάποιος είναι το Δασαρχείο Μεσολογγίου: 26310 28878, το Λιμεναρχείο Μεσολογγίου: 26310 51211 και ο Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου: 26320 55094.

Buteo buteo

Pelecanus crispus

Phoenicopeterus ruber

Στον παρακάτω πίνακα αναφέρονται ενδεικτικά κάποια από τα περιστατικά (περίθαλψη θηλαστικών & πουλιών), από το 2012 έως και σήμερα:

ΗΜΕΡ.	ΕΙΔΟΣ ΖΩΟΥ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΕΣΗΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΣΤΑΛΗ
28/12/2012	ΦΟΙΝΙΚΟΠΤΕΡΟ(Phoenicopterus ruber)	ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΟ	ANIMA
13/1/2013	ΚΟΡΜΟΡΑΝΟΣ(Phalacrocorax carbo)	ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΝΕΚΡΟΣ ΣΕ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ	
23/1/2013	ΚΟΡΜΟΡΑΝΟΣ(Phalacrocorax carbo)	Δ.ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΝΕΚΡΟΣ ΣΕ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ	
4/2/2013	ΧΕΛΩΝΑ(Caretta caretta)	ΓΟΥΡΟΥΝΟΠΟΥΛΕΣ ΠΑΛΑΙΟΠΟΤΑΜΟΥ		
19/2/2013	2 ΧΕΛΩΝΕΣ(Caretta caretta)	ΛΟΥΡΟΣ	Η 1 ΣΕ ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ	
28/2/2013	2 ΚΟΡΜΟΡΑΝΟΙ (Phalacrocorax carbo)	Α.ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΝΕΚΡΟΙ	
20/12/2013	ΦΟΙΝΙΚΟΠΤΕΡΟ(Phoenicopterus ruber)	ΒΑΛΤΟΣ ΦΟΙΝΙΚΙΑΣ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΟ	ANIMA
22/1/2014	ΧΕΛΩΝΑ(Caretta caretta)	ΛΟΥΡΟΣ	ΝΕΚΡΗ ΑΡΧΗ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗΣ	
1/2/2014	ΧΕΛΩΝΑ(Caretta caretta)	ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΝΕΚΡΗ	
3/10/2014	ΑΡΓΥΡΟΠΕΛΕΚΑΝΟΣ(Pelecanus crispus)	ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΟΣ	
27/1/2015	2 ΧΕΛΩΝΕΣ(Caretta caretta)	ΝΕΚΡΕΣ		
16/2/2015	ΑΣΒΟΣ(meles meles)	ΕΥΗΝΟΧΩΡΙ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΟΣ	ΕΚΠΑΖ
21/5/2015	ΧΕΛΩΝΑ(Caretta caretta)	ΛΟΥΡΟΣ	ΝΕΚΡΗ ΣΕ ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ	
23/6/2015	ΑΡΓΥΡΟΠΕΛΕΚΑΝΟΣ(Pelecanus crispus)	Δ.ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΝΕΚΡΟΣ	
26/6/2015	ΑΡΓΥΡΟΠΕΛΕΚΑΝΟΣ(Pelecanus crispus)	Δ.ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΟΣ	ANIMA
13/7/2015	ΧΕΛΩΝΑ(Caretta caretta)	ΤΟΥΡΛΙΔΑ	ΝΕΚΡΗ	
14/7/2015	ΧΕΛΩΝΑ(Caretta caretta)	ΤΟΥΡΛΙΔΑ	ΝΕΚΡΗ	
17/7/2015	ΑΡΓΥΡΟΠΕΛΕΚΑΝΟΣ(Pelecanus crispus)	ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΝΕΚΡΟΣ	ΘΑΨΙΜΟ
24/7/2015	ΧΕΛΩΝΑ(Caretta caretta)	ΛΟΥΡΟΣ	ΝΕΚΡΗ	
7/8/2015	ΑΡΓΥΡΟΠΕΛΕΚΑΝΟΣ(Pelecanus crispus)	Δ.ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΝΕΚΡΟΣ	
25/8/2015	ΑΡΓΥΡΟΠΕΛΕΚΑΝΟΣ(Pelecanus crispus)	Δ.ΚΛΕΙΣΟΒΑ	ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΗ	ANIMA
8/9/2015	ΓΕΡΑΚΙΝΑ(Buteo buteo)	Δ.ΚΛΕΙΣΟΒΑ (ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ)	ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΗ	ANIMA

ΑΠΟΦΑΣΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ανανέωση, τροποποίηση και κωδικοποίηση των περιβαλλοντικών όρων που έχουν επιβληθεί με τις υπ αρ. 107881/3-6-1998, 65496/22-6-1999 και 143926/29- 3-2006 ΚΥΑ Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων για το έργο : «Συμπληρωματικά έργα για την αναβάθμιση των υδατικών οικοσυστημάτων ΝΔ Αιτωλοακαρνανίας».

Με την υπ.αριθ. 150345/3-7-2015 απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων του υπουργού Π.Α.Π.ΕΝ, δόθηκε λύση και άνοιξε ο δρόμος για την υλοποίηση του έργου “Συμπληρωματικά έργα για την αναβάθμιση των υδατικών οικοσυστημάτων ΝΔ Αιτωλοακαρνανίας”.

Το προτεινόμενο έργο αποτελείται από πέντε επιμέρους έργα που αποσκοπούν στην προστασία και την αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας του υδάτινου οικοσυστήματος του συμπλέγματος των λιμνοθαλασσών Μεσολογίου και Αιτωλικού, καθώς επίσης και στην αποκατάσταση της λειτουργίας της αρδευτικής - αντιπλημμυρικής διώρυγας ΔΧΧ.

Αναλυτικότερα :

Άρση του αναχώματος στη Νίδαβα Αιτωλικού: Το εν λόγω έργο έχει αδειοδοτηθεί με την ΚΥΑ 143926/29-3-2006, δεν έχει κατασκευαστεί και περιγράφεται στη ΜΠΕ που συνοδεύει την παρούσα με διαφοροποιημένο σχεδιασμό

Επέκταση του Δυτικού υφαλούακα της Κεντρικής Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου και διάνοιξη νέου μικρού υφαλούακα δυτικά του εναπομένοντος αναχώματος Πόρου – Ντολμά: Το εν λόγω έργο έχει αδειοδοτηθεί με την ΚΥΑ 143926/29-3-2006, δεν έχει κατασκευαστεί και περιγράφεται στη ΜΠΕ που συνοδεύει την παρούσα με διαφοροποιημένο σχεδιασμό

Άρση αναχωμάτων στο σύμπλεγμα λιμνοθαλασσών Μεσολογίου-Αιτωλικού, κατασκευή νέων γεφυρών στην παλιά θέση της 7ης και της 3ης καμάρας και επισκευή των οδοστρωμάτων στο δρόμο της Τουρλίδας: Το εν λόγω έργο έχει αδειοδοτηθεί με

την ΚΥΑ 65496/22-6-1999, δεν έχει κατασκευαστεί και περιγράφεται στη ΜΠΕ που συνοδεύει την παρούσα με διαφοροποιημένο σχεδιασμό.

Παρεμβάσεις αποκατάστασης βλαβών στη Διώρυγα ΔΧΧ: Το εν λόγω έργο έχει αδειοδοτηθεί με την ΚΥΑ 65496/22-6-1999, δεν έχει κατασκευαστεί και περιγράφεται στη ΜΠΕ που συνοδεύει την παρούσα με διαφοροποιημένο σχεδιασμό.

Άρση παλαιών φραγμών στην περιοχή του Αιτωλικού και αντικατάσταση με φραγμούς νέου τύπου στις υπόλοιπες περιοχές της λιμνοθάλασσας: Το εν λόγω έργο έχει αδειοδοτηθεί με την ΚΥΑ 65496/22-6-1999, δεν έχει κατασκευαστεί και περιγράφεται στη ΜΠΕ που συνοδεύει την παρούσα με διαφοροποιημένο σχεδιασμό.

Οι προβλεπόμενες επεμβάσεις βρίσκονται σε διάφορες επιμέρους Ζώνες και Υποζώνες στις χερσαίες και λιμνοθαλάσσιες εκτάσεις – υγροτοπικές ζώνες του Εθνικού Πάρκου και είναι καθόλα συμβατές με τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες και περιορισμούς που εισάγει η ΚΥΑ ανακήρυξης του. Περαιτέρω δε, είναι επεμβάσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση της υδατοποιότητας ή ανανέωσης των υδάτων (εδάφιο 4, της παραγρ. Α2, του άρθρου 3 της ΚΥΑ) και ως εξ τούτου επιθυμητές και αναγκαίες δεδομένου του ότι έχουν σχεδιασθεί από την ανάγκη απομείωσης των υπαρχουσών πιέσεων και βελτίωσης των υπαρχουσών συνθηκών.

Στην παρούσα απόφαση συμπεριλαμβάνονται και τρία επιμέρους έργα που είχαν αδειοδοτηθεί με την ΚΥΑ 143926/1273/29.3.2006:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΝΑΣΤΡΟΦΗΣ,
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ
(Δ/ΠΔ)

Αθήνα, 3 Ιουλίου 2015
Α.Π.: οικ.150345

ΠΡΟΣ:
1) Υπουργείο
Οικονομικών, Υποδομών, Ναυτιλίας
& Τουρισμού
Γ.Γ.Υ.Γ.Δ.Υ.Κ.Υ.
Διεύθυνση Αντιπλημμυρικών &
Εγγειοβελτιωτικών Έργων/Δ7
Φορητοποίηση 9
Αθήνα 101 78
(συν. 1 τεύχος ΜΠΕ και
συμπληρωματικών στοιχείων)
2) Φορέας Διαχείρισης
Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου
Αιτωλικού Γεώργιος Αιτωλικού
Αιτωλικού
Τ.Θ. Αιτωλικού, 204 00 Αιτωλικό
(συν. 1 τεύχος ΜΠΕ και
συμπληρωματικών στοιχείων)

ΤΜΗΜΑ Γ'
Ταχ. Δ/ση : Α. Αλεξάνδρου 11
Τ.Κ. : 114 73
Πληροφορίες : Α. Σαργάνου
Τηλέφωνο : 210 6417953
F.A.X. : 210 6430625
E-mail : a.sarganou@ypn.gr

ΑΠΟΦΑΣΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΝΑΣΤΡΟΦΗΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Θέμα: Ανανέωση, τροποποίηση και κωδικοποίηση των περιβαλλοντικών όρων που έχουν επιβληθεί με τις υπ.αρ. 107881/3-6-1998, 65496/22-6-1999 και 143926/29-3-2006 ΚΥΑ Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων για το έργο «Συμπληρωματικά έργα για την αναβάθμιση των υδατικών οικοσυστημάτων Ν.Δ. Αιτωλικού».

Έχοντας υπόψη:

- Το Ν. 1650/86 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ 160/Α/18.10.1986), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.
- Το Ν.4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/21-9-2011) «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση συνδεδεμένων...», όπως τροποποιήθηκε με το Ν.4042/2012 (ΦΕΚ 248/Α/13-2-2012).
- Το Ν.998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (ΦΕΚ 289/Α/1979), όπως τροποποιήθηκε με τον Ν.3204/1992 (ΦΕΚ 70/Α/1992) «Ρύθμιση Θέστων αρμοδιοτήτων Υπουργείου Γεωργίας και ναρκών προσαρμογών σκοπούς που και άλλες διατάξεις», το Ν.3208/2003 (ΦΕΚ 303/Α/2003) και τον Ν.4280/2014.
- Το Ν.3028/2002 (ΦΕΚ 153/Α/2002) «Για την προστασία των Αρσενικών και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

- Πρέπει να γίνει αναθεώρηση των περιβαλλοντικών όρων, λόγω αλλαγών στην κείμενη Νομοθεσία.
- Πρέπει να γίνει κωδικοποίηση όλων των εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων, λόγω αλλαγών στην κείμενη Νομοθεσία.
- Πρέπει να γίνει έλεγχος των εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων, σύμφωνα με τις διατάξεις της υπ.αρ. 107881/3-6-1998, 65496/22-6-1999 και 143926/29-3-2006 ΚΥΑ Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων για το έργο «Συμπληρωματικά έργα για την αναβάθμιση των υδατικών οικοσυστημάτων Ν.Δ. Αιτωλικού».

70. Το με Α.Π. 126307/1862/15-6-2015 έγγραφο της Δ/νσης Διαχείρισης Δασών και της καλύτερης πορείας.

Αποφασίζουμε

- Την ανανέωση – τροποποίηση – κωδικοποίηση των Κ.Υ.Α. με αρ.πρωτ.: 107881/3-6-1998, 65496/22-6-1999 και 143926/29-3-2006 Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων του έργου «Συμπληρωματικά έργα για την αναβάθμιση των υδατικών οικοσυστημάτων Ν.Δ. Αιτωλικού».
- Την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων του έργου: «Συμπληρωματικά έργα για την αναβάθμιση των υδατικών οικοσυστημάτων Ν.Δ. Αιτωλικού».
- Το έργο του οποίου οι περιβαλλοντικοί όροι εγκρίθηκαν με την παρούσα Απόφαση υλοποιείται εντός περιοχής υπαρκτής διακείμενης στο Δ/μο Ιερός Πόλης Μεσολογίου, της Περιφερειακής Ενότητας Αιτωλικού, της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου, και περιγράφεται συνοπτικά στο κεφάλαιο 1 «Περιγραφή Έργου ή δραστηριότητας» της παρούσας Απόφασης.

και αναλυτικότερα στη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) που συνοδεύει αυτήν (κείμενο και χάρτες).

IV. Η εφαρμογή των εγκρινόμενων με την παρούσα Απόφαση περιβαλλοντικών όρων βαρύνει τους φορείς υλοποίησης και λειτουργίας αυτού.

Φορέας υλοποίησης του έργου είναι ο Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου. Ο φορέας υλοποίησης έχει την ευθύνη εφαρμογής των όρων της παρούσας κατά το στάδιο υλοποίησης, αλλά και για το χρονικό διάστημα του σταδίου λειτουργίας του μέχρι και την παραλαβή του έργου από τον φορέα λειτουργίας.

Φορέας λειτουργίας του έργου είναι η Διεύθυνση Τεχνικών Έργων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ή οποιαδήποτε αρχή που θα οριστεί ως αρμόδια για τη λειτουργία του. Ο φορέας λειτουργίας έχει την ευθύνη εφαρμογής των όρων της παρούσας για το διάστημα του σταδίου λειτουργίας που έπεται της παραλαβής του έργου απ' αυτόν. Έως και την παραλαβή του έργου από τον φορέα λειτουργίας του, ως τέτοιος θα νοείται ο φορέας υλοποίησης του.

1. Περιγραφή έργου ή δραστηριότητας

1.1 Συνοπτική Περιγραφή έργου ή δραστηριότητας

1.1.1 Γενικά στοιχεία – Θέση έργου ή δραστηριότητας

Το προτεινόμενο έργο αποτελείται από πέντε επιμέρους έργα που αποσκοπούν στην προστασία και την αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας του υδατικού οικοσυστήματος του συμπλέγματος των λιμνοθαλασσών Μεσολογίου και Αιτωλικού, καθώς επίσης και στην αποκατάσταση της λειτουργίας της αρδευτικής - αντιπλημμυρικής Διώρυγας ΔΧΧ που παρουσιάζει βλάβες κατά θέσεις, τόσο στο κλειστό τμήμα της, όσο και στο ανοικτό τμήμα της από Χ.Θ. 6+700 έως ΧΘ 7+900. Οι επιμετρήσεις αφορούν στην άρση υφιστάμενων αναχωμάτων που έχουν κατασκευαστεί από το παρελθόν σε διάφορες θέσεις της λιμνοθάλασσας, στην επέκταση του υπάρχοντος στην περιοχή Αιτωλικού υφαλούακα της λιμνοθάλασσας και στη διάνοιξη και νέου μικρότερου υφαλούακα σε παράπλευρη θέση, στην κατασκευή νέων γεφυρών στις παλιές θέσεις 7^{ης} και 3^{ης} καμάρας στο δρόμο Τουρλίδας και στην επισκευή των οδοστρωμάτων του δρόμου αυτού, σε παρεμβάσεις αποκατάστασης των βλαβών της Διώρυγας ΔΧΧ με σκοπό την εξασφάλιση της ομαλής και απρόσκοπτης λειτουργίας της και, στην άρση παλαιών και μη λειτουργούντων ιχθυοφραγμών σε διάφορες θέσεις της λιμνοθάλασσας με παράλληλα αντικατάστασή τους με φραγμούς νέου τύπου. Η διάθεση των υλικών της αναχωμάτων θα γίνει στη θέση «Κτίσμα Πετούνη», για την οποία υπάρχει σύμφωνη γνώμη του Δήμου Ι.Π. Μεσολογίου. Τα υλικά άρσης των αναχωμάτων, λόγω της αδρόκοκης κατά το πλείστον σύστασής τους, μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μελλοντικές χρήσεις.

1.1.1α. Τα επιμέρους έργα του συνολικού έργου είναι:

Άρση του αναχώματος στη Νιόβα Αιτωλικού: Το εν λόγω έργο έχει αδειοδοτηθεί με την ΚΥΑ 143926/29-3-2006, δεν έχει κατασκευαστεί και περιγράφεται στη ΜΠΕ που συνοδεύει την παρούσα με διαφορετικό σχέδιο. Το προτεινόμενο έργο διαμορφώνεται ως εξής: Προβλέπεται η άρση του αναχώματος που βρίσκεται στην περιοχή του Αιτωλικού από τη θέση «Μουσείο Χαρακτικής (Κατράκειο)» μέχρι την πρώτη νησίδα του Πόρου Ντολμά, όπου και οι εγκαταστάσεις της Ε.Ε.Λ. Αιτωλικού. Η άρση αφορά ανάχωμα μήκους 1575,62m, πλάτους που κυμαίνεται από 4,00m ως 5,00m, συνολικής επιφάνειας 719,10m² και συνολικού προς άρση όγκου 14.376,00m³. Τα υλικά του προς άρση αναχώματος, που είναι κατά 30% (περίπου 4.300m³), αργιλώδη και κατά 70% (περίπου 10.080m³) υγιή αδρανή, θα

1. Βελτίωση και αναδιαμόρφωση του οροθετικού δρόμου βόρειας Κλείσοβας και ειδικότερα του τμήματος

«Μοτίβο – ΤΕΙ Μεσολογίου», συνολικού μήκους περίπου 3.500m, με κατάλληλη απόθεση των υλικών που θα προκύψουν από την άρση τμημάτων των εσωτερικών αναχωμάτων της Κλείσοβας και με αναβάθμιση πρώην μπαζωμένων ακτών

2. Εξυγίανση – αναδιαμόρφωση των χώρων που υπάρχουν παλαιά μπάζα και γενικότερα υλικά εναπόθεσης, ώστε να προκύψουν μικροί χώροι στάθμευσης στις θέσεις 3ης, 4ης και 7ης «καμάρα» του δρόμου Μεσολογίου – Τουρλίδας.

3. Ανάπλαση – αναβάθμιση του χώρου που έχει εγκατασταθεί προσωρινός οικισμός αθίγγανων στη βόρεια ακτή της Κλείσοβας.

Η απόφαση αυτή αποδίδει ένα ιδιαίτερο ρόλο στον Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου-Αιτωλικού, καθώς τον ορίζει ρητά

ως Φορέα Υλοποίησης του έργου ο οποίος έχει την ευθύνη εφαρμογής των όρων που περιέχονται σε αυτή. Μένει φυσικά να διευκρινιστούν ουσιαστικά ερωτήματα ως προς την χρηματοδότηση των επιμέρους έργων, την τεχνική υποστήριξη του Φορέα Υλοποίησης αλλά κυρίως την ίδια την ύπαρξη του Φορέα Υλοποίησης, καθώς βρίσκεται σε ισχύ ο Ν.4109/2013 που αφορά την συγχώνευση του Φορέα Διαχείρισης Λ/Θ Μεσολογίου και επίκειται η αλλαγή του θεσμικού και καταστατικού Πλαισίου του, μέχρι το τέλος του 2015.

Σωτήρης Χρυσόπουλος

Σύμβουλος Διαχείρισης Υδατικών Πόρων
& Προστατευόμενων Περιοχών,
Δασολόγος - Περιβαλλοντολόγος

Οικονομικά στοιχεία εξέλιξης τεχνικού δελτίου πράξης

ΕΠΠΕΡΑΑ-Απορροφητικότητα

Η πράξη αφορά στην υλοποίηση δράσεων του Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου με σκοπό τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και συνολικά την προστασία και διαχείριση της Π.Π. όπως απορρέει από την περιβαλλοντική κοινοτική και εθνική νομοθεσία. Τα υποέργα τα οποία πλέον αποτελούν την εν λόγω πράξη μετά και την δεύτερη τροποποίηση της είναι τα εξής:

- Δράσεις Προστασίας και Διατήρησης της Βιοποικιλότητας (Υποέργο Αυτεπιστάσις)
- Οριστική Μελέτη έργων αποχέτευσης, αποστράγγισης αντλιοστασίων D1,D2,D6 και συναφών παρεμβάσεων (Υποέργο 2)
- Οριστική μελέτη συμπληρωματικών έργων για την αναβάθμιση των υδατικών οικοσυστημάτων Ν.Δ. Αιτωλ/νίας (Υποέργο 14)
- Χωροθέτηση Βοσκοτόπων (Πρόταση ακύρωσης)
- Ανάπτυξη διαδραστικού μέσου (Υποέργο 7 - ολοκληρώθηκε)

• Εποπτεία και αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης οικοτόπων και ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινωτικού ενδιαφέροντος στην περιοχή αρμοδιότητας του Φορέα Διαχείρισης λιμνοθάλασσας Μεσολογίου (Υποέργο 15)

• Εποπτεία και αξιολόγηση της κατάστασης λιμνοθαλάσσιων, και ποτάμιων συστημάτων στην περιοχή αρμοδιότητας του Φορέα Διαχείρισης λιμνοθάλασσας Μεσολογίου. (Υποέργο 16)

• Εποπτεία και αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης ειδών ορνιθοπανίδας στην περιοχή αρμοδιότητας του Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου (Υποέργο 17)

Η απορροφητικότητα για κάθε ένα από τα παραπάνω υποέργα αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα.

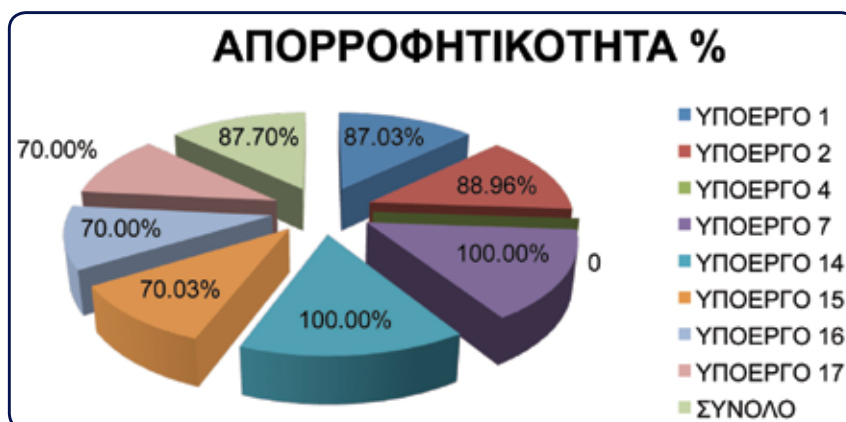
ΤΙΤΛΟΣ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Π/Υ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΠΑΝΩΝ	ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΟΣΟΥ € ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΑΠΟΡΡΟΦΗΤΙΚΟΤΗΤΑ %
ΥΠΟΕΡΓΟ 1	1.370.781,49 €	1.192.958,42 €	1.370.781,49 €	87,03%
ΥΠΟΕΡΓΟ 2	592.102,30 €	526.744,32 €	592.102,30 €	88,96%
ΥΠΟΕΡΓΟ 4	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0
ΥΠΟΕΡΓΟ 7	108.000,71 €	108.000,71 €	108.000,71 €	100,00%
ΥΠΟΕΡΓΟ 14	286.067,43 €	286.067,43 €	286.067,43 €	100,00%
ΥΠΟΕΡΓΟ 15	105.000,00 €	73.534,15 €	105.000,00 €	70,03%
ΥΠΟΕΡΓΟ 16	145.000,00 €	101.500,00 €	145.000,00 €	70,00%
ΥΠΟΕΡΓΟ 17	83.640,00 €	58.548,00 €	83.640,00 €	70,00%
ΣΥΝΟΛΟ	2.690.591,93 €	2.359.736,35 €	2.690.591,93 €	87,70%

Στο υποέργο Αυτεπιστάσις μειώθηκε με πρόσφατη τροποποίηση ο προϋπολογισμός του κατά 14% προς εξοικονόμηση υπερδέσμευσης χρημάτων. Ευρισκόμενοι πλέον στην τελική φάση ολοκλήρωσης του εν λόγω υποέργου, είναι να τρέξουν στο επόμενο χρονικό διάστημα πέραν από τις πάγιες σε μηνιαία βάση δαπάνες, δραστηριότητες που θα αφορούν στην ενημέρωση – ευαισθητοποίηση του κοινού αλλά και δράσεις που θα αφορούν στην προμήθεια ηλεκτρονικού εξοπλισμού παρακολούθησης - επόπτευσης.

Τα 3 υποέργα καταγραφής και παρακολούθησης τύπων οικοτόπων και των ειδών χλωρίδας σύμφωνα με την οδηγία 92/43 και 79/409 έχουν ολοκληρωθεί ως προς το φυσικό αντικείμενο και έχουν παραδοθεί στον οριζόντιο συντονιστή εποπτείας οι τελικές φόρμες δεδομένων όπου αποτυπώνεται η συνολική εικόνα καταγραφής στο Εθνικό Πάρκο αλλά και η σχετική αξιολόγηση

κατάσταση διατήρησης κάθε είδους και τύπου οικοτόπου. Εκκρεμεί η ολική αποπληρωμή τους.

Όσον αφορά το υποέργο «ανάπτυξη διαδραστικού», αυτό έχει ολοκληρωθεί, όπως και από τις 2 οριστικές μελέτες η μία έχει ολοκληρωθεί (υποέργο 14) ενώ η δεύτερη βρίσκεται στο τελικό της στάδιο αποπληρωμής. Τέλος κατά την εξέταση της δυνατότητας υλοποίησης του υποέργου 4 «ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΒΟΣΚΟΤΟΠΩΝ», προέκυψαν οι προβληματισμοί ότι η πραγματική έννοια της χωροθέτησης βοσκοτόπων δίνεται από τον Ν. 1734/1987 (ΦΕΚ Α'189) «Βοσκότοποι και ρύθμιση ζητημάτων σχετικών με κτηνοτροφική αποκατάσταση...κ.λ.π.», σύμφωνα με τον οποίο η οριοθέτηση βοσκοτόπων αποτελεί αρμοδιότητα του Νομάρχη και όχι των φορέων διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών. Συνεπώς το υποέργο 4 δεν δύναται να υλοποιηθεί από τον Φ.Δ./Λ.Μ και προτάθηκε η ακύρωσή του.

Κασβίκης Ιωάννης
 Περιβαλλοντολόγος M.Sc
 Τμήμα Διαχείρισης & Προστασίας
 (Αρμόδιος ορνιθοπανίδας)
 Υπεύθυνος Τμήματος Επόπτευσης,
 Φύλαξης & Εφαρμογών Διαχείρισης

Η Προώθηση των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου

Η Προώθηση των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου

Σάββατο 20/06/2015

Ώρα: 11:00

Μουσείο Χαρακτικής «Βθσας Κατράκη»

Απωλικό

Πρόγραμμα

- 11:00 Προσέλευση
- 11:15 Έναρξη-Χαιρετισμοί
- 11:30 «Θεωρητικό-Πράξη: Δυνατότητες στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου»
Παργεντίς Φώτης, Βελόγος Μ.Sc., Πρόεδρος Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου
- 11:50 «Η Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αισιολογία: Από τον παραγωγισμό στον τουρισμό»
Ποταίρας Μίρκα, Ιστορικός Τοπίου, Μέλος ΕΕΠ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου
- 12:10 «Η πρόταση του «Διαδύματος» για μια ενδυνάμωση τοπικιστική & περιβαλλοντική διάδρομη στο Νομό Αχαΐας-Καρινόγιο»
Ζηρίνης Γιάννης/Διαχειριστής μετακινός, εμπειρογνώμων σε θέματα Ανάπτυξης & Ευρωπαϊκών Πάρκων στο «Διαδύμα»
- 12:30 Διάλειμμα - Καφέ
- 13:00 «Η ανάπτυξη του ανατολικού τουρισμού στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου»
Παπαλεωνίδου Ευαγγελία, PhD Αναπτυξιακής Τουριστικής
- 13:20 «Σύντομη τα Λιμνοθάλασσα μαζί με τους φορείς»
Ραϊκούλα Αναστασία, Γεωλόγος
- 13:40 «Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Περιστασιακής Οικονομικής (EETLS) και η εφαρμογή του στην Ελλάδα»
Παπαγεωργίου Φωτεινή, Ph.D. Γενική Διευθύντρια της PRISMA - Κέντρο Αναπτυξιακών Μελετών
- 14:00 Τεχίτημα-Εμπειρογνώμονα

Φορέας Διαχείρισης ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

«Οικοτουρισμός – Οφέλη. Δυνατότητες στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου»

Φώτης Περγαντής

(Βιολόγος, Οικολόγος Μ.Σ., Πρόεδρος του Φορέα Διαχείρισης)

Στο χώρο αυτών που ασχολούνται με την προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος, είναι πλέον ευρύτερα γνωστό ότι οι υγροτοπικές περιοχές, πέρα από τις σημαντικές οικολογικές, παραγωγικές, εκπαιδευτικές και πολιτισμικές αξίες που περικλείουν, εμπεριέχουν και μία μεγάλη δυνατότητα στο να προσφέρουν μία υψηλής ποιότητας αναψυχή. Αυτή τους η δυνατότητα είναι ακριβώς εκείνη η οποία, εφόσον αξιοποιηθεί σωστά, μπορεί να καταστεί ο στρατηγικός άξονας στήριξης της ουσιαστικής τους προστασίας και διατήρησης. Και επειδή τα κύριο ενδιαφέρον αυτής της τουριστικής δραστηριότητας αφορά στην οικολογία τους, γι αυτό και ο δόκιμος όρος που την αποδίδει είναι αυτούς του «οικολογικού τουρισμού» ή «Οικοτουρισμού».

Αξίες – Σπουδαιότητα Υγροτοπικών Περιοχών:

1. Βιοποικιλότητα
2. Παραγωγικότητα – Αυτοδυναμία - Αειφορία
3. Αισθητική Ιδιαιτερότητα
4. Πολιτισμική και Ιστορική Σπουδαιότητα και Ιδιαιτερότητα
5. Εκπαιδευτική Δυνατότητα
6. Σπανιότητα
7. **Δυνατότητα στην Αναψυχή (Οικοτουρισμός)**

Με την αξιοποίηση αυτής της δυνατότητας επιτυγχάνεται αυτό το οποίο αποδίδεται συμβατικά με τον όρο «οικοανάπτυξη» που, εμμέσως, οδηγεί και στην ουσιαστική προστασία των εν λόγω περιοχών. Με τη σωστή, δηλαδή, προώθηση της οικο-τουριστικής αξιοποίησης της υγροτοπικής περιοχής προκύπτουν σημαντικά οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες αυτών των περιοχών, οι οποίες (κοινωνίες) συνειδητοποιούν ότι η ευημερία την οποία απολαμβάνουν οφείλεται στα ειδικότερα οικολογικά ενδιαφέροντα που με τη σειρά τους οφείλονται στην ιδιόμορφη υγροτοπική φύση. Έτσι, συνειδητοποιείται έμμεσα μεν αλλά ουσιαστικά η αναγκαιότητα ουσιαστικής προστασίας και διατήρησης αυτής της γεμάτης ιδιαιτερότητες φύσης.

Παραδείγματα υγροτοπικών περιοχών στις οποίες έχει αξιοποιηθεί με επιτυχία η όποια δυνατότητα αναψυχής και ήπιου τουρισμού υπάρχουν πάρα πολλά ανά τον κόσμο. Αξίζει να αναφέρουμε κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα από τον ευρωπαϊκό χώρο, παραθέτοντας εικόνες και βασικές αριθμητικές παραμέτρους, από τις οποίες αποδεικνύεται η μεγάλη σημασία και ο καθοριστικός ρόλος που μπορεί

Οικοανάπτυξη είναι η επιδίωξη της ευημερίας που στηρίζεται στους βιολογικούς – οικολογικούς – αισθητικούς και πολιτισμικούς πόρους και που προκύπτει όταν αυτοί οι πόροι :

- προστατεύονται και διατηρούνται
- προβάλλονται κατάλληλα τόσο τοπικά όσο και ευρύτερα
- αναδεικνύονται και απολαμβάνονται με ήπιους τρόπους που δεν τους αλλοιώνουν
- εντάσσονται σε περιηγήσεις/«διαδρομές» αναψυχής και ήπιου τουρισμού

Επίσης όταν, με κατάλληλους τρόπους, απολαμβάνεται και αποδίδεται η όποια «υπεραξία» των προϊόντων που προκύπτουν από αυτούς τους πόρους

να παίζει ο οικοτουρισμός πάνω στην προστασία τέτοιων σημαντικών περιοχών και παράλληλα στην ευημερία των τοπικών κοινωνιών τους.

Μία από αυτές τις περιοχές (μεγάλης έκτασης όπως αυτής του Εθνικού Πάρκου Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου ή εκείνης του Αμβρακικού Κόλπου) είναι η περιοχή της Camargue (Γαλλία) στις εκβολές του ποταμού Ροδανού στη Μεσόγειο. Η περιοχή παρουσιάζεται στην πιο κάτω εικόνα και αναφέρονται κυρίως χαρακτηριστικά και ποσοτικοί παράμετροι της οικοτουριστικής δραστηριότητας και των προσόδων που προκύπτουν από αυτή.

Πλήθος Επισκεπτών : περίπου 2,0 εκατομμύρια άτομα (το 1/3 αποκλειστικά προσελκυσμένοι από τα οικολογικά ενδιαφέροντα)

Εισρέον κεφάλαιο στις τοπικές κοινωνίες : περίπου 80 εκατομ ΕΥΡΩ μόνο από τους «Οικοτουρίστες»

ΑΞΙΟΣΗΜΕΙΩΤΑ

- 3 μεγάλα αξιόλογα Κέντρα Υποδοχής και Ενημέρωσης Επισκεπτών που αναφέρονται βασικά στη φύση της Camargue και τουλάχιστον 10 ακόμη που αναφέρονται και στις παραδοσιακές δραστηριότητες και πολιτισμικά στοιχεία της περιοχής
- Πόροι του πάρκου : Είσοδοι, Ενοικιάσεις, Πωλούμενα αγαθά και αντικείμενα, Διαφημίσεις, Δωρεές, Πρόσπια, Κρατική επιχορήγηση και Ευρωπαϊκά Προγράμματα
- Σημαντικοί Συνεταιρισμοί : Φυλάκων – Συνοδών, Γυναϊκών, Παραγωγών ...
- Εθελοντισμός : Πάγια προγράμματα

Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα μεγάλης εκβολικής υγροτοπικής περιοχής είναι αυτό του Εθνικού Πάρκου Donana στις εκβολές του Γκουαδαλκιβίρ στην Ισπανία.

Παράδειγμα Υγροτοπικής περιοχής : Donana (Ιδρυση :1969)

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΚΤΑΣΗ : 1.300.000 στρέμματα (1.300 τετρ. χλμ)

Πλήθος Επισκεπτών : περίπου 2,0 εκατομμύρια άτομα (τα 2/3 αποκλειστικά προσελκυσμένοι από τα οικολογικά ενδιαφέροντα)

Εισρέον κεφάλαιο στις τοπικές κοινωνίες : περίπου 160 εκατομ ΕΥΡΩ μόνο από τους «Οικοτουρίστες»

ΑΞΙΟΣΗΜΕΙΩΤΑ

- 3 μεγάλα αξιόλογα Κέντρα Υποδοχής και Ενημέρωσης Επισκεπτών που αναφέρονται βασικά στη φύση της DONANA με δυνατότητες ποικίλων μορφών περιηγήσεων μέσα στο εθνικό πάρκο
- Πόροι του πάρκου : Είσοδοι, Ενοικιάσεις, Πωλούμενα αγαθά και αντικείμενα, Διαφημίσεις, Δωρεές, Πρόσπια, Κρατική επιχορήγηση και Ευρωπαϊκά Προγράμματα
- Σημαντικοί Συνεταιρισμοί : Φυλάκων – Συνοδών, Γυναϊκών, Παραγωγών ...
- Εθελοντισμός : Πάγια προγράμματα

Ένα ακόμη παράδειγμα υγροτοπικής περιοχής στην Ευρώπη, λιμναίας αυτή τη φορά, όπου η ήπια οικοτουριστική ανάπτυξη έχει ως αποτέλεσμα το έντονο και έμπρακτο ενδιαφέρον των τοπικών κοινωνιών να προστατεύσουν και να διατηρήσουν το φυσικό περιβάλλον (υγροτοπικό και μη) είναι η περιοχή των λιμνών Lake District στην Αγγλία.

Παράδειγματα Λιμναίας Περιοχής :
Lake District National Park (Αγγλία) (Ίδρυση : 1949)

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΚΤΑΣΗ : 800.000 στρέμματα συνολικά
ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ : Είναι ενότητα 14 επιμέρους προστατευόμενων περιοχών

ΑΞΙΟΣΗΜΕΙΩΤΑ

Απασχολούμενο προσωπικό : 200 άτομα άμεσα
Επιωφελοούμενες επιχειρήσεις : Τουλάχιστον 2500 (δηλαδή X12)
Έμμεσες θέσεις εργασίας : τουλάχιστον 10.000 (δηλαδή X50)
Πλήθος Επισκεπτών : περίπου 0,5 εκατομμύριο άτομα (δηλαδή X2500)
Εισρέον κεφάλαιο στις τοπικές κοινωνίες : περίπου 50 εκατομ. ΕΥΡΩ κατ'έτος (Οι δαπάνες του πάρκου ανέρχονται περίπου στο 0,5 εκατομ. ΕΥΡΩ. Δηλαδή για κάθε ΕΥΡΩ που ξοδεύει το Πάρκο προκύπτουν 100 ΕΥΡΩ για τις τοπικές κοινωνίες)

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σε δύο από αυτές (Κερκίνη, Πρέσπες) έχει ήδη προωθηθεί ο Οικοτουρισμός και ήδη υπάρχουν πολύ θετικά αποτελέσματα τόσο στην ευημερία των περιοχών αυτών όσο και στην προστασία των φυσικών υδροτοπικών τους αποθεμάτων. Η έντονη οικότουριστική δραστηριοποίηση που έχει αναπτυχθεί την πρόσφατη δεκαετία στην περιοχή της λίμνης Κερκίνης διαφαίνεται έμμεσα από το ότι, στα χωριά γύρω από τη λίμνη, έχουν δημιουργηθεί και λειτουργούν αποδοτικά περί τις 30 μονάδες ξενώνων με συνολικά πάνω από 1000 κλίνες. Επίσης πολλές μονάδες οικολογικών δραστηριοτήτων (βλ. πίνακα που ακολουθεί). Αυτή η δραστηριότητα βαίνει αυξανόμενη και, παράλληλα, βαίνει αντίστοιχα αυξανόμενο και το ουσιαστικό ενδιαφέρον των κατοίκων αλλά και τοπικών φορέων να προστατεύσουν τη λιμναία υδροτοπική περιοχή.

Οικότουριστική δραστηριοποίηση στην Κερκίνη		
Δραστηριότητα	Διοργανωτής	Χωριό
4 X 4	Οικοπεριηγητής	Κερκίνη
Βάρκες	Βασίλης Τσελεμπής	Κερκίνη
Βάρκες	Οικοπεριηγητής	Κερκίνη
Βάρκες	Γρούλιος Κων/νος	Λιθότοπος
Βάρκες	Καπαλίδης Μιχάλης	Μανδράκι
Ιππασία	Νίκος Βαρκάς	Άνω Πορόια
Ιππασία «Ιχνηλάτης»	Θεόδωρος Αλατσιδής	Κερκίνη
Ιππασία	Γιώργος Τσαλής	Νεοχώρι
Ιππασία		Λιθότοπος
Ιππασία		Μανδράκι
Κανό	Οικοπεριηγητής	Κερκίνη
Πεζοπορία	Βιγλάτορας	Άνω Πορόια
Πεζοπορία	Οικοπεριηγητής	Κερκίνη
Ποδηλασία	Οικοπεριηγητής	Κερκίνη

Η στρατηγική της οικότουριστικής αξιοποίησης προ-στατευόμενων περιοχών υπέρ της προστασίας τους δεν έχει εφαρμοστεί μόνο σε υδροτοπικές περιοχές αλλά και σε πολλές χερσαίες και μάλιστα ορεινές περιοχές. Ένα από τα πιο επιτυχή παραδείγματα άριστης εφαρμογής αυτής της στρατηγικής αφορά στην ορεινή περιοχή του Εθνικού Πάρκου Αbruozzo στα Απέννινα Όρη της Ιταλίας.

Αξίζει να σημειώσουμε ιδιαίτερα για αυτή την περιοχή ότι μέσω αυτής της στρατηγική έγινε αποδεκτή από τις τοπικές κοινωνίες η επανεισαγωγή στο φυσικό περιβάλλον τόσο του Λύκου όσο και της Αρκούδας. Αξιοσημείωτα επίσης είναι τα εξής :

- Στην πορεία εξέλιξης του Εθνικού αυτού Πάρκου υπήρχαν και εξακολουθούν να υπάρχουν αιτήσεις ολόκληρων χωριών και κωμοπόλεων στο να ενταχθούν στο καθεστώς προστασίας του.

- Για τα κυρίαρχα αντικείμενα ενδιαφέροντος (Λύκος, Αρκούδα, Αγριόγιδιο, Ελάφι, Λύγκας) δημιουργήθηκαν ξεχωριστές εκθέσεις – μουσεία σε διαφορετικά χωριά – κωμοπόλεις έτσι ώστε να υπάρχει ισορροπημένη κατανομή των επισκεπτών.

- Η σημαντικότερη παράμετρος στην οποία οφείλεται η επιτυχία εφαρμογής της υπό συζήτηση στρατηγικής είναι το ότι το 95% των επισκεπτών κινείται μόνο μόλις στο 5% της προστατευόμενης περιοχής και με τρόπο που δεν υπάρχει αρνητική επίδραση εκεί (ειδικά μονοπάτια, παρατηρητήρια σε επιλεκτικές θέσεις, συνοδεία από ειδικούς φύλακες – ξεναγούς κλπ.).

Μία από τις περιοχές αυτές που, επιτέλους και στη χώρα μας, έχει υπάρξει μία πολύ σωστή και επιτυχής εφαρμογή του οικότουρισμού και της παράλληλης προστασίας της φύσης είναι η περιοχή της Δαδιάς την οποία πλέον επισκέπτονται πολλές δεκάδες χιλιάδες επισκέπτες κάθε χρόνο για να παρατηρήσουν τα σπάνια είδη αρπακτικών πουλιών.

Επομένως, με την προηγούμενη στρατηγική, δηλαδή με την προώθηση στις υδροτοπικές περιοχές ... :

- της προβολής
- της ανάδειξης
- της αναψυχής

... επιτυγχάνουμε ταυτόχρονα :

I. Την ευημερία των τοπικών κοινωνιών των υδροτοπικών περιοχών

II. Την ικανοποιητική προστασία και διατήρηση των προστατευόμενων αντικειμένων (οικοτόπων, πανίδας – χλωρίδας κλπ) των υδροτοπικών περιοχών

Κατόπιν αυτών, εύλογα προκύπτει το ερώτημα : «γιατί αυτή η στρατηγική, πέραν της Κερκίνης, των Πρεσπών και της Δαδιάς δεν, έχει εφαρμοστεί και σε άλλες περιοχές στη χώρα μας»; Η απάντηση θα μπορούσε να συνοψιστεί πολύ απλά στο ότι, δυστυχώς, «δεν έχει συνειδητοποιηθεί, η σπουδαιότητα αυτής της στρατηγικής της από τους όποιους αρμόδιους μπορούν να την προωθήσουν».

Ας σημειωθεί μάλιστα ότι στη χώρα μας υπάρχουν πολύ ευνοϊκές συνθήκες για να εφαρμοστεί αυτή η στρατηγική σε πολλές προστατευόμενες περιοχές παρά το ότι σε πολλές από αυτές έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν αντίστοιχοι φορείς διαχείρισης με επαρκές προσωπικό και εξασφαλισμένο προϋπολογισμό.

Από τον Φορέα μας έχει ξεκινήσει μία προετοιμασία για τη συστηματική προώθηση του Οικότουρισμού στην περιοχή μας, τομέας δραστηριότητας στον οποίο απασχολείται σχεδόν αποκλειστικά το νέο στέλεχός μας, η κυρία Μαλβίνα Καρανίκα.

«Η Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αιτωλικού:

Από τον περιηγητισμό στον τουρισμό»

ΠΑΛΙΟΥΡΑ ΜΙΡΚΑ,

Ιστορικός Τέχνης,

Μέλος ΣΕΠ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Πώς συγκροτείται η εικόνα ενός τόπου σε μια δεδομένη ιστορική στιγμή και πώς τελικά αποτυπώνεται στο πλήθος των χαρακτηριστικών έργων που περιέχονται στις περιηγητικές εκδόσεις; Εικόνες και κείμενα δημιουργούν ένα corpus στοιχείων, που μέσα στον ωκεανό της προφορικότητας εμφανίζονται ως μικρές νησίδες, που, μαζί με κάθε μορφής κατάλοιπα, προϊόντα ταξιδιού, αποτελούν σήμερα το θησαυρό του περιηγητισμού. Οι ποικίλες σύγχρονες επανατοποθετήσεις απέναντι στο ταξίδι, όπως και στα πολυάριθμα κείμενα των περιηγητών, θέτουν διαφορετικά κριτήρια για την εκ νέου ανάγνωσή τους.

Από τα τέλη του 15ου αιώνα σημαντικές φυσιογνωμίες, όπως ο Κυριάκος Αγκωνίτης με τις αναφορές του στον ελληνικό κόσμο και ο μοναχός Cr. Buondelmonti με το χαρτογραφικό του έργο σχετικά με το νησιωτικό χώρο ανοίγουν δρόμους προς την Ανατολή.

Τον 17ο, η εμπορική δραστηριότητα αυξάνεται ενώ η ηπειρωτική Ελλάδα και η Μ. Ασία προσελκύουν περισσότερους ταξιδιώτες. Στον 18ο αιώνα το ενδιαφέρον για την αρχαιότητα και τα πολύτιμα ερείπιά της οδηγούν αρχαιοδίφες και συλλέκτες σε αρχαιολογικούς τόπους. Οι φραγκοφορεμένοι ταξιδιώτες, - ευρωπαίοι αριστοκράτες που συνοδεύονται από ζωγράφους και υπηρέτες, έμποροι, πολιτικοί, αρχαιολόγοι, βοτανολόγοι, χαρτογράφοι, φυσιοδίφες και τυχιδιώτες, στη συντριπτική τους πλειοψηφία άντρες- πάνω σε μουλάρια ή μέσα σε μεγάλα και μικρά πλοία, εμφανίζονται στα έκπληκτα μάτια των κατοίκων απομονωμένων χωριών και μικρών νησιών, κουβαλώντας σπαστά κρεβάτια, ρούχα, τρόφιμα, νερό και άλλες προμήθειες αλλά και πυξίδες, χρώματα, πινέλα και προς το τέλος του αιώνα, φωτογραφικές μηχανές και γυάλινες πλάκες. Ταξιδεύοντας υπό αντίξοες και απρόβλεπτες συνθήκες, μόνοι ή συνοδευόμενοι από

συγγενείς, φίλους ή συναδέλφους, μοιράζονται ένα κοινό στοιχείο: την αναζήτηση του διαφορετικού.

Ο τόπος που επισκέπτονται οι ταξιδιώτες αυτοί δομείται συχνά και εκ των προτέρων ως «άλλος», όπου προβάλλονται στερεοτυπικές και φαντασιακές εικόνες μέσα από τις αναφορές στο φυσικό τοπίο, στις ατμοσφαιρικές συνθήκες, στην αρχιτεκτονική, στους κατοίκους, τα έθιμα, τις ενδυμασίες τους. Οι αντιλήψεις αλλά και οι διαδρομές τους διαφοροποιούνται, ανάλογα με το ιστορικό πλαίσιο και την εποχή.

Η καταγραφή των μνημείων της αρχαιότητας θα επιτελεστεί από τους περιηγητές με προσοχή και όλο και αυξανόμενη ακρίβεια. Την αρχαιότητα αυτή θα ανακαλέσουν κατά την πρώτη περίοδο της σύστασης του νεοελληνικού κράτους για να συνδέσουν το παρόν με το παρελθόν και να νομιμοποιήσουν την καταγωγή των σύγχρονων Ελλήνων. Η Ελλάδα είχε ενταχθεί στο Grand Tour, που οδηγούσε μαζικά επιστήμονες και καλλιτέχνες στον ελλαδικό χώρο.

Οι συνθήκες ταξιδιού αποτυπώνονται κυρίως στις περιγραφές των περιηγητών και λιγότερο στα σχέδια, καθώς αναζητούν προμήθειες, οδηγούς, υποζύγια και δραγουμάνους και κινδυνεύουν από τις ασθένειες, τους ληστές και την πειρατεία.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η Ακαρνανία και η Αιτωλία περιλαμβάνονται στα έργα περίφημων χαρτογράφων του 16ου αιώνα, με κυρίαρχο θέμα την απεικόνιση της ναυμαχίας της Ναυπάκτου το 1574, όπως στο νησολόγιο του G. Camocio, που αποτυπώνει σε χαρακτηριστικό τη διάταξη των αντίπαλων δυνάμεων και στον G. Rosaccio, που στο έργο του θα συνδυάσει χάρτες με μικρά συνοδευτικά κείμενα.

Αποτυπώνεται η γεωμορφολογία του εδάφους και η πανίδα της περιοχής G. (Wheler - J. Spon, 1675-76 και Coronelli, 1686) ενώ με συνέπεια και με ζωγραφική αίσθηση αποτυπώνονται τοποθεσίες με αρχαία μνημεία που αντικρίζουν για πρώτη φορά, όπως η Πλευρώνα (S. Pomardi, συνοδός του περιηγητή Dodwell, 1805-1806). Ταυτόχρονα η σύγχρονη φυσιογνωμία του τόπου καταγράφεται και απεικονίζεται (O. M. von Stackelberg, 1810-1813 και D. Papety, 1846, 1847) μέσα από τη ρομαντική ιδέα για την ενότητα φύσης, ζωής και τέχνης.

Οι παραπάνω, όπως και πολλοί άλλοι θα αποτυπώσουν στα χαρακτηριστικά την εικόνα του τόπου, καθιστώντας τα σημαντικά για την ιστορική μελέτη και την επανερμηνεία

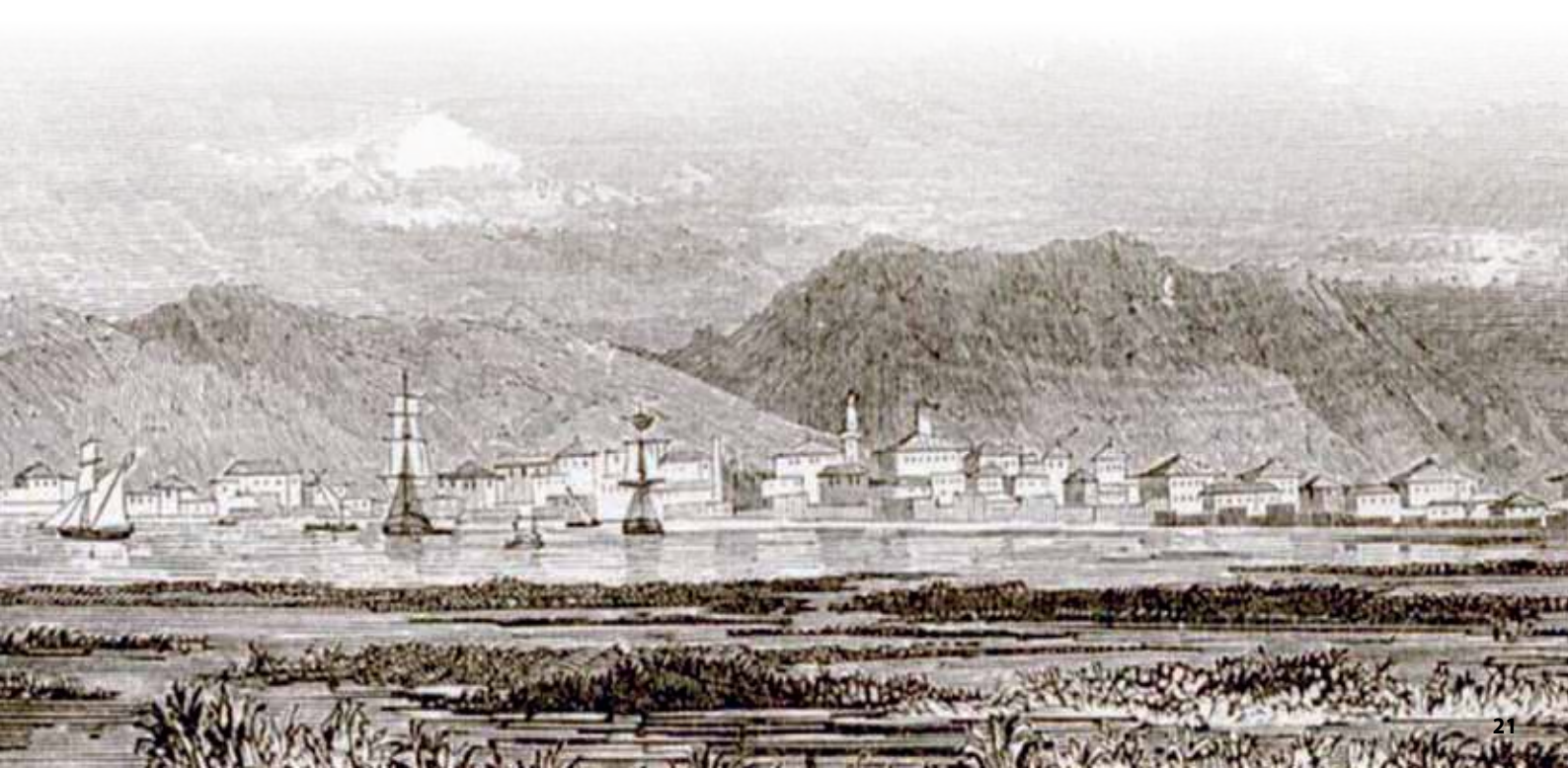
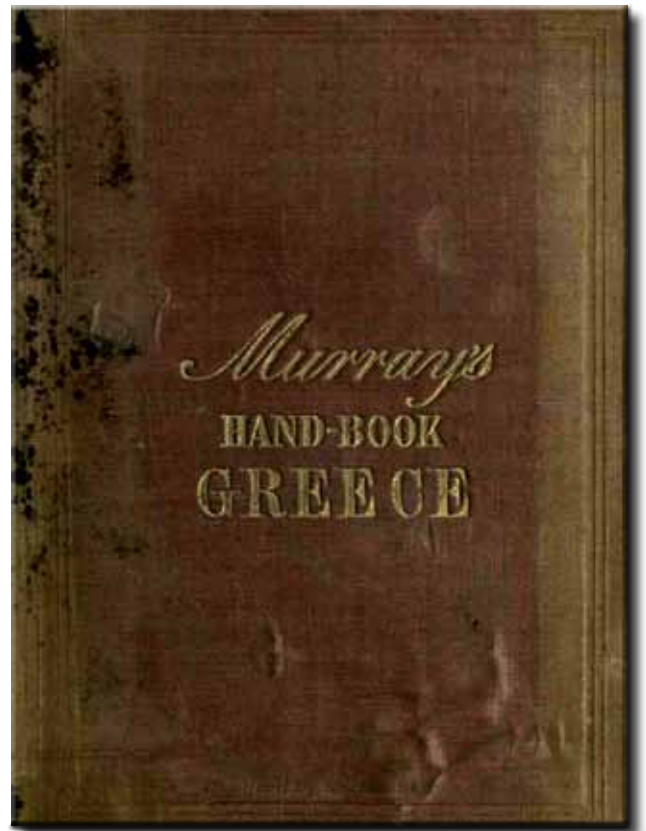

του κόσμου του παρελθόντος.

Η προφανής αρχαιολατρεία αποκλείει το Βυζάντιο μέχρι το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όπου απεικονίζονται σποραδικά τα βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία της περιοχής. Αόρατα στα μάτια των περιηγητών συγκροτούν, μαζί με τα αρχαία μνημεία, ένα τοπίο πολιτισμού και ιστορίας. Παράλληλα, αυτό το τοπίο, με την έννοια της ανθρωπογενούς οντότητας αλλά και μέσα από τις συμβολικές του διαστάσεις, προσφέρει μαρτυρίες σχετικές με την αποτύπωση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Καθώς φθάνουμε στα μέσα του 19ου αιώνα, σταδιακά, οι ταξιδιώτες αντικαθίστανται από τους τουρίστες. Τα ταξίδια είναι προσιτά σε μεγαλύτερο μέρος του αστικού πληθυσμού της Δυτ. Ευρώπης και το πρώτο ταξιδιωτικό γραφείο, του περίφημου εξερευνητή Cook ανοίγει στην Αγγλία στα 1845.

Σήμερα λοιπόν, περισσότερο από ποτέ, οφείλουμε να αξιοποιήσουμε όλον αυτό τον πλούτο. Πριν όμως μιλήσουμε για σχεδιασμό της τουριστικής αξιοποίησης του τόπου, θεωρώ ότι πρέπει να ορίσουμε ποια εκδοχή της συλλογικής μας μνήμης θα αφηγηθούμε. Εκτός από το κάλλος του φυσικού περιβάλλοντος, το θαυμάσιο κλίμα και το ανθρώπινο μέτρο, τι αντιπαραθέτουμε στο βλέμμα των σύγχρονων τουριστών που, όπως και οι περιηγητές των περασμένων αιώνων, αναζητούν μια διαφυγή; Μακριά από στερεοτυπικά και υπεραπλουστευτικά σχήματα του παρελθόντος, μπορούμε να δημιουργήσουμε μια νέα τοποφιλία που θα οδηγεί τον επισκέπτη σε μια νέα σύνδεση με τον δικό μας κόσμο.

«Η πρόταση του «Διαζώματος» για μια επώνυμη πολιτιστική & περιβαλλοντική διαδρομή στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας»

Ζηρίνης Γιάννης

Ηλεκτρολόγος μηχανικός, εμπειρογνώμων σε θέματα Ανάπτυξης & Ευρωπαϊκών Πόρων στο «Διάζωμα»

1. Τι είναι μια πολιτιστική διαδρομή

Η πολιτιστική διαδρομή είναι ένα επώνυμο τουριστικό προϊόν, ένα προϊόν πολιτιστικού τουρισμού, το οποίο διαμορφώνεται με βάση ένα συγκεκριμένο συνεκτικό στοιχείο.

Ως εκ τούτου:

Διαθέτει ένα κεντρικό θέμα /συνεκτικό στοιχείο

Καλύπτει μια προσδιορισμένη χωρικά περιοχή

Αποκτά «τουριστική ταυτότητα» με μια επωνυμία – Brand .

Στόχο έχει να αποτελέσει κινητήριο μοχλό για την ανάπτυξη ορισμένης περιοχής. Μια ανάπτυξη που θα είναι βιώσιμη και οικονομικά και κοινωνικά και περιβαλλοντικά.

Στόχοι μιας Διαδρομής είναι:

Να προσελκύσει επισκέπτες στην συγκεκριμένη περιοχή.

Να δημιουργήσει ευκαιρίες στις επιχειρήσεις και τους παραγωγούς προϊόντων και υπηρεσιών, που δραστηριοποιούνται στην συγκεκριμένη περιοχή, ώστε να αυξήσουν τα έσοδά τους.

Να προσελκύσει νέες επενδύσεις.

Να επιμηκύνει την τουριστική περίοδο.

Ει δυνατόν να εξασφαλίσει πόρους για τη συντήρηση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων.

Προϋποθέσεις για την επιτυχία μιας πολιτιστικής διαδρομής¹:

Αξιοθέατα και συναφείς υποδομές : μνημεία, μουσεία, χώροι περιήγησης και υποδομές υποστήριξης αυτών 2προσπελάσιμες και συντηρημένες, κλπ

Υποδομές σύνδεσης επί μέρους σημείων & περιήγησης: οδικό δίκτυο, μονοπάτια πεζοπορίας, ποδηλατόδρομοι, συγκοινωνίες, πεζόδρομοι, διαδρομές μέσα στους οικισμούς, προσπελάσιμες και συντηρημένες,

Επιχειρήσεις που προσφέρουν ποιοτικές υπηρεσίες, εμπλουτίζονται με καινοτόμες υπηρεσίες, και συμμετέχουν σε δίκτυο για την διαχείριση της διαδρομής.

Ο επιτυχής σχεδιασμός και στη συνέχεια η υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης δράσης

1 Τα με α/α i & ii είναι στην ευθύνη των ΟΤΑ και της κεντρικής διοίκησης το α/α iii του ιδιωτικού τομέα

2 Εκδοτήρια εισιτηρίων, τουαλέτες, καταστήματα μουσείων, wifi, χώροι στάθμευσης, σήμανση προσανατολισμού και ενημέρωσης, στέγαστρα, καθαριότητα χώρων κλπ.

πολιτιστικής διαδρομής προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή πολλών «παικτών» που θα συνεργαστούν, θα συμφωνήσουν και θα υιοθετήσουν το όλο εγχείρημα. αποκτώντας τρόπον τινά την «κυριότητα/ ownership». Προϋποθέτει δηλαδή αποτελεσματικές συνέργειες.

Οι παίκτες αυτοί είναι πρώτιστα οι τοπικοί παράγοντες - αιρετοί των ΟΤΑ κάθε βαθμίδας και οι τοπικοί επιχειρηματίες με τους τυχόν υπερτοπικούς συνεργάτες τους (λχ Tour operators- TOs) και σε τελευταία ανάλυση η τοπική κοινωνία . Στην συνέχεια αρκετοί φορείς της κεντρικής διοίκησης, που έχουν ρόλο και αρμοδιότητα σε επιμέρους έργα, που θα προβλέπει ο σχεδιασμός της Διαδρομής: Υπ. Τουρισμού (Προδιαγραφές επιχειρήσεων, προβολή,...) , Πολιτισμού (αρχ. χώροι και μουσεία, προδιαγραφές προϊόντων ομοιωμάτων, ΤΑΠ, δικαιώματα φωτογράφισης,...) , ΥΠΕΚΑ (προστατευόμενες περιοχές, δάση και μονοπάτια), Υποδομών και Μεταφορών (μεγάλοι οδικοί άξονες, λιμάνια, αεροδρόμια), κ.λ.π., αλλά και φορείς, όπως το ΞΕΕ, ο ΣΕΤΕ, ΜΚΟ με πανελλήνια δραστηριότητα κλπ.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η ικανοποιητική λειτουργία και συντήρηση της Διαδρομής, ως θεματικού τουριστικού προϊόντος, απαιτείται η εξ αρχής επιλογή και εγκατάσταση αποτελεσματικού Φορέα Διαχείρισης.

Η λογική των Διαδρομών είναι ότι: μέσω της οργάνωσης ενός θεματικού «προορισμού» προσελκύουμε επισκέπτες, «ανοίγουμε» δηλαδή τους χώρους με οργανωμένο τρόπο στον Τουρισμό, που είναι ο κύριος τομέας, όσον αφορά στην αναγνώριση των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων, τη διάδοση της αξίας τους και την εξασφάλιση, όχι μόνο εσόδων για την προστασία και επιβίωσή τους στο μέλλον, αλλά και σημαντικών εσόδων στην τοπική οικονομία. Όμως, στο πλαίσιο της Διαδρομής, συνδέουμε άρρηκτα τον Τουρισμό με την τοπική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών: με τον πρωτογενή τομέα-τοπικά προϊόντα, τη μεταποίηση, τις τουριστικές επιχειρήσεις, τη ντόπια πολιτιστική παραγωγή.

Είναι φανερό, ότι διαδρομές μπορεί και πρέπει να σχεδιάζονται με βάση τους περιορισμούς, που επιβάλλει η προστασία

των πόρων, και με την επιστημονική σοβαρότητα που απαιτεί αφενός η φύση τους και αφετέρου η δυναμική τους τουριστική πελατεία.

2. Σχεδιασμός μιας Τουριστικής διαδρομής με πολιτιστικό προσανατολισμό στην Αιτωλοακαρνανία

Η πολιτιστική διαδρομή στοχεύει στην δημιουργία ολοκληρωμένου τουριστικού προϊόντος και συνδυάζει μνημεία πολιτισμού με το υγρό στοιχείο, την τοπική παραγωγή και τα τοπικά δρώμενα προκειμένου:

- Το προϊόν να προσφέρεται για 7μηνη τουλάχιστον περίοδο Απρ.- Οκτ.

- Να απευθύνεται κυρίως σε διεθνές κοινό

- Να εξυπηρετεί και μεμονωμένους επισκέπτες και γκρουπ - π.χ. κρουαζιέρας

Ο σχεδιασμός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την περιβαλλοντική ιδιαιτερότητα της περιοχής και θα εξασφαλίζει την αειφορία προκειμένου τα οφέλη που θα προκύπτουν να διαχέονται σε ολόκληρη την τοπική παραγωγική αλυσίδα:

αγροτική και αλιευτική παραγωγή, επεξεργασμένα τρόφιμα, εστίαση (γαστρονομία) , καταλύματα, τοπικές βιοτεχνίες, καλλιτέχνες (δρώμενα) κλπ

Κεντρικός στόχος του έργου θα πρέπει να είναι η Αιτωλοακαρνανία να αποτελέσει έναν πόλο ανάπτυξης που θα δημιουργήσει δουλειές & εισοδήματα που όχι μόνο θα κρατήσει τον κόσμο της αλλά και θα προσελκύσει και νέους ανθρώπους από την υπόλοιπη χώρα.

Η τουριστική διαδρομή στην Αιτωλοακαρνανία περιλαμβάνει στον κορμό της τα θέατρα:

Μακύνειας – μελέτη αποκατάστασης σε εξέλιξη.

Καλυδώνας- μελέτη αποκατάστασης σε εξέλιξη.

Νέας Πλευρώνας - μελέτη αποκατάστασης παραδίδεται τον Ιούλιο.

Οινιάδων- μελέτη αποκατάστασης παραδίδεται τον Ιούλιο.

Στράτου - μελέτη αποκατάστασης σε εξέλιξη.

Πιστοποίηση - η λέξη κλειδί

Για όλα τα ανωτέρω πιστοποιούνται:

Τα αξιοθέατα- Αρχαία και νεότερα μνημεία, μνημεία της φύσης.

Οι συμπληρωματικές δραστηριότητες- Μουσεία, Δρώμενα, χώροι παρουσίασης, χώροι παραγωγής και διάθεσης τοπικών προϊόντων...

Η πρόσβαση,

Οι χώροι στάθμευσης,

Οι χώροι υγιεινής,

Η σήμανση

Η e-πληροφόρηση & το δίκτυο Wi-Fi,

Ότι άλλο συμφωνηθεί με τα τουριστικά πρακτορεία που θα προωθήσουν το προϊόν

Τι προβάλλουμε στον επισκέπτη;

Ένα αφήγημα (story) που θα τον προσελκύσει να επιλέξει τον προορισμό και θα του κάνει την εμπειρία της επίσκεψης αξέχαστη.

Ένα ποιοτικά πιστοποιημένο συνολικό

περιβάλλον.

Μια ολοκληρωμένη και ξεχωριστή εμπειρία που εστιάζει στον συνδυασμό του πολιτισμού, της ιστορίας, της φύσης και των τοπικών ιδιαιτεροτήτων.

Παραδείγματα αφηγημάτων στην Αιτωλοακαρνανία

Οι κοινωνίες που χρησιμοποιούσαν τα 5 θέατρα της περιοχής- προβολή πραγματικών συμβάντων.

Ο ρόλος της αλιείας και των αλυκών στην ακμή των τοπικών αρχαίων πόλεων , διαχρονική εξέλιξη της επεξεργασίας των αλιευμάτων, οικονομία και πολιτιστική ακμή.

Η ναυμαχία της Ναυπάκτου- προβολή της κινητοποίησης των δυτικών δυνάμεων για την ανάσχεση της Οθωμανικής επέκτασης και συμβάντων (π.χ. Θερβάντες).

Ο λόρδος Βύρων και στιγμές από την ζωή του στην περιοχή.

Η εξέλιξη της επεξεργασίας του αυγοτάραχου από τότε που υπάρχουν μαρτυρίες μέχρι σήμερα.

Πως ξεκινάμε: Ο Σχεδιασμός της Διαδρομής Η Ομάδα Σχεδιασμού συντάσσει μια πρώτη έκθεση για την κάθε Διαδρομή και καταγράφει:

- τα διάφορα αξιοθέατα που θα περιληφθούν στη Διαδρομή (αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία όλων των εποχών, ιστορικά γεγονότα, κ.λ.π. ανάλογα με το συνεκτικό θέμα, που θα επιλεγεί).

- θέματα προϊόντικής/ επαγγελματικής φύσης, ώστε να καταστεί δυνατή η σύνδεση της Διαδρομής με την τοπική επιχειρηματικότητα.

- τις διάφορες δράσεις / δρώμενα που θα πρέπει ή θα μπορούν να περιληφθούν στο

Πρόγραμμα της Διαδρομής.

- τα απαραίτητα έργα υποδομής και soft δράσεις.

Μελέτες και έργα

Καταγράφονται τα έργα:

για την αποκατάσταση και ανάδειξη των μνημείων και την βελτίωση των επισκέψεων στους αρχαιολογικούς χώρους.

για τη δημιουργία ή βελτίωση των υποδομών.

για οργανωτικές (soft) δράσεις - marketing plan, media plan, launching events, προβολής, συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας/Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας, συγκοινωνιακή προσέγγιση, σήμανση, σύστημα διαχείρισης επισκεπτών.

Ο Φορέας Διαχείρισης

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η ικανοποιητική λειτουργία και συντήρηση της Διαδρομής, ως θεματικού τουριστικού προϊόντος, απαιτείται η εξ αρχής επιλογή και εγκατάσταση αποτελεσματικού Φορέα Διαχείρισης.

Προτείνεται η συγκρότηση Ι.Τ.Ι./Ο.Χ.Ε. στην περιφέρεια που θα συμφωνήσει στην υλοποίηση μιας τουριστικής διαδρομής και θα σχεδιαστεί εξ αρχής σαν πολυταμειακή δράση. Την Ο.Χ.Ε. θα «τρέξει» ο φορέας διαχείρισης που μπορεί να ανήκει στην περιφερειακή αυτοδιοίκηση θα είναι όμως ανοικτή η εθελοντική συμμετοχή στην διοίκησή της τοπικών επαγγελματικών οργανώσεων, Μ.Κ.Ο. και άλλων εκπροσώπων της τοπικής κοινωνίας καθώς και κεντρικών φορέων

Στόχος θα πρέπει να είναι η διαχείριση να περάσει στους εταίρους εκείνους που θα διασφαλίσουν την βιωσιμότητά της μετά την περίοδο του Ε.Σ.Π.Α. _

«Η ανάπτυξη του αναπηρικού τουρισμού στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου»

Παπαϊωάννου Γεωργία,
PhD Αναπηρικός Τουρισμός

Η Ελλάδα, όπως και όλες οι χώρες της ΕΕ έχει υπογράψει τη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των ΑμεΑ, στην οποία αναφέρονται αναλυτικά οι υποχρεώσεις των κρατών σχετικά με την προσβασιμότητα. Ο προσβάσιμος Τουρισμός ή Τουρισμός για Όλους είναι και δικαίωμα και υποχρέωση!

Θέλουμε να μπορεί να επισκεφτεί τη χώρα μας ο τουρίστας από την άλλη άκρη της γης, αλλά και ο ίδιος ο Έλληνας με αναπηρία να μπορεί να ταξιδέψει στη χώρα του.

Δυστυχώς, ο συντονισμός είναι ελλιπής. Πρέπει να διεκδικούμε και να δουλεύουμε σε αυτή την κατεύθυνση ώστε να καθίσουν στο τραπέζι όλοι οι παράγοντες της τουριστικής αγοράς, μαζί με τους εκπροσώπους του αναπηρικού κινήματος και να αποφασιστούν και να υλοποιηθούν έργα στήριξης του "Τουρισμού για Όλους".

Αναξιοποίητη για την Ελλάδα η διεθνής τουριστική αγορά των ΑμεΑ ο σχεδιασμός τουριστικής πολιτικής στην χώρα μας δεν έχει διαχρονικά συμπεριλάβει ως κριτήριο την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών με αναπηρία. Πρόκειται περί στρατηγικού λάθους, όπως αποδεικνύουν τα σχετικά στοιχεία και ευρήματα με την διεθνή τουριστική αγορά των ΑμεΑ.

Το μέγεθος της διεθνούς τουριστικής αγοράς των ΑμεΑ είναι πολύ μεγαλύτερο από το μέγεθος άλλων αγορών (θρησκευτικός, συνεδριακός, οικολογικός, αγροτουρισμός κ.α.) προς τις οποίες έχουν στραφεί επί χρόνια οι σχεδιασμοί τουριστικής πολιτικής για την προσέλκυση νέων πελατών. Με στοιχεία από το Ευρωπαϊκό Forum για την Αναπηρία (European Disability Forum), υπάρχουν περίπου 50 εκατομμύρια άνθρωποι με κάποιες μορφές αναπηρία στην Ευρώπη.

Αν ληφθεί μάλιστα υπόψη ο ταχέως αναπτυσσόμενος πληθυσμός ηλικίας άνω των 65 και το γεγονός ότι τα άτομα με αναπηρία σπάνια ταξιδεύουν μόνο τους, τότε αυτή η αγορά σχεδόν τριπλασιάζεται.

Τα πιο αξιόπιστα στοιχεία μας προσφέρονται από αναλυτική μελέτη του γερμανικού υπουργείου οικονομικών που είχε ως θέμα την δυναμική, τις προδιαγραφές και τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης τουριστικής αγοράς. Τα τεκμήρια της μελέτης "κραυγάζουν" υπέρ της αναγκαιότητας να επενδυθείς και χρήμα υπέρ της προσέλκυσης της τουριστικής αγοράς των ΑμεΑ, ιδιαίτερα από χώρες όπως η Ελλάδα, η οικονομία της οποίας είναι άμεσα συνδεδεμένη με το τουριστικό προϊόν.

Η μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων με αναπηρία επιλέγει για τις διακοπές την περίοδο της χαμηλής

τουριστικής κίνησης (Μάιος, Σεπτέμβριος, Οκτώβριος). Το 26% επιδεικνύει απόλυτη προσήλωση στον τουριστικό προορισμό που έχει ικανοποιήσει προηγούμενα τις προσδοκίες του, δηλαδή τον επισκέπτεται ανελλιπώς. Περίπου ένας στους δύο (48%) δηλώνει την διάθεση, ανάγκη αλλά και οικονομική δυνατότητα για ακόμα περισσότερα ταξίδια αναψυχής απ' όσα ανά έτος πραγματοποιεί, εξηγώντας ότι δεν το πράττει διότι είναι πολύ λίγοι οι αληθώς προσβάσιμοι τουριστικοί προορισμοί. Αποκαλυπτική είναι και η απάντηση που αφορά την προεργασία επιλογής τουριστικού προορισμού. Το 71% των ΑμεΑ αποδίδουν κυρίαρχη σημασία στα της οργάνωσης του ταξιδιού (προετοιμασίες, έγκαιρη κράτηση, πληροφόρηση επί συγκεκριμένων λεπτομερειών, προγραμματισμός δραστηριοτήτων στον τόπο αναψυχής), πιθανά οργανωτικού τύπου προβλήματα πλήρως τους αποθαρρύνουν. Αντίστοιχα υψηλό ποσοστό (7 στους 10), όταν μελετά το ενδεχόμενο νέου/άγνωστου προορισμού, δεν εμπιστεύεται για πληροφορίες τους παροχείς τουριστικών υπηρεσιών παρά μόνο άλλα ΑμεΑ που έχουν ήδη επισκεφτεί τον προορισμό. Η παραπάνω ανασφάλεια κρίνεται ως απόλυτα δικαιολογημένη.

Βάσει των παραπάνω, ένας σοβαρός σχεδιασμός διείσδυσης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στην τουριστική αγορά των ΑμεΑ και ευρύτερα των εμποδιζόμενων ατόμων που θα μπορούσε να αντέξει στον χρόνο και να αποδώσει διαρκώς πολλαπλασιαζόμενα αποτελέσματα, θα έπρεπε σχηματικά να ξεδιπλώνεται σε 4 επίπεδα.

Συγκεκριμένα: Αληθινή καταγραφή των υφισταμένων υποδομών και ελλειμμάτων (πρώτο επίπεδο).

Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις - στο σύνολο των κρίκων

που συνθέτουν την αλυσίδα προσβασιμότητας - πιλοτικού χαρακτήρα, σε καίριους τουριστικούς προορισμούς (δεύτερο επίπεδο).

Πλήρες πρόγραμμα εκπαίδευσης επαγγελματιών του τουρισμού σε θέματα ικανοποίησης των αναγκών του επισκέπτη με αναπηρία (τρίτο επίπεδο).

Και τέλος (τέταρτο επίπεδο), οργανωμένη προβολή του προσβάσιμου τουριστικού προϊόντος, δημιουργία διεθνούς δικτύου προβολής, στρατηγική διείσδυσής του σε μόνιμη βάση στην διεθνή τουριστική αγορά.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν μία πλήρη αναπτυξιακή στρατηγική. Έχει ως βάση τις απαραίτητες για το αναπηρικό κίνημα αρχές της καθολικής συμμετοχής και την έμπρακτη εφαρμογή της φιλοσοφίας – τεχνογνωσίας υπό τον τεχνοκρατικό κωδικό “ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ” που έχει αναπτυχθεί σε κάμποσες προηγμένες χώρες εδώ και δύο δεκαετίες με εξαιρετικά αποτελέσματα. Η στρατηγική αυτή δεν αφορά μόνο την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ΑμεΑ, αλλά παράλληλα υποστηρίζει την κερδοφορία των επαγγελματιών στον χώρο του τουρισμού αναβαθμίζοντας το τουριστικό προϊόν στο σύνολό του.

Η Αιτωλοακαρνανία έχει σπάνια οικοσυστήματα που δεν υπάρχουν σε άλλο νομό της χώρας. Μεταξύ αυτών και το Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου. Αν αξιοποιηθούν και σε συνδυασμό με τον πολιτισμό της κάθε περιοχής τότε σίγουρα σε μια επόμενη καταγραφή η Αιτωλοακαρνανία θα καταγράφεται στους προορισμούς Εναλλακτικού Τουρισμού.

Για την ανάπτυξη του αναπηρικού καθώς και εμποδιζόμενου τουρισμού στο εθνικό πάρκο λιμνοθάλασσας Μεσολογίου

θα πρέπει να καθοριστεί χρονοδιάγραμμα το οποίο θα αποσκοπεί στην ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τον τουρισμό και τις οικονομικές δραστηριότητες στο χώρο του Εθνικού Πάρκου αλλά και της ευρύτερης περιοχής με σκοπό τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Κύριοι στόχοι και δράσεις

1. Μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των δραστηριοτήτων εντός του πάρκου.

2. Βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδρασης με την εφαρμογή EMAS (σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου) σε όλες τις δραστηριότητες.

3. Εύκολη πρόσβαση για άτομα με ειδικές ανάγκες σε χώρους φυσικής, πολιτιστικής ιστορικής αξίας και αναψυχής.

4. Ανάδειξη σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο της σχέσης «περιβάλλοντος και προσβασιμότητας»

5. Επιρροή της συμπεριφοράς των ανθρώπων σε θέματα αειφόρου ανάπτυξης.

Η συνεργασία με σωματεία, οργανώσεις ΜΚΟ αλλά και εργαστήρια ΑΜΕΑ της περιοχής δεν είναι μόνο απαραίτητη αλλά αναγκαία.

Η εξέλιξη του εθνικού πάρκου θα πρέπει να αποτελέσει πρότυπο, το οποίο θα εκπαιδεύσει τους επισκέπτες και θα επηρεάσει τη συμπεριφορά τους σε θέματα αειφορίας, αλλά και θα δώσει το έναυσμα σε παρόμοιες πρακτικές για την προστασία του περιβάλλοντος, το βιώσιμο τουρισμό και την προσβασιμότητα των ΑμεΑ σε προστατευόμενες περιοχές.

«Ζώντας τη λιμνοθάλασσα μαζί με τους ψαράδες»

Ρούσση Αναστασία,
Γεωλόγος

**Ζώντας τη λιμνοθάλασσα μαζί με τους ψαράδες της
Πιλοτικό πρόγραμμα αλιευτικού και περιβαλλοντικού
τουρισμού στη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-
Αιτωλικού**

*Από το 2004, οπότε ο Αλιευτικός Συνεταιρισμός Κλείσοβας
και το Κέντρο Πληροφόρησης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου –
Αιτωλικού σχεδίασαν τις πιλοτικές δραστηριότητες αλιευτικού
και περιβαλλοντικού τουρισμού, χρειάστηκε πρώτα απ' όλα να
προσδιοριστούν τα παρακάτω:*

Τι είναι ο αλιευτικός τουρισμός

Σε ποιους απευθύνεται και

**Αν προσφέρεται η περιοχή της λιμνοθάλασσας για την
ανάπτυξή του**

*Έτσι, αξιοποιώντας τη διεθνή ορολογία και τη διεθνή
εμπειρία χρησιμοποιήθηκε ο σύνθετος όρος αλιευτικός και
περιβαλλοντικός τουρισμός.*

Ο αλιευτικός τουρισμός, σκοπό έχει, παράλληλα με την
ψυχαγωγία, την ενημέρωση ευαισθητοποίηση του επισκέπτη,
μέσα από τη βιωματική του εμπειρία, σε θέματα που αφορούν
στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο
αναπτύσσονται παραδοσιακές αλιευτικές δραστηριότητες.
Από την άποψη αυτή, αναπτύσσεται σε περιοχές εξαρτώμενες
από την αλιεία που διατηρούν τα ιδιαίτερα παραδοσιακά
χαρακτηριστικά τους και προϋποθέτει την ενεργή εμπλοκή
των ψαράδων στην υποδοχή, ενημέρωση, φιλοξενία των
επισκεπτών. Δεν αναφέρεται δηλαδή σε απλή επιδεικτική
προσέγγιση ή προσομοίωση του περιβάλλοντος όπου ζουν
και εργάζονται οι ψαράδες.

Ως οικονομική δραστηριότητα, ο αλιευτικός τουρισμός
έρχεται να υποστηρίξει εξαρτώμενες από την αλιεία περιοχές,
ιδιαίτερα τις προστατευόμενες περιοχές (όπου άλλες
οικονομικές δραστηριότητες όπως η βιομηχανία δεν είναι
συμβατές), να συμπληρώσει το εισόδημα των ψαράδων και
τελικά να συμβάλει στη διατήρηση του κοινωνικού ιστού με
τη συγκράτηση των νέων και την εξασφάλιση απασχόλησης
κυρίως σε γυναίκες με περιορισμένα προσόντα απασχόλησης.

*Τα προγράμματα περιβαλλοντικού & αλιευτικού τουρισμού
προσαρμόζονται και απευθύνονται σε άτομα κάθε ηλικίας και
εθνικότητας, που έχουν ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα
χαρακτηριστικά:*

αγαπούν το ψάρι,

**είναι ευαισθητοποιημένοι σε θέματα προστασίας του
περιβάλλοντος και πολιτισμού**

Επιθυμούν:

Την επαφή με τη φύση,

**Τη γνωριμία με την τοπική κοινωνία,
Τη βιωματική γνωριμία με τη ζωή των ανθρώπων της
λιμνοθάλασσας**

Βάσει αυτών, προσδιορίστηκαν και τα στοιχεία εκείνα της
περιοχής της λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου-Αιτωλικού, που
αποτελέσαν το τουριστικό προϊόν:

Τα σκαριά και παραδοσιακά αλιευτικά εργαλεία

Η αρχιτεκτονική

**Η άγρια ζωή - συγκάτοικοι και τρυγητές των καρπών
της λιμνοθάλασσας**

Η παραγωγή του αλατιού

Οι εικόνες γαλήνης και ιδιαίτερης αισθητικής της περιοχής

Η παραγωγή της λιμνοθάλασσας και οι τοπικές γεύσεις.

**Οι αρχαιότητες και τα ιστορικά μνημεία,
σε σχέση με την ύπαρξη του υγροτοπικού συμπλέγματος**

Ξεχωριστό στοιχείο γνωριμίας με την τοπική ψαράδικη
κοινωνία αποτελούν οι συνεταιρισμοί των ψαράδων -ως
ιδιαίτερη συλλογική δομή- με εσωτερική λειτουργία που
παραδοσιακά έχει καθοριστεί λόγω του κοινού παραγωγικού
πεδίου. Η ενεργή συμμετοχή των ψαράδων εξασφάλισε την
ποιότητα και αυθεντικότητα των δράσεων

Με αυτά τα στοιχεία, που προσαρμόζονται βάσει και των
ιδιαίτερων ενδιαφερόντων των επισκεπτών, συγκροτήθηκαν
τα προγράμματα αλιευτικού και περιβαλλοντικού τουρισμού
στη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αιτωλικού, που ενδεικτικά
περιλαμβάνουν:

**Γνωριμία με τη λιμνοθάλασσα, την αρχιτεκτονική και
ναυπηγική, την αλιευτική τεχνική, τα αλιευτικά εργαλεία.**

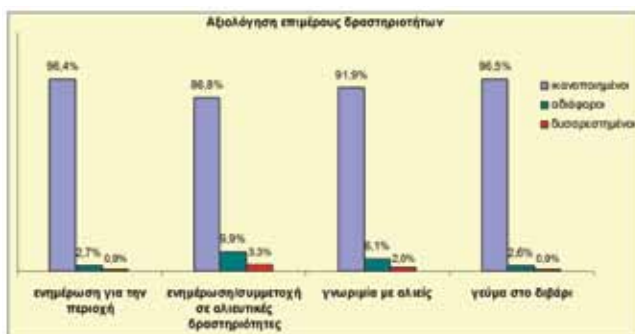
**Γαστριμαργική εμπειρία με τις τοπικές γεύσεις των προϊόντων
της λιμνοθάλασσας (εγκαταστάσεις συνεταιρισμού Κλείσοβας)**

Οικολογικές αξίες περιοχής (Κέντρο Πληροφόρησης του Φορέα Διαχείρισης)
Ο κύκλος του αλατιού (αλυκή Άσπρης)
Αρχαιότητες - Ιστορία (Πλευρώνα, κήπος Ηρώων, Αγ. Τριάδα Κλείσσοβας)
Τέχνες (Κατράκειο)

Κατά τη φάση της πιλοτικής εφαρμογής των προγραμμάτων, συντάχθηκαν ερωτηματολόγια με σκοπό την άμεση αξιολόγησή τους από τους επισκέπτες. Τα στοιχεία που καταγράφηκαν ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά για τη συνέχιση του εγχειρήματος, ενδεικτικά είναι τα διαγράμματα που ακολουθούν:

Παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του τόπου διακοπών

οικονομικοί όροι 91,1%
 διαθεσιμότητα διαμονής 88,9%
 ευκολία πρόσβασης 85%
 πολιτιστικά & ιστορικά στοιχεία 75%
 οικολογικά χαρακτηριστικά 74,3%

Σε ό,τι αφορά τον αλιευτικό τουρισμό, διενεργήθηκε έρευνα από το Πανεπιστήμιο Πατρών, σε επισκέπτες γενικού τουρισμού στις Κυκλάδες, και σε τουριστικές περιοχές της Δυτικής Ελλάδας και Ηπείρου

Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι:

Ο αλιευτικός και περιβαλλοντικός τουρισμός αποτελεί για την περιοχή δυναμική πρόταση εναλλακτικού τουρισμού
 Η λιμνοθάλασσα Μεσολογίου προσφέρει:

Ήπιες συνθήκες ανάπτυξης δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του έτους

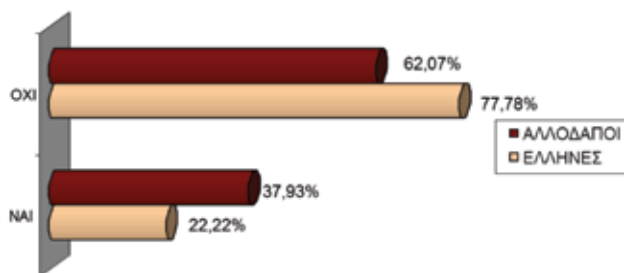
Δυνατότητα ανάπτυξης δράσεων χωρίς την υποχρεωτική χρήση αλιευτικών σκαφών και για το λόγο αυτό δεν υφίστανται περιορισμοί λόγω της νομοθεσίας ή των καιρικών συνθηκών

Οι συνθήκες αυτές δίνουν τη δυνατότητα άσκησης ψυχαγωγικής αλιείας από ΑμΕΑ με έμφαση και σε παιδιά με νοητικά και κινητικά προβλήματα προσφέροντας πρωτίστως χαρά και εκπαίδευση αλλά και καθιστώντας την περιοχή ένα μοναδικό κέντρο με δυνατότητα παροχής τέτοιου χαρακτήρα υπηρεσιών.

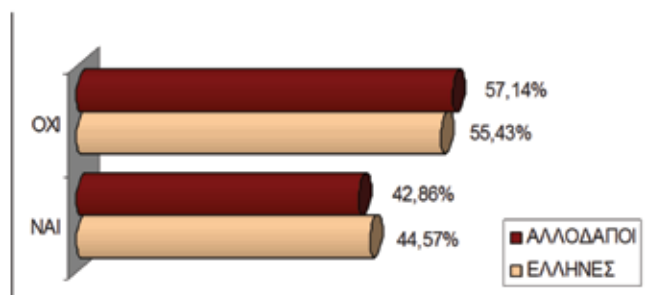
Προϋπόθεση φυσικά αποτελεί η ανάπτυξη των κατάλληλων υποδομών ασφαλούς άσκησης ψυχαγωγικής αλιείας από ΑμΕΑ με έμφαση και σε παιδιά με νοητικά και κινητικά προβλήματα προσφέροντας πρωτίστως χαρά αλλά και εκπαίδευση.

Στόχος: να καταστεί η περιοχή ένα μοναδικό κέντρο με δυνατότητα παροχής τέτοιου χαρακτήρα υπηρεσιών.

ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΤΙ ΕΙΝΑΙ "ΑΛΙΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ"

ΠΡΟΘΕΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΕ ΑΛΙΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΨΑΡΑΔΕΣ ΕΠΙ ΠΛΗΡΩΜΗ

Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι:

«Το Ευρωπαϊκό Πρότυπο Πιστοποίησης Οικοτουρισμού (EETLS) και η εφαρμογή του στην Ελλάδα»

Παπαγεωργίου Φούλη,

Ph.D, Γενική Διευθύντρια της PRISMA - Κέντρο Αναπτυξιακών Μελετών

Ο οικοτουρισμός ορίζεται από το TIES (International Ecotourism Society) ως:

«Υπεύθυνη περιήγηση σε περιοχές της φύσης με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ευημερίας των κατοίκων»

Με την προϋπόθεση ότι πληρούνται τουλάχιστον τα κριτήρια αειφορικού τουρισμού που ορίζει το GSTC - το Παγκόσμιο Συμβούλιο Αειφορικού Τουρισμού, ο ορισμός αυτός αφήνει πολλά περιθώρια για επιχειρήσεις αγροτουρισμού που σέβονται τις αρχές του αειφορικού τουρισμού, να χαρακτηριστούν οικοτουριστικές.

Έγινε μια 10-ετής προσπάθειας που υποστηρίχτηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω 4 διαδοχικών έργων: ECOLNET – INSPIRECO – ECODESTINET – ECOROUTE κατά την οποία επιδιώχτηκαν 2 βασικοί στόχοι:

Η δικτύωση επιχειρήσεων και φορέων

που προωθούν τον οικοτουρισμό

Η πιστοποίηση ποιότητας των υπηρεσιών οικοτουρισμού

Η εστίαση της προσπάθειας ήταν σε:

Επιχειρήσεις με οικοτουριστικές δραστηριότητες ή αγροτουριστικές επιχειρήσεις αειφορικού τουρισμού

Φορείς πιστοποίησης ποιότητας αειφόρου τουρισμού – οικοτουρισμού Περιβαλλοντικές ΜΚΟ

Φορείς Διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών

Επαγγελματικοί φορείς και δίκτυα φορέων που εκπροσωπούν οικοτουριστικές επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις αειφόρου τουρισμού

Δημόσιοι φορείς με σχετική δικαιοδοσία

Φορείς εκπαίδευσης

Τα αποτελέσματα της 10-ετούς αυτής προσπάθειας ήταν:

Η ανάπτυξη και αναγνώριση του Ευρωπαϊκού Προτύπου Σήμανσης Οικοτουρισμού EETLS (European Ecotourism Labelling Standard). Το πρότυπο EETLS αναγνωρίστηκε από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Αειφόρου Τουρισμού GSTC

Η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικτύου Οικοτουρισμού, με τη δική του πλατφόρμα επικοινωνίας και διαδικτυακή κοινότητα <http://ecolnet.ning.com>

Ενώ παράλληλα δημιουργήθηκαν:

Εργαλεία αξιολόγησης επιχειρήσεων ως προς την συμβατότητα τους με το πρότυπο EETLS

Εκπαιδευτικό υλικό για την καλύτερη κατανόηση των κριτηρίων αξιολόγησης από τις επιχειρήσεις

Εκπαιδευτικό υλικό για την εκπαίδευση των αξιολογητών

Βιβλιοθήκη καλών πρακτικών

Το Ευρωπαϊκό Σήμα Οικοτουρισμού είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας πιστοποίησης, η οποία αξιολογεί, τη λειτουργία της επιχείρησης ως προς ένα σύνολο κριτηρίων, επιβεβαιώνοντας έτσι την υψηλή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Το Ευρωπαϊκό Πρότυπο σήμανσης Οικοτουρισμού European Ecotourism Labelling Standard (EETL) έχει σαν στόχο:

Την εναρμόνιση υφιστάμενων συστημάτων πιστοποίησης

ποιότητας με αναφορά στον οικοτουρισμό.

Την ενδυνάμωση των τουριστικών επιχειρήσεων που αποκτούν το σήμα ποιότητας στην οικο-τουριστική αγορά

Το EETL δημιουργήθηκε ύστερα από:

Ανασκόπηση περισσότερων από 1200 κριτήρια «Φιλτράρισμα» των κριτηρίων στη βάση του ορισμού του οικοτουρισμού από την International Ecotourism Society (TIES)

Κατηγοροποίηση βάσει των κριτηρίων GSTC (Global Sustainable Tourism Criteria)

Προσαρμογή στις Ευρωπαϊκές συνθήκες

Διαβούλευση με 20 Ευρωπαϊκούς οργανισμούς για διαβούλευση δυο φορές: 2009 και 2011-2012

Στο Ευρωπαϊκό Πρότυπο Σήμανσης Οικοτουρισμού υπάρχουν 4 μεγάλες ομάδες κριτηρίων:

A. Αειφορική διαχείριση των δραστηριοτήτων και υποδομών

B. Μεγιστοποίηση των κοινωνικών και οικονομικών ωφελειών προς τις τοπικές κοινωνίες, ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών

Γ. Μεγιστοποίηση των ωφελειών προς την πολιτιστική κληρονομιά και ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών

Δ. Μεγιστοποίηση των ωφελειών προς το περιβάλλον και ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών

Συνολικά και στις 4 ομάδες υπάρχουν:

38 κριτήρια

94 Υπο-κριτήρια

94 δείκτες συνέργειας με τα υπο-κριτήρια

130 δείκτες τεκμηριωμένης εφαρμογής των κριτηρίων

Στην Α' Ομάδα κριτηρίων: «Αειφορική Διαχείριση», υπάρχουν τα παρακάτω κριτήρια:

A.1 Σχέδιο αειφορικής διαχείρισης

A.2 Συμμόρφωση με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο

A.3 Κατάρτιση-εκπαίδευση προσωπικού

A.4 Ικανοποίηση πελατών

A.5 Αξιοπιστία στη στρατηγική και ενέργειες μάρκετινγκ

A.6 Σχεδιασμός και κατασκευή κτιριακών εγκαταστάσεων, με υποκριτήρια:

A.6.1 συμβατότητα με χρήσεις γης και ζώνες οικιστικού ελέγχου

A.6.2 σχεδιασμός κτιρίων και τοποθέτηση τους στο χώρο

A.6.3 Αειφορική κατασκευή

A.6.4 Πρόσβαση για άτομα με αναπηρία - εμποδιζόμενα

A.7 Ερμηνεία της φύσης

A.8 Συμμόρφωση με ειδικές προδιαγραφές που ισχύουν σε προστατευόμενες περιοχές

A.9 Ευαισθητοποίηση των επισκεπτών ως προς τις ανάγκες προστασίας του προορισμού επίσκεψης

Στην Β' Ομάδα κριτηρίων: «Κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις», υπάρχουν τα κριτήρια:

B.1 Δημιουργία δεσμών αμοιβαίου οφέλους με τις τοπικές κοινωνίες

B.2 Ενίσχυση της τοπικής απασχόλησης

B.3 Fair-Trade

B.4 Συνεργασία με τοπικούς προμηθευτές

B.5 Σεβασμός στις αυτόχθονες κοινότητες και τους κανόνες τους

European Ecotourism Network

- B.6 Αποφυγή εκμετάλλευσης των ευπαθών ομάδων
- B.7 Ισότητα ευκαιριών προς όλους
- B.8 Προστασία εργαζομένων σύμφωνα με τη νομοθεσία
- B.9 Αποφυγή υπερεκμετάλλευσης βασικών αγαθών και εξυπηρέτησεων (π.χ. νερό, ενέργεια, λύματα)

Στην Γ' Ομάδα κριτηρίων: «Πολιτιστική Κληρονομιά», υπάρχουν τα κριτήρια:

- G.1 Κώδικας συμπεριφοράς για επισκέψεις σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- G.2 Προστασία αρχαιολογικών ευρημάτων
- G.3 Προστασία και διατήρηση αρχαιολογικών και άλλων χώρων πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- G.4 Υιοθέτηση στοιχείων τοπικής αρχιτεκτονικής, λαϊκής τέχνης και πολιτιστικής κληρονομιάς στο σχεδιασμό και διακόσμηση των κτιρίων

Και στην Δ' Ομάδα κριτηρίων: «Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις», τα κριτήρια:

- Δ.1 Πολιτική προμηθειών και κατανάλωσης, με υπο-κριτήρια τα:
  - Δ.1.1 Προτίμηση σε προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον
  - Δ.1.2 Αποφυγή προϊόντων μιας χρήσης
  - Δ.1.3 Συνετή κατανάλωση ενέργειας, χρήση ανανεώσιμων πηγών
  - Δ.1.4 Συνετή κατανάλωση νερού
- Δ.2 Διάθεση αποβλήτων, με υπο-κριτήρια τα:
  - Δ.2.1 Υγρά απόβλητα
  - Δ.2.2 Στερεά απόβλητα
  - Δ.2.3 Επιβλαβείς ουσίες
  - Δ.2.4 Άλλοι ρύποι
- Δ.3 Άγρια πανίδα/χλωρίδα και βιοποικιλότητα, με υπο-κριτήρια τα:
  - Δ.3.1 Προστασία ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας
  - Δ.3.2 Συμμόρφωση με τους κανονισμούς για τα άγρια ζώα σε αιχμαλωσία
  - Δ.3.3 Διαμόρφωση και αποκατάσταση τοπίου με αυτόχθονα είδη
  - Δ.3.4 Διατήρηση της βιοποικιλότητας
  - Δ.3.5 Αποφυγή διατάραξης των φυσικών οικοσυστημάτων

Μια επιχείρηση πιστεύουμε ότι πρέπει να επιδιώκει τη σήμανση, γιατί αποκτά τα παρακάτω οφέλη:

- Το σήμα ποιότητας κάνει την ξενοδοχειακή εγκατάσταση ή τον ταξιδιωτικό πράκτορα ή την επιχείρηση που προσφέρει οικοτουριστικές δραστηριότητες περισσότερο «ορατούς» σε διεθνές επίπεδο
  - Κάθε σήμα έχει τη δική του «αγορά» και η επιχείρηση που πιστοποιείται εντάσσεται σε αυτήν
  - Το σήμα κάνει τον πελάτη να αισθάνεται πιο ασφαλής, γιατί η επιλογή του έχει ελεγχθεί ως προς την ποιότητα της
  - Το σήμα οικοτουρισμού βεβαιώνει τον απαιτητικό οικοτουρίστα ότι η επιχείρηση σέβεται το φυσικό περιβάλλον, τις τοπικές κοινωνίες και την πολιτιστική κληρονομιά
- Επίσης, είναι επωφελές για όλους να δημιουργηθεί ένα Ελληνικό σήμα ποιότητας οικοτουρισμού, στο πρότυπο του EETLS ώστε να έχει διεθνή αναγνώριση και πιστοποίηση προσαρμοσμένο

στις Ελληνικές συνθήκες διαχειριζόμενο από έναν Ελληνικό φορέα, ο οποίος εκπροσωπεί τις Ελληνικές οικοτουριστικές επιχειρήσεις αλλά και άλλους παράγοντες που εκπροσωπούν π.χ. την προστασία του περιβάλλοντος, την αγροτική ανάπτυξη, την προώθηση του τουρισμού κλπ.

Έχει ήδη γίνει μια Πιλοτική εφαρμογή του EETLS στην Ελλάδα.

Το EETLS δοκιμάστηκε πιλοτικά σε 5 επιχειρήσεις οικοτουρισμού και ένα φορέα διαχείρισης προστατευόμενης περιοχής. Η αξιολόγηση έγινε online και με επισκέψεις, επιλεκτικά και η εμπειρία ήταν ιδιαίτερα θετική. Σύμφωνα με τα σχόλια των επιχειρήσεων, η εμπειρία της πιστοποίησης ήταν σε μεγάλο βαθμό εκπαιδευτική. Συνειδητοποίησαν πολλά πράγματα που μπορούν να γίνουν πιο σωστά και πιο «πράσινα» ενώ απέκτησαν ένα χρήσιμο checklist για να παρακολουθούν οι ίδιοι το προφίλ «αειφορίας» της επιχείρησής τους

Σημαντικό ρόλο στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Οικοτουρισμού παίζει η Δικτύωση μεταξύ των μελών του Δικτύου. Σήμερα στην κοινότητα ecolnet.ning.com ανήκουν 400 μέλη ενώ έχουν γίνει 2000 page likes στο Facebook.

Τα οφέλη της δικτύωσης είναι:

- Ανταλλαγή πληροφοριών, συζήτηση, δικτύωση
- Βιβλιοθήκη καλών πρακτικών με αναφορά στα κριτήρια του προτύπου EETLS
- Επιχειρηματική προώθηση: την ευκαιρία να παρουσιάσουν οι συμμετέχοντες φορείς τη δραστηριότητα τους ως «καλή πρακτική»
- Πληροφόρηση για σημαντικές διοργανώσεις και ειδήσεις από τον χώρο του οικοτουρισμού και αειφορικού τουρισμού

Στη Ελλάδα η Ελληνική Εταιρεία Οικοτουρισμού συστάθηκε τον Μάιο 2015 και στις 16/7/2015 έγινε η πρώτη Γενική Συνέλευση των Μελών με σκοπό:

- Την προώθηση του Ελληνικού οικοτουρισμού διεθνώς με οργανωμένο τρόπο, τόσο μέσω διαδικτύου όσο και μέσω παρουσίας σε διεθνείς εκθέσεις τουρισμού, διαφημιστικών εκστρατειών, δημοσιεύσεων κλπ
- Την δικτύωση και συνεργασία μεταξύ οικοτουριστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα και την Ευρώπη.
- Την πιστοποίηση επιχειρήσεων με ελληνικό σήμα που θα βασίζεται στο Πρότυπο EETLS.
- Την διασύνδεση με διεθνείς ταξιδιωτικούς πράκτορες και παρόχους διακοπών για την προώθηση του οικοτουρισμού στην Ελλάδα.
- Την προώθηση της διαρκούς επιμόρφωσης των μελών της Εταιρείας και διαρκούς ενημέρωσης τους για καλές πρακτικές εφαρμόζόμενες διεθνώς.
- Την διεξαγωγή ερευνών και μελετών σχετικών με το αντικείμενο του οικοτουρισμού, ώστε να διευκολύνεται η προώθηση των σκοπών της.
- Την δημιουργία και επιμέλεια σχετικών εκδόσεων.
- Την διοργάνωση συνεδρίων, ημερίδων και σεμιναρίων.

Το Παρόχθιο δάσος Φράξου «Ο ΦΡΑΞΙΑΣ» Λεσινίου ένας λησμονημένος θησαυρός.

του Γιώργου Ευθυμίου,

Επικούρου Καθηγητή Τμήματος Δασοπονίας και Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος, Τ.Ε.Ι. Στερεάς Ελλάδας

Τα παρόχθια δάση (Riparian forest, Alluvial forest, Auenwald) είναι αυτά που φύονται σε υγροτοπικά οικοσυστήματα και βρίσκονται για μικρότερο ή μεγαλύτερο διάστημα κάτω από την άμεση ή έμμεση επίδραση του νερού (επιφανειακού ή υπόγειου). **Τα δασικά παρόχθια είδη διακρίνονται σε α) αυτά που «αρέσκονται» στην άμεση παρουσία του νερού όπως η ιτιά, ο πλάτανος, η λεύκα, και το σκλήθρο και χαρακτηρίζονται ως παρόχθια δασικά είδη μαλακού ξύλου και β) αυτά που «χρειάζονται» λιγότερο την επίδραση του υπόγειου νερού όπως η φτελιά, το φράξος, η χνιώδης ποδισκοφόρος δρυς τα οποία χαρακτηρίζονται ως παρόχθια δασικά είδη σκληρού ξύλου.** Τα παρόχθια δάση αποτελούν σημαντικό στοιχείο της ευρωπαϊκής και διεθνούς Φυσικής Κληρονομιάς (Ευθυμίου 2001) έχουν μεγάλη οικολογική αξία λόγω του βιολογικού τους πλούτου και των σημαντικών λειτουργιών τους.

Ο φράξος (*Fraxinus* sp.) είναι δασικό δέντρο που ανήκει στην οικογένεια των ελαιοειδών και εμφανίζει περί τα 45-65 είδη στο Β. Ημισφαίριο. Στην Ευρώπη και την Ελλάδα απαντώνται ως κύρια είδη: φράξος ο ψηλός (*Fraxinus excelsior* L.), φράξος ο στενόφυλλος (*Fraxinus angustifolia* Vahl) και φράξος ο ορνός (*Fraxinus ornus* L.). Είναι γνωστός και σαν μελιά, μελιός, ή μέλεγος. Η Μελιά ήταν θυγατέρα του Ωκεανού, σύζυγος του Ινάχου και μητέρα του πρώτου ανθρώπου (Τσίτσας, 2009).

Το πιο κοινό απαντώμενο είδος φράξου στους υγροτόπους και παρόχθια δάση είναι ο *Fraxinus angustifolia* Vahl, το οποίο εμφανίζει δυο υποείδη τα: *Fraxinus angustifolia* Vahl subsp. *angustifolia* (Δ. Μεσόγειο) και *Fraxinus angustifolia* subsp. *oxycarpa* Willd. (Κ. & ΝΑ Ευρώπη). Ο *Fraxinus angustifolia* χρειάζεται βαθιά υγρά και γόνιμα εδάφη, ενώ είναι ευάλωτος σε παγετούς. Αντέχει για μήνες στην περιοδική κατάκλυση ενώ στη μόνιμη μέχρι και δυο μήνες. Απαντάται συχνά στο δέλτα των ποταμών στη λεκάνη της Μεσογείου και σε πολλά παρόχθια δάση της Ελλάδας σε αμιγείς ή μεικτές συστάδες με άλλα παρόχθια δασικά είδη. **Δυστυχώς όμως είναι ελάχιστα ως σπάνια πλέον τα δάση φράξου που απέμειναν στην Ελλάδα, με πιο σημαντικό αυτό του Φραξιά στο Λεσίνι Αιτωλοακαρνανίας.**

Το ξύλο του φράξου είναι σκληρό κι εύκαμπτο και οι χρήσεις του είναι πολλές από την αρχαιότητα ακόμη όπως για την παραγωγή εργαλείων, γεωργικών βοηθημάτων όπως το άροτρο και καλλιεργητής, έπιπλα (οι ρίζες του σχηματίζουν ωραία νερά), παλιότερα για τιμόνια αυτοκινήτων αλλά και για σύγχρονο αθλητικό εξοπλισμό (μπαστούνι χόκευ, στέκες μπιλιάρδου κλπ). Από τους φράξους στο παρόχθιο δάσος του Νέστου, ο στρατός του Μ. Αλεξάνδρου κατασκεύαζε τη μακεδονική σάρισσα που χρησιμοποιούσε η μακεδονική φάλαγγα. Αναφέρονται ακόμη και φαρμακευτικές ιδιότητες του φράξου (ιδίως της φλούδας του). Αποτελεί και καλλωπιστικό είδος που χρησιμοποιείται σε πάρκα και δενδροστοιχίες.

Ένα σημαντικό παρόχθιο δάσος φράξου στην κεντρική Ελλάδα, από τα ελάχιστα που έχουν απομείνει στον Ελληνικό

χώρο, είναι το δάσος φράξου ή γνωστό ως Φραξιάς στο Λεσίνι Αιτωλοακαρνανίας, σε ένα παλιό μαϊάνδρο του Αχελώου ποταμού, ο οποίος έχει αποκοπεί από την σημερινή ενεργή κοίτη του. Απέχει μόλις 20 χλμ από τον Αστακό, 30 χλμ από το Μεσολόγγι και 40 χλμ από το Αγρίνιο ενώ υπάρχει εύκολη πρόσβαση σε αυτό καθώς και υποδομές για τους επισκέπτες, τους φυσιολάτρες, τους μαθητές σχολείων και φοιτητές των πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι. για εκπαίδευση και έρευνα. Η συνολική του έκταση ανέρχεται σε 459,37 στρέμματα.

Τη σπουδαιότητα του δάσους φράξου, τη μεγάλη οικολογική του αξία και τη μοναδικότητά του διαπιστώνει κανείς από το διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο, που το διέπει. Ο Φραξιάς λοιπόν είναι ανακηρυγμένο εδώ και τριάντα χρόνια ως Διατηρητέο Μνημείο της Φύσης από το Υπουργείο Γεωργίας (ΦΕΚ 773/Β/24-12-85), έχει χαρακτηριστεί ως Βιογενετικό Απόθεμα με κωδικό 131303 από το Συμβούλιο της Ευρώπης και ανήκει στο ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο NATOURA 2000, με κωδικό GR2310001.

Το κυρίαρχο είδος του δάσους είναι ο στενόφυλλος φράξος (*Fraxinus angustifolia* Vahl), από το οποίο και το όνομά του «Φραξιάς». Στο δάσος αυτό απαντάται ο φράξος σε αμιγείς συστάδες αλλά και σε μεικτές με τη φτελιά (*Ulmus minor*). Στις αμιγείς του συστάδες ο φράξος απαντάται στο στάδιο των χοντρών κορμιδιών με μέση διάμετρο περί τα 20 εκ. αλλά και σε πολύ ώριμες συστάδες στο στάδιο ΚΛΙΜΑΞ, δηλαδή υπερήλικες μονώροφες συστάδες, όπου αρχίζει η διάσπαση

τους με τη νέκρωση ατόμων φράξου. Οι μεικτές συστάδες του φράξου με τη φτελιά, είναι μικρότερης ηλικίας από τις προηγούμενες και φαίνεται ότι σε κάποιες θέσεις προϋπήρχε ο φράξος της φτελιάς, ενώ σε άλλες, είναι παράλληλη η εμφάνισή των δυο ειδών.

Η προστασία του δάσους άρχισε από την παραχώρηση της περιοχής στη δικαιοδοσία του Δασαρχείου Μεσολογγίου, με την ανακήρυξή του ως προστατευόμενη περιοχή και την περίφραξη-οριοθέτησή του από τις γειτονικές ανθρώπινες δραστηριότητες. Η πλούσια βιοποικιλότητα του δάσους «Φραξιά ή Μαγγανά» όπως είναι γνωστό στην περιοχή η οποία αναφέρεται στο ΦΕΚ του Υπουργείου που το ανακηρύσσει Μνημείο της Φύσης, προκαλεί παραβατικές ανθρώπινες πιέσεις στο παρόχθιο δάσος που ακόμη και σήμερα καταγράφονται σε αυτό.

Προβλήματα και πιέσεις στο Φραξιά

Οι ανθρώπινες πιέσεις στο Φραξιά είναι συνεχείς και αφορούν: *την λαθροθηρία, τη λαθροϋλοτομία, τη βόσκηση, την ανεξέλεγκτη προσπέλαση κυρίως λόγω της πλημμυρούς φύλαξης αλλά και την εντατική γεωργία στην ευρύτερη περιοχή.* Οι υποδομές για τους επισκέπτες χρήζουν συντήρησης και προστασίας. *Χρειάζεται λοιπόν περισσότερη φύλαξη και ενημέρωση των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής για την σπανιότητα και μεγάλη οικολογική αξία του δάσους φράξου όχι μόνο σε τοπικό αλλά και εθνικό επίπεδο.*

Το ουσιαστικό πρόβλημα που έχει το δάσος Φραξιάς είναι η υποβάθμισή του, η γήρανσή του και η σχεδόν ανύπαρκτη φυσική αναγέννηση. **Η υποβάθμιση και τελικά η εξαφάνιση αυτού του τόσο πολύτιμου παρόχθιου δάσους θα έχει απρόβλεπτες οικολογικές συνέπειες.**

Προτάσεις για το Φραξιά

Οι προτάσεις για το Φραξιά αποβλέπουν σε δυο κατευθύνσεις, πρωταρχικά πρέπει να αφορούν αυτό καθαυτό το παρόχθιο δάσος του φράξου και το μέλλον του και δευτερευόντως την επισκεψιμότητα που πρέπει να είναι ελεγχόμενη και κατευθυνόμενη σε αυτό, με βάση τη φέρουσα ικανότητά του. Απαραίτητη κρίνεται η διαρκής ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των τοπικών πληθυσμών για την οικολογική και οικονομική αξία του είδους.

Ανθέλουμενα έχει μέλλοντο δάσος του Φράξου, τότε κρίνεται επιβεβλημένη: η ουσιαστική - επιστημονική μελέτη της δομής του δάσους, η καταγραφή της βιοποικιλότητας του (χλωριδικής, πανιδικής) και η σύνταξη διαχειριστικού σχεδίου για τον Φραξιά, ώστε να αρχίσει άμεσα η δασοκομική καλλιέργεια, η αποκατάσταση και ανόρθωση του δάσους. Η γνώση της υφιστάμενης κατάστασης, αποκαλύπτει τα αίτια υποβάθμισης και οδηγεί στα αναγκαία μέτρα διαχείρισης και προστασίας.

Για την επίτευξη των παραπάνω κρίσιμων για το μέλλον του Φραξιά διαχειριστικών αποφάσεων θα πρέπει να υπάρξει εποικοδομητική συνεργασία

μεταξύ του Δασαρχείου Μεσολογγίου, του Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου με την συνεπικουρία των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και επιστημόνων που διακονούν τη δασική επιστήμη, το δάσος, τα παρόχθια δασικά οικοσυστήματα και τις προστατευόμενες περιοχές. **Θεωρώ κατά την ταπεινή μου άποψη, ότι πρόκειται για την τελευταία ευκαιρία όλων μας, ώστε να διαφυλάξουμε και παραδώσουμε ποιοτικά αναβαθμισμένη την Φυσική Πολιτιστική Κληρονομιά μας, τον Φραξιά, στις επόμενες γενιές.**

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Ευθυμίου, Γ., 2001. Βιολογικές και οικολογικές απαιτήσεις των παρόχθιων δασοπονικών ειδών σκληρού ξύλου στις προστατευόμενες περιοχές. Η περίπτωση του δέλτα του Νέστου. Α.Π.Θ. Επιστημονική Επετηρίδα του Τμ. Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Α.Π.Θ. Τόμος ΜΔ, Vol. 44 : 319-332.

<https://www.researchgate.net/profile/Georgios-Efthimiou3/publications?sorting=newest&page=4>

Ευθυμίου, Γ., 1998. Τα παρόχθια δάση. Λειτουργίες και οικολογική σημασία τους Α.Π.Θ. Επιστημονική Επετηρίδα Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, τόμος ΜΑ/2- Vol.41/2 : 1008-1023.

<https://www.researchgate.net/profile/Georgios-Efthimiou3/publications?sorting=newest&page=4>

Κοτούμπας Η., Γ. Ευθυμίου και Β. Δέσης, 2013. Η διαχείριση του παρόχθιου δάσους Φράξου Λεσίνιου. Πρακτικά από το 16ο Πανελλήνιο Δασολογικό Συνέδριο & Annual meeting Prosilva Europe, 6-9 Οκτωβρίου 2013, Θεσσαλονίκη, σελ. 486-494.

<https://www.researchgate.net/publication/272794019>

Υποθαλάσσια ζωή στην Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου.

Τι ενδιαφέρον παρουσιάζει?

Κυτίνου Ελένη, Βιολόγος, ΕΚΠΑ

Κωτσέλης Χρήστος, Εκπαιδευτής καταδύσεων & Φωτογράφος

Τον Νοέμβριο του 2014 ολοκληρώθηκε υποθαλάσσια έρευνα στην εξωτερική και την εσωτερική πλευρά της λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου. Σκοπός της έρευνας ήταν η ποιοτική και ποσοτική καταγραφή των οργανισμών, που ζουν πάνω στον πυθμένα της περιοχής.

Συνολικά, εξετάστηκαν ποσοτικά 15 σημεία (Εικόνα 1), που αποτέλεσαν τους σταθμούς δειγματοληψίας και ποιοτικά 21 σημεία. Οι 15 ποσοτικοί σταθμοί, που είχαν βάθος από 1 έως 12 μέτρα, προσεγγίστηκαν με πλωτό μέσο και η εξέτασή τους έγινε με αυτόνομη κατάδυση. Κατά την ποσοτική διερεύνηση, σε κάθε σταθμό απλωνόταν στον πυθμένα καταδυτικό σκοινί 100 μέτρων και δύο παρατηρητές σάρωναν την απόσταση καταγράφοντας οπτικά: την παρουσία και την αφθονία φυτικών και ζωικών οργανισμών, την επικρατή βλάστηση κάθε σταθμού και ειδικά για το προστατευόμενο δίδυρο *Pinna nobilis* (πίνα) καταγραφόταν η

ακριβής του θέση.

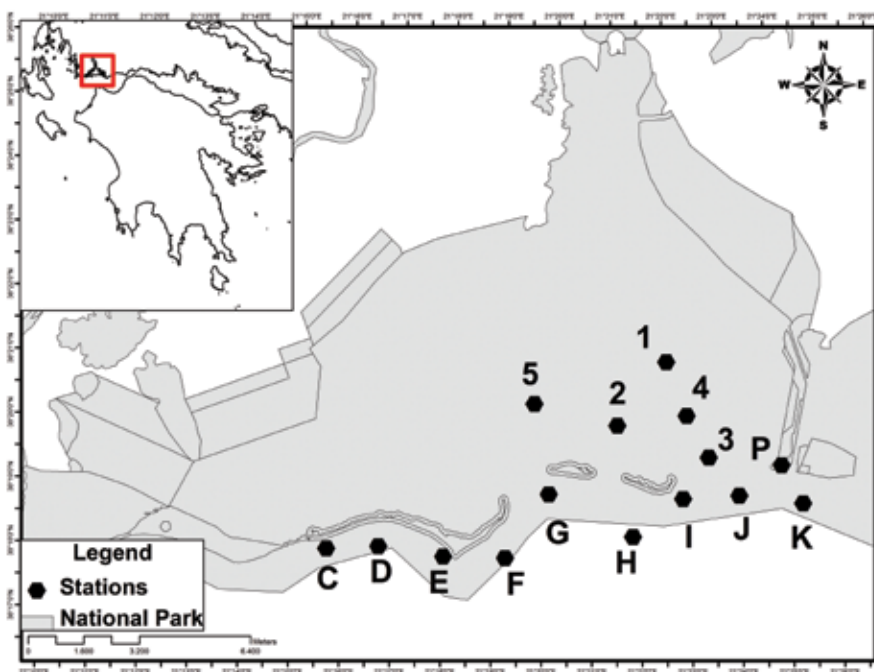
Κατά την έρευνα καταγράφηκαν συνολικά 148 διαφορετικοί οργανισμοί, οι περισσότεροι από τους οποίους αναγνωρίστηκαν μέχρι το επίπεδο είδους. Οι ομάδες με τα περισσότερα είδη ήταν τα φύκη, τα μαλάκια (γαστερόποδα και δίδυρα) και οι ιχθύες ενώ τα λιγότερα είδη καταγράφηκαν για τα θαλάσσια φυτά (τραχειόφυτα). Επιπλέον, 2 αποικιακά ασκίδια καταγράφηκαν πρώτη φορά στον ελληνικό χώρο, ενώ πολλοί οργανισμοί αποτελούν νέες αναφορές για την χλωρίδα και την πανίδα του Εθνικού Πάρκου. Ανάμεσα στα είδη που διαβιούν στην Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου βρέθηκαν ορισμένα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον όπως 14 προστατευόμενα είδη, 12 ενδημικά είδη της Μεσογείου (που ζουν μόνο στη Μεσόγειο και πουθενά αλλού στον κόσμο) και 5 αλλόχθονα είδη.

Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια από τα προστατευόμενα είδη που καταγράφηκαν, όπως

το μαλάκιο πίνα (*Pinna nobilis*) που είναι «κινδυνεύον» είδος και προστατεύεται αυστηρά καθώς ο πληθυσμός του έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η περιοχή μελέτης φιλοξενεί έναν σημαντικό και κατά τόπους αρκετά πυκνό πληθυσμό πίνας. Επίσης, καταγράφηκε η παρουσία του ιππόκαμπου *Hippocampus hippocampus* (Εικόνα 2) που παλαιότερα αποτελούσε συχνό κάτοικο των θαλασσών μας, ενώ τώρα ο πληθυσμός του έχει μειωθεί σημαντικά. Ακόμη βρέθηκαν, 3 είδη φυκών του γένους *Cystoseira*, που προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις και όταν συναντώνται σε μεγάλα ποσοστά θεωρούνται ως δείκτες καλής οικολογικής ποιότητας. Έγιναν επίσης τυχαίες καταγραφές ρινοδέλφινων (*Tursiops truncatus*) και θαλάσσιας χελώνας (*Caretta caretta*).

Μεταξύ των 5 αλλόχθονων ειδών που καταγράφηκαν, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γυμνοβράγχιο *Melibe viridis* (Εικόνα 3). Το συγκεκριμένο μαλάκιο καταγράφηκε μόνο στο εσωτερικό της Λιμνοθάλασσας και σε εξαιρετικά υψηλές συγκεντρώσεις έως και 171 άτομα ανά 100 μέτρα διατομής. Το μέγιστο μήκος του είδους που μετρήθηκε υποβρυχίως ήταν 29cm. Σημειώνεται ότι το είδος έχει προέλευση από Ινδικό και Ειρηνικό Ωκεανό, όπου δεν έχουν καταγραφεί τόσο υψηλές συγκεντρώσεις και τόσο μεγάλα μεγέθη ατόμων.

Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων έδειξε ότι οι σταθμοί στο εξωτερικό τμήμα της Λιμνοθάλασσας (Εικόνα 1) εμφανίζουν μεγάλη ομοιότητα μεταξύ τους, έχουν ως κοινή κυρίαρχη βλάστηση λιβάδια ποσειδωνίας (*Posidonia oceanica*) και φιλοξενούν πολλούς κοινούς

Εικόνα 1: Χάρτης της Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου, όπου απεικονίζονται οι 15 ποσοτικοί σταθμοί δειγματοληψίας. Με γκρι χρώμα διακρίνεται η έκταση του Εθνικού Πάρκου.

βενθικούς οργανισμούς όπως ιχθύες, ροδοφύκη, βρυόζωα και σπόγγους. Ανάλογα, οι εσωτερικοί σταθμοί εμφανίζουν ομοιότητα μεταξύ τους, έχουν ως κυρίαρχη βλάστηση το θαλάσσιο φυτό *Cymodocea nodosa* και φιλοξενούν οργανισμούς όπως γυμνοβράγχια, αποικιακά ασκίδια και ανεμώνες. Τέλος οι σταθμοί 3 και Ρ που βρίσκονται στο όριο μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού τμήματος, εμφανίζουν και τους δύο παραπάνω τύπους βλάστησης σε διαδοχικά τμήματα.

Συμπερασματικά, η διαφοροποίηση των μεγαβενθικών βιοκοινωνιών στην Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου, φαίνεται να

επηρεάζεται από την θέση του κάθε σταθμού. Μέθοδοι μη καταστρεπτικών δειγματοληψιών, όπως αυτές που εφαρμόστηκαν, προτείνονται για την μελέτη ευαίσθητων ειδών μέσα σε προστατευόμενες περιοχές. **Η περιοχή μελέτης φιλοξενεί πληθώρα προστατευόμενων ειδών, κάποια από αυτά σε σημαντικές πυκνότητες**, είναι λοιπόν αναγκαίο να υπάρξει συστηματική παρακολούθηση και προστασία των ειδών αυτών. Παρακολούθηση ενδείκνυται και για την μελέτη παρουσίας, πυκνότητας και επέκτασης αλλόχθονων ειδών στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου.

Η έρευνα, χρηματοδοτήθηκε

από το πρόγραμμα της ΕΕ 'Training Network for Monitoring Mediterranean Marine Protected Areas' [MMMPA: FP7-PEOPLE-2011-ITN, grant number 290056] του οποίου απετέλεσε συμπλήρωμα. Οι δειγματοληψίες αποτελούν το ερευνητικό κομμάτι της μεταπτυχιακής εργασίας της Ελένης Κυτίνου και πραγματοποιήθηκαν σε συνεργασία με το Χρήστο Κωτσέλη, βασικό φωτογράφο της ομάδας. **Ευχαριστίες σε όλο τον Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου για την υποστήριξή του και την διάθεση του πλωτού μέσου.**

Εικόνα 2: Ο προστατευόμενος ιχθύς: ιππόκαμπος (*Hippocampus hippocampus*) που βρέθηκε στο εξωτερικό τμήμα της Λιμνοθάλασσας. Εικόνα 3: το αλλόχθονο γυμνοβράγχιο (*Melibe viridis*) που βρέθηκε στο εσωτερικό της τμήμα.

Για μια νέα αρχιτεκτονική στην πόλη του Μεσολογγίου: Το παράκτιο μέτωπο.

Σπηλιωτοπούλου Αθηνά

Οικονομολόγος

Τελειόφοιτη φοιτήτρια Αρχιτεκτονικής

Τα παράκτια μέτωπα των πόλεων συνιστούν τον κύριο άξονα αστικού ανασχεδιασμού τους και πρωτογενές πεδίο σχεδιασμού και κριτικής θεώρησης της μελλοντικής ανάπτυξής τους. Σε μία διαδικασία κριτικής θεώρησης των πόλεων, ένα περιβάλλον ολοένα και περισσότερο ενταγμένο στην συζήτηση περί αειφορίας, το θαλάσσιο μέτωπο αποτελεί το πλέον καινοτομικό εργαλείο σχεδιασμού σε επίπεδο ρυθμιστικού, πολεοδομικού σχεδίου και αστικού σχεδιασμού αποσκοπώντας στην έμμεση αναζωογόνηση όλων των εξασθενημένων ιστών της πόλης.

Τα παραθαλάσσια αστικά τοπία, όπως έχουν διαμορφωθεί σήμερα, συνίστανται από «τεχνητά» τοπία που έχουν προκύψει μετά την παρέμβαση του ανθρώπου (έργα επιχώσεων, φυτεύσεων, οδοστρώσεων, υποδομών, κλπ). Επιχώσεις διαμορφωμένες ως επιμήκεις περίπατοι συνιστούν απόληξη των πόλεων προς το νερό και ανοίγονται στον ορίζοντα. Φέρνουν τον περιπατητή κοντά, αλλά και ψηλότερα από το νερό. Κατά κανόνα μία αστική οδός διαχωρίζει τέτοιου είδους τεχνητές παράκτιες ζώνες από τον επίσης τεχνητό αστικό ιστό. τα θαλάσσια μέτωπα αναδεικνύονται σε εκτάσεις περιαστικού χώρου υπερτοπικής εμβέλειας και δημιουργούν άμεση γεινίαση με εκτεταμένα φυσικά οικοσυστήματα.

Σε παλαιότερους χρόνους αλλά και πρόσφατα εκτεταμένες παραθαλάσσιες περιοχές φορτίζονται με ακατάλληλες χρήσεις ή εγκαταλείπονται και κατά συνέπεια υποβαθμίζονται. Το φαινόμενο αυτό δημιουργεί περιοχές με έντονα τα χαρακτηριστικά οικονομικής, περιβαλλοντικής και αισθητικής παρακμής και στερεί την δυνατότητα της πόλης να εκμεταλλευτεί το πλεονέκτημα της σχέσης με το υδάτινο στοιχείο.

Το Μεσολόγγι είναι μια μικρή πόλη με απολύτως ιδιαίτερο χαρακτήρα οφειλόμενο στον συνδυασμό μοναδικής

τοπογραφίας (αρχικά επίπεδες νήσοι μέσα στην εκτεταμένη αβαθή λιμνοθάλασσα), ένδοξης νεώτερης ιστορίας (κορυφαία στιγμή το διεθνούς απηγήσεως γεγονός της Εξόδου στις 10/11 Απριλίου 1826), και ασυνήθιστου για τα ελληνικά δεδομένα αστικού σχεδιασμού.

Η σημερινή του μορφή συνίσταται σε ένα τεχνητό τοπίο, που είναι αποτέλεσμα των ρυμοτομήσεων της περιόδου 1928-30 και των εξυγιαντικών και άλλων έργων των αμέσως επόμενων χρόνων. Αυτά αλλοίωσαν πλήρως την φυσική τοπογραφία, πολλαπλασίασαν την έκταση της πόλης με επιχώσεις περιμετρικά των νήσων σε βάρος της λιμνοθάλασσας και εξαφάνισαν τα παλαιότερα κτήρια. Αυτό το τεχνητό τοπίο προστατεύεται σήμερα από τη συνθήκη Natura. Παρά το ότι οικονομικοί λόγοι το οδήγησαν σταδιακά σε υστέρηση σε παραγωγική σχέση με το γειτονικό Αγρίνιο, το Μεσολόγγι παραμένει η πρωτεύουσα της Αιτωλοακαρνανίας, εξακολουθεί να διαθέτει ιστορική αίγλη και να προσφέρει ποιότητα ζωής ανώτερη από αυτή των περισσότερων ελληνικών πόλεων.

Στην πόλη ως έννοια δεν είναι δυνατόν να αποδοθεί ένας μοναδικός και ακριβής ορισμός. Η έννοια της πόλης διαφοροποιείται, καθώς οικονομικά, κοινωνικά, ιδεολογικά και πολιτισμικά κριτήρια διαφοροποιούν τις συνθήκες συνύπαρξης των ανθρώπων που την κατοικούν.

Η 'πόλις', σύμφωνα με τον Αριστοτέλη ορίζεται ως η υπέρτατη μορφή κοινότητας και πολιτικής, η ανώτερη μορφή μιας φυσικής εξελικτικής διαδικασίας (οικία – κώμη – πόλις), που πηγάζει από την έμφυτη τάση του ανθρώπου για κοινωνικότητα. Η εidoποιός διαφορά της πόλης από αυτήν κατώτερων εκδοχών συνοίκησης, είναι ακριβώς το αγαθό στο οποίο αποβλέπει: η ευδαιμονία των πολιτών, δηλαδή το συμφέρον του συνόλου. Αυτό συμβαίνει σε αντίθεση με άλλες μορφές κοινωνιών που επιδιώκουν επιμέρους αγαθά για το συμφέρον των μελών τους ή επιμέρους ομάδων τους.

Η πόλη, σύμφωνα με τον αρχαίο φιλόσοφο,

αποτελεί την πολιτική κοινωνία (οργανωμένη πολιτειακή κοινωνία) η οποία έχει autάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα. Η πόλη στοχεύει στην ευδαιμονία των μελών της, την ηθικά, κοινωνικά, υλικά και πνευματικά ανώτερη ζωή. Το υπέρτατο αγαθό, η ευδαιμονία, που επιδιώκουν οι άνθρωποι με τις πράξεις τους σε ατομικό επίπεδο, ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι συμπίπτει απόλυτα με το υπέρτατο αγαθό για την πόλη και αντίστροφα. Με αυτόν τον τρόπο ο Αριστοτέλης καταφέρει να συνδέσει τον πολίτη με την πόλη αφού επιδιώκοντας το κοινό συμφέρον ο πολίτης εξυπηρετεί και το ατομικό.

Αναγνωρίζοντας ότι ο άνθρωπος, ως πολίτης, είναι και αυτός μέλος ενός οικοσυστήματος. Η πόλη είναι ο οικότοπος του ανθρώπου, ο οποίος συναποτελείται από τη χλωρίδα και την πανίδα αλλά και τεχνητά στοιχεία που καταλαμβάνουν φυσικό χώρο, και που οι ανθρώπινες παρεμβάσεις διαμορφώνουν για να ικανοποιηθούν καλύτερα οι εκάστοτε ανάγκες. Για τη λειτουργία αυτού του φυσικού/τεχνητού οικοσυστήματος απαιτούνται εισροές (ενέργεια, νερό, αγαθά, κεφάλαιο, άνθρωποι) και προκύπτουν εκροές (απορρίμματα, προϊόντα, υπηρεσίες).

Η ιστορική και πολιτισμική κληρονομία μιας πόλης αποτελεί επίσης σημαντικό παράγοντα για την ευδαιμονία των κατοίκων της μέσω της φήμης, της αίγλης και των συνεπαγομένων τους, όπως ο τουρισμός. Η διατήρηση αλλά και η ανανέωση των ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων ως ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των πόλεων, που ενσωματώνονται στο φυσικό περιβάλλον, αποτελούν κύριο στοιχείο στη δημιουργία μιας περιεκτικής αστικής δομής.

Οι πόλεις που έχουν χαρακτήρα οφειλόμενο ακριβώς στην διατήρηση και ανανέωση των ιστορικών και πολιτισμικών στοιχείων, που έχουν κατάλληλες υποδομές και που είναι ικανές να προσφέρουν υψηλή ποιότητα υπηρεσιών, μπορούν να επωφεληθούν προσελκύοντας δραστηριότητες οι

Φωτογραφία 1

Φωτογραφία 2

οποίες είναι βιώσιμες, έχουν σημαντική προστιθέμενη αξία και συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας νέας ολοκληρωμένης εικόνας για τις πόλεις. Η συνθήκη αυτή συμβάλλει στην περαιτέρω βελτίωση της ποιότητας ζωής και στην διαρκή πρόοδο των πόλεων αυτών.

Ειδικότερα στην Ελλάδα παραμένει ασαφής αυτή η διεθνής συνθήκη ανταγωνισμού των πόλεων με αποτέλεσμα την αργή υποβάθμιση ή έστω την απουσία προόδου, που καθλώνουν το επίπεδο της ποιότητας ζωής, τα οφέλη από τον τουρισμό και τις κάθε είδους συναλλαγές.

Ο ανασχεδιασμός της πόλης του Μεσολογγίου οφείλει να ικανοποιήσει τις σύγχρονες παραγωγικές απαιτήσεις και να ανανεώσει την αστική εμπειρία κατά τρόπο ριζοσπαστικό, πλην όμως οικείο και κατάλληλο για το μέγεθος και τον χαρακτήρα της πόλης. Ο συστηματικός εκσυγχρονισμός και ο εμπλουτισμός του δημόσιου χώρου και της αστικής μορφής μπορούν να αποτελέσουν τα κύρια προγραμματικά δεδομένα για την αναβάθμιση της πόλης.

Αντικείμενο αυτής της διαδικασίας, που αποσκοπεί πρωταρχικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και την ανάδειξη της πόλης ως τουριστικού προορισμού και τόπου του επιχειρείν, αποτελεί η διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης εικόνας για την πόλη του Μεσολογγίου, που θα ανανεώσει την προβολή της προς τα έξω. Η διαδικασία αναβάθμισης της πόλης επικεντρώνεται καταρχήν στον ανασχεδιασμό των εισόδων και του εκτεταμένου παράλιου μετώπου της πόλης των οποίων οι δυνατότητες έχουν παραμείνει αναξιοποίητες.

Με αφορμή αυτή την προφανή κοινωνική προτεραιότητα, ομάδα φοιτητών του τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών, υπό τον καθηγητή Γ. Πανέτσο, μελέτησε στο πλαίσιο του ακαδημαϊκού προγράμματος της σχολής τις δυνατότητες ανασχεδιασμού της πόλης του Μεσολογγίου. Οι φοιτητές σχεδίασαν ανά ομάδες από ένα αυτοτελές μέρος μιας ευρύτερης σύλληψης για την εκτεταμένη περιοχή των εισόδων του Μεσολογγίου και τη ζώνη του παράλιου μετώπου της μέχρι και την περιοχή της Τουρλίδας. Οι προτάσεις των φοιτητών περιέλαβαν τον σχεδιασμό περιοχών κατοικίας, ειδικά στην Τουρλίδα αλλά και αλλού με καινοτόμα κτήρια διαμερισμάτων αλλά και σύγχρονες πελάδες, κτήρια δημόσιου χαρακτήρα και κυρίως έντονα και συστηματικά διαφοροποιημένο δημόσιο χώρο. Σχεδιάστηκαν πεζόδρομοι, πλατείες, παράκτιες διαδρομές και συμπλέγματα δημόσιων χώρων και εγκαταστάσεων για το παράλιο μέτωπο αλλά και για επιλεγμένα σημεία σε ολόκληρη την πόλη. Έμφαση δόθηκε σε ήπιες κατασκευές φιλικές προς το περιβάλλον, ειδικά στο παράκτιο μέτωπο του Μεσολογγίου.

Η έρευνα του ακαδημαϊκού εργαστηρίου εξελίχθηκε σε τρεις φάσεις.

Στην πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στην πόλη του Μεσολογγίου και επιτόπια επιλεκτική καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασής της.

Στην δεύτερη φάση έγινε επεξεργασία των καταγεγραμμένων στοιχείων και πληροφοριών για την ευρύτερη περιοχή μελέτης. Συλλέχθηκαν στοιχεία αναγνώρισης της περιοχής, δεδομένα από παλαιότερες αποτυπώσεις, βιβλιογραφικές αναφορές και άλλα.

Ιδιαίτερης σημασίας ήταν η επικοινωνία με τον φορέα Διαχείρισης της Λιμνοθάλασσας. Στο πλαίσιο του εργαστηρίου, διενεργήθηκε λεπτομερής παρουσίαση από τον κ. Γιάννη Σελιμά. Ο Διευθυντής του Φορέα ανέπτυξε μεταξύ άλλων ζητήματα που αφορούν το καθεστώς Natura της περιοχής, τις πελάδες και άλλα.

Κατά τη διάρκεια της καθεαυτού φάσης του σχεδιασμού έγινε επεξεργασία μεγάλου αριθμού παρεμβάσεων στο παράκτιο μέτωπο της πόλης ώστε να δημιουργηθεί ένα εξαιρετικά εκτεταμένο δίκτυο δημόσιων χώρων, εγκαταστάσεων και υποδομών που συνιστούν μία συνολική και συστηματική αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η πόλη και κυρίως αναδεικνύουν την σήμερα λανθάνουσα δυναμική της.

Οι δυνητικές προτάσεις πέραν του δικτύου των δημοσίων χώρων περιέλαβαν προτάσεις εγκαταστάσεων μαρίνας, νέας ιχθυόσκαλας, ξενώνων, κτηρίων εκπαίδευσης, χώρων εστίασης, αθλητικών εγκαταστάσεων, περιβαλλοντικής ενημέρωσης, κοινωνικής υποδομής και άλλα.

Φωτογραφίες 1+3

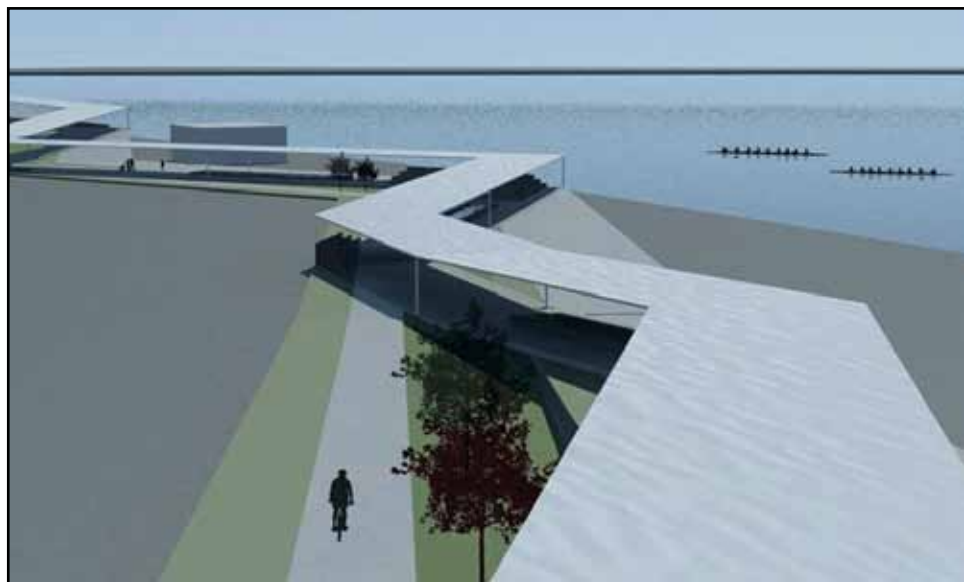
Τίτλος project: Παραθεριστικός οικισμός στην Τουρλίδα Μεσολογγίου
Φοιτήτρια: Ανθή Ροζή
Τοπογραφικό διάγραμμα
Πρόταση διαμόρφωσης: Το bar του οικισμού.

Φωτογραφία 2

Τίτλος project: Μεσολόγγι: δημιουργώντας προαστικές ταυτότητες και δομές ορنيθοπαρατήρησης
Φοιτήτρια: Αθηνά Σπηλιωτοπούλου
Πρόταση διαμόρφωσης παρατηρητηρίων: Θεάσεις προς την Λιμνοθάλασσα

Φωτογραφία 4

Τίτλος project: Θαλάσσιο κέντρο κωπηλασίας και wind surf
Φοιτήτρια: Δάφνη Παπαδοπούλου

Η σημασία των Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων στο Εθνικό Πάρκο

του Χρήστου Κατσιμπίνη,
Αρχιτέκτονας

Η λιμνοθάλασσα θα έλεγα είναι ένας ξεχωριστός πλανήτης αυτόνομος με τη ζωή του κανονική, τη θρησκεία του, τους Αγίους της. Όλα μαζί αποτελούν ένα θαυμάσιο σύνολο, μια σκηνή θεάτρου ζωής. Προς χάριν, μιας θείας μου το Μεσολόγγι ήταν χαρά φυγής και διακοπών και άλλων πραγμάτων και εμπειριών. Ο γιατρός της παρέας όταν με είδε να τρέμω σαν ψάρι, είπε: «Ηλίαση 39οC, γρήγορα στο Αγρίνιο (αφού όλη την ημέρα στην άμμο του Λούρου παίζαμε βόλει). Όχι, ας μείνω στην Πιλάδα των ψαράδων, είπα!» Κουκουλωμένος με μια κουβέρτα κατακαλόκαιρο αφού έμεινα δύο μέρες έτρωγα κακαβιά και ό,τι άλλο νόστιμο υπήρχε. Φιλόξενοι οι ψαράδες άκουγαν ιστορίες μου από τη φοιτητική μου ζωή στην Ιταλία.

Λιμναίοι οικισμοί στην Λιμνοθάλασσα - Πελάδες

Τι είναι οι Πελάδες; Κατοικίες των ψαράδων. Η λέξη «Πελάδα» προέρχεται από το ιταλικό «Pilastro» ή γαλλικά «pilier», δηλαδή υποστήριγμα (στύλος).

Οι καλύβες αυτές από ξύλο, καλάμια και ψαθί είναι μέρος του λιμναίου οικισμού των ψαράδων που μένουν κατά διαστήματα στην λιμνοθάλασσα για το ψάρεμα. Η αλιεία κατά το πλείστον γίνεται με το παγίδευμα των ψαριών στα «μπασίματα» της θάλασσας στα λεγόμενα ιβάρια ή διβάρια από το ιταλικό «νίναιο», ιχθυοτροφείο και στην περίπτωση ιχθυοσυλληπτικές εγκαταστάσεις, παγίδες.

Οι καλύβες αυτές είναι αρκετά οργανωμένες με υπονομαγμάτιο και κουζίνα. Θέρμανση με πετρογκάζ και λογικά κάτω από την Πελάδα παρκινγκ για τη γαϊτα.

Όλοι οι ψαράδες έχουν ένα σημείο κεντρικό όπου συναντώνται, στην κεντρική Πελάδα του συνεταιρισμού, όπου προσκομίζεται το ψάρεμα και διοχετεύεται στο εμπόριο. Ο επί των πασσάλων οικισμός είναι από τους αρχαιότερους τρόπος κατοικίας του ανθρώπου. Η Βενετία είναι χτισμένη σε πλήθος πασσάλων εντός της

λιμνοθάλασσάς της (κάτω από το νερό) όπου επάνω τοποθετούνται τα θεμέλια από τα παλάτια της.

Σκέφτομαι ότι και στα εκκλησάκια στη λιμνοθάλασσα πιθανώς να έχει γίνει υποθεμελίωση πριν γίνει το χτίσιμό τους.

Ο Άγιος Ιωάννης της Θολής

Ο Άγιος Ιωάννης της Θολής, τι εντυπωσιακό εκκλησάκι, μόνο του με τον πύργο του στη νησίδα της Θολής, έγινε τώρα στέκι των κυνηγών, όμως έχει τη δική του ιστορία.

Από την ιχθυόσκαλα του Λούρου (της μακρόστενης λωρίδας άμμου στη λιμνοθάλασσα) βρίσκονται και οι γαϊτες των ψαράδων. Μου θύμισε το έργο του Έρνεστ Χέμινγουεϊ «Ο γέρος και η θάλασσα», όταν ο γέρος ψαράς μας μετέφερε στο νησάκι της Θολής.

Αφού μας ζύγισε στη γαϊτα του για τη σταθερότητα του σκάφους του έβαλε εμπρός το μικρό μοτεράκι για τη Θολή. Όλα αρχικά ήταν καλά, αλλά στο μέσον της λιμνοθάλασσας το μοτεράκι φρακάρισε. Μάλλον έπιασε χόρτα και δε γύριζε η προπέλα του. Ευτυχώς είχα στο σακίδιο μου έναν σουγιά, έτσι απελευθερώνοντας τότε τη προπέλα συνεχίσαμε το ταξίδι μας.

Το ερειπωμένο εκκλησάκι με πεσμένο τον νάρθηκα και το κεντρικό του τρουλίσκο έστεκε εκεί, ποιος ξέρει από τότε, παρέα του έκανε πιο πέρα ο ερειπωμένος διώροφος πύργος, καταφύγιο και κελί του καλογέρου με πολεμίστρες και ζεματίστρα πάνω από την είσοδο. Ήταν μετόχι της ιεράς μονής των Ταξιαρχών του Νεοχωρίου και είχε και αυτό τριώροφο πύργο με εξωτερική σκάλα και καταπέλτη στην είσοδο του πρώτου ορόφου.

Η πειρατεία την περίοδο εκείνη κατά τον 17ο αιώνα όπως είναι γνωστό έδρασε σε όλο το Ιόνιο και τον Πατραϊκό. Αλγερινοί, Δαλματοί και Τούρκοι τριγύριζαν στις θάλασσες και λήστευαν ό,τι έβρισκαν, χωριά, μοναστήρια και ό,τι άλλο μπορούσαν.

Άγιος Σώστης, Βασιλάδι

Κάθε νησίδα μέσα στη λιμνοθάλασσα είχε την ιστορία της. Η αποβίβαση μου στο Βασιλάδι για πρώτη φορά με εντυπωσίασε γιατί ακούγοντας την ιστορία της νήσου και για την ευλάβεια των ψαράδων στον Άγιο Σώστη αισθάνθηκα συγκίνηση. Για την προστασία που τους παρείχε ο Άγιος συντηρούσαν το μικρό εκκλησάκι του Αγίου και το προστάτευαν.

Έκανα μια μελέτη αποκαταστάσεως του κτιρίου, της στέγης, της τοιχοποιίας, για τη συντήρηση του εξωτερικού στεγάστρου και για ό,τι χρειάζεται για την επιβίωσή του. Εξάλλου ήθελα να προσφέρω τη μελέτη στη μνήμη του αγαπημένου θείου Σώζοντα και του εγγονού του που είχε χαθεί από ατύχημα.

Στην αμμονησίδα προς τα δυτικά ήταν το παλιό λιμάνι του Μεσολογγίου, όπου άραζαν οι γαλέρες και κάθε εμπορικό καράβι. Εκεί αποβιβάστηκε και ο λόρδος Βύρων και με γαϊτα μεταφέρθηκε στο Μεσολόγγι. Έγινε λειτουργία στην γιορτή του Αγίου και προσφέρθηκαν ωραία φαγητά όπως και σπάρος ψημένος στην άρμη, λίγο βέβαια βαριά στη χώνεψη για εμάς τους μη θαλασσινούς.

Οι εικόνες της εορτής, της επιβίβασης στα караβάκια για τον Εσπερινό και της επιστροφής ήταν πράγματι υπέροχες. Καλές οι επεμβάσεις του φορέα για διαχείριση της λιμνοθάλασσας, διάδρομοι που έφτανες άνετα και στον φάρο και στο παρεκκλήσι του Αγίου.

Άγιοι Ταξιάρχες Γουριάς

Τώρα ας πάμε λίγο έξω από τη λιμνοθάλασσα, στην Ιερά Μονή Ταξιάρχων Γουριάς. Έγινε η μελέτη αναστηλώσεως αυτού του ιστορικού μνημείου το οποίο με τις υπέροχες τοιχογραφίες του άρχισε να καταρρέει. Πραγματοποίησα στο παρελθόν πολλά ταξίδια για την αποτύπωση και τη σύνταξη της μελέτης αναστηλώσεως. Σήμερα οι Άγιοι Ταξιάρχες Γουριάς είναι παράδειγμα αναστήλωσης και προσκυνηματικός χώρος των πιστών της περιοχής, όπως από παλιά όταν ήκμαζε η Ιερά Μονή. Ιστορίες γύρω από τα θαύματα των Ταξιάρχων είναι ζωντανές μέχρι σήμερα στις μνήμες των κατοίκων. Έγιναν θυρανοίξια παρουσία του σεβασμιότατου

Μητροπολίτη κ. Κοσμά, πολλών ιερέων, προσκυνητών και απονεμήθηκαν ενθύμια στους πρωτεργάτες της αποκαταστάσεως του μνημείου.

Ευχαριστώ για την εικόνα των Αγίων Ταξιάρχων με αφιέρωση για τη συνεισφορά στο έργο της αποκαταστάσεως και συντηρήσεως της Ιεράς Μονής με ημερομηνία 07/11/2011.

Η θρησκευτική παράδοση του λαού της λιμνοθάλασσας δεν σταματάει εδώ. Τα σπήλαια και τα ασκηταριά των πατέρων, οι μικροί ναοί στο μέσον του τίποτα της λιμνοθάλασσας και από την αρχαιότητα τα πρωτοχριστιανικά μνημεία κρατούν προς χάριν των πιστών κατοίκων με τις εκδηλώσεις πίστεως, τα πανηγύρια και τις θρησκευτικές γιορτές στην απλότητα και την ειλικρίνεια του τρόπου ζωής. Αλλά και η φύση είναι μοναδική στην ομορφιά της.

Μου έλεγε ένας μεγάλος αρχιτέκτονας μοναδικός στη Γαλλία για την αναστήλωση των ιστορικών μνημείων, κ. Jean Trounelot: «Όταν περνάω με το αεροπλάνο πάνω από τη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου δε χορταίνω να βλέπω αυτό το υπέροχο τοπίο, το παιχνίδι της θάλασσας, της ξηράς, των νησίδων και των ποταμών.»

Χαράσσοντας τη λιμνοθάλασσα.

Γιάννης Λουκάς Χαράκτης

Ο Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου - Αιτωλικού μου ζήτησε να γράψω ένα κείμενο, για τη σχέση της χαρακτικής τέχνης με την λιμνοθάλασσα.

Τους ευχαριστώ ολόθερμα γι' αυτό το κάλεσμα και με τιμή ιδιαίτερα η πρόσκλησή τους. Παρ' ότι είμαι μεγάλος ηλικιακά, είμαι πολύ νέος ως χαράκτης. Βεβαίως λένε ότι "ποτέ δεν είναι αργά".

Για μένα όμως αρκετά αργά ξύπνησε μέσα μου το "μικρόβιο" της χαρακτικής..

-Αυτή η όμορφη απασχόληση (όχι βιοποριστική πάντως) γεμίζει δημιουργικά τον χρόνο μου, με ότι πιο ευγενές θα μπορούσα να ονειρευτώ και στα πιο τρελά όνειρά μου. Και μου έδωσε την ευκαιρία να εξωτερικεύσω τον εσωτερικό μου κόσμο.

-Στην Ένωση Ελλήνων Χαρακτών που ανήκω, γνώρισα σπουδαίους και καλλιεργημένους ανθρώπους και περνάω μια χαρά εκθέτοντας μαζί τους και δικά μου έργα και κυρίως λιμνοθαλασσίτικα, στις ομαδικές εκθέσεις που διοργανώνουν και είμαι υπερήφανος γι' αυτό..!

Αυτά σαν εισαγωγή ας επικεντρωθούμε στο θέμα μας λοιπόν. -Αυτή η χιλιотραγουδισμένη λιμνοθάλασσα, πριν σαράντα και πλέον χρόνια είχε χαραχθεί από δρόμους "αναπτυξιακούς", με καταστροφικά αποτελέσματα για το ίδιο το οικοσύστημα και την φυσική του λειτουργία. Ακόμη όμως χρειάζεται να λύσουμε αρκετά παλιά και νέα προβλήματά της, γιατί το αξίζει να την σώσουμε για πάντα.

-Εμείς που ασχολούμαστε με την χαρακτική, "απόγονοι" της Αιτωλικιώτισσας Βάσως Κατράκη έχουμε το πλεονέκτημα αυτή την θάλασσα να την χαράζουμε με τα κοπίδια στις ξυλογραφίες μας, και με τα καλέμια στις πέτρες μας.

Τα θέματα που μας εμπνέει είναι διαχρονικά ανεξάντλητα και πανέμορφα. Είναι βιώματα και παραστάσεις από την εποχή της αθωότητας, όταν μικροί τρέχαμε στις αμπολιές και στα σάλατα να μέχρητην νύχτα. Αυτές οι εικόνες δεν σβήνουν, υπάρχουν και μας δίνουν ζωή ακόμη.

-Έχει εμπνεύσει πολλούς λόγιους ποιητές και πεζογράφους όπως: Παλαμάς, Μαλακάσης, Τραυλαντώνης, Γκόλφης, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος και τόσους άλλους, καλλιτέχνες, φωτογράφους, ζωγράφους και χαράκτες, που αντλούν τα θέματά τους από αυτή, που όπως λέει και ο Παλαμας:

**"Τα πρώτα μου χρόνια τ' αξέχαστα τάζησα
κοντά στ' ακρογιάλι,
στη θάλασσα εκεί τη ρηχή και την ήμερη,
στη θάλασσα εκεί την πλατιά, τη μεγάλη".**

-Εμένα η λιμνοθάλασσα μ' έχει μόνιμα δεμένο πάνω στα γιοφύρια του Αιτωλικού, είτε γιατί τα περνώ σε καθημερινή βάση για τις δουλειές μου, είτε γιατί εκεί ψαρεύω και ανασαίνω την υγρασία, τον αέρα της και το ιώδιο. Όλα αυτά τα χρόνια τα μάτια μου είναι φωτογραφικοί φακοί του τοπίου της, που μου προσφέρεται με απλοχεριά. Τα τελευταία χρόνια είχα την μεγάλη τύχη να ασχοληθώ με την χαρακτική και τα περισσότερα θέματα μου τα έχει δώσει αυτή η λιμνοθάλασσα.

Για πολλά χρόνια στις θαλασσινές μου διαδρομές την διέσχίζα με την βάρκα μου, με πετονιές, καλαμίδια, καμάκια, παραγάδι και πυροφάνι. Όλα όσα έβλεπα, τις ανατολές, τα ηλιοβασιλέματα, τις μπουανάτσες και τις φουρτούνες τα αποτύπωσα μέσα μου. Και να που ήρθε αργότερα η ώρα να εκφραστώ μέσα από τα συναισθήματα που μου γεννούσε κάθε φορά που με έπαιρνε στην αγκαλιά της, ενώ το αεράκι της μου δρόσισε το πρόσωπό.

-Ο χαράκτης όταν αποδίδει θαλασσινά τοπία, και τους ψαράδες της λιμνοθάλασσας, βγάζει το προσωπικό του νοσταλγικό όραμα γι' αυτήν την πολύπαθη θάλασσα. Οι δε γκριζες αρμονικές γραμμές της, συμβαδίζουν με τα νερά του ξύλου και δίνουν τη δική τους ματιέρα πλουτίζοντας τα έργα και κάνοντάς τα πιο εκφραστικά.

-Όταν χαράζω τους ψαράδες με τα καμάκια στα χέρια, τους φαντάζομαι ολόιδιους σαν τον Ποσειδώνα και τον γιό του Τρίτωνα πάνω απ' τα νερά και με τα πυροφάνια τους τις νύχτες, караδοκώντας το μεγάλο ψάρι να περάσει. Η λιμνοθάλασσα διαθέτει μαγική αύρα,

που επιδρά σαν ένα ψυχικό σύμβολο, που εμφυσά στα έργα μας την δραματική και λυρική αίσθηση του τόπου μας. Για να αποδώσω τέτοια θέματα χρειάστηκε να έρθω σε προσωπική επαφή μαζί τους. Δηλαδή έχω ζήσει στο περιβάλλον αυτό, έχω κουβεντιάσει με τους ανθρώπους που συμβιώνουν στο χώρο και έχω ακουμπήσει με τα χέρια μου εγκαταστάσεις και εργαλεία των ψαράδων. Μόνο έτσι μπορεί να περάσουν στον ψυχισμό σου και να βιώσεις αυτή την τελετουργική μυσταγωγία, που κάθε ένας που θα ασχοληθεί σοβαρά θα το νιώσει. Ο μεγάλος ζωγράφος Βαν Γκόγκ έλεγε πως: "Αν θέλεις να ζωγραφίσεις το χιόνι, θα πρέπει να κρυολογήσεις."

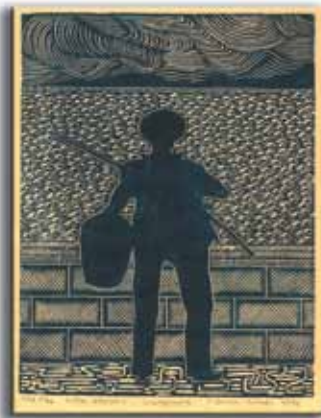
-Στα έργα μου έχω θέματα από όλο το μήκος και πλάτος αυτού του θαλασσινού λιβαδιού. Σκηνές από ιβάρια, πελάδες, σταφνοκάρια, γαΐτες και πριάρια, πυροφάνια, ψαράδες με πετονιές, καλαμίδια, και καμάκια, απόχες, τα πέτρινα γιοφύρια, την Κλείσοβα και τον Ντολμά, δίχτυα, καλαμιωτές, θαλασσοπούλια, ψάρια, χέλια και νεκρές φύσεις.

-Την μαγική ηρεμία του τοπίου της λιμνοθάλασσας, όπου σε όλα τα επίπεδα κυριαρχούν οι οριζόντιες γραμμές, έρχονται να ταραξουν οι μπηγμένοι κάθετα πάσσαλοι, οι καλαμιωτές και οι κολώνες του ηλεκτρικού, που κεντρίζουν τον ουρανό σπάζοντας την μονοτονία του οριζώντιου.

-Ο Γάλλος περιηγητής Φρ.Πουκεβίλ, όταν επισκέφτηκε τον τόπο μας και φυσικά τη λιμνοθάλασσα με ένα μονόξυλο (γαΐτα), γράφει: "Από τα κουρέλια που σκέπαζαν τις καλύβες τους και από το ηλιοκαμμένο δέρμα των Αιτωλών, αναγνώρισα τις λεπτομέρειες των ψαράδων και των ψαρότοπων, που ενέπνευσαν στον Θεόκριτο, ένα από τα ωραιότερα ειδήλιά του".

-Το Μεσολογίτικο γενικά τοπίο, όπως γνωρίζουμε, αναπτύσσεται πολύ κοντά και χαμηλά στη λιμνοθάλασσα. Το φως του απ' το ακίνητο νερό χωνεύει κάθε χρώμα και το κρατάει συγχρόνως στο γκριζο. Ζώντας σ' ένα τέτοιο τοπίο και νανουρισμένος από τους μυθικούς "καυμούς της λιμνοθάλασσας", έχω φορτίσει την οπτική και συγκινησιακή μου πείρα με μνήμες, όπου ο απλός, ο καθарός ψαράς και ο τόπος κυριαρχούσε επάνω μου. Η τέχνη της χαρακτηριστικής μου δεν θα μπορούσε να μην υπηρετήσει αυτή την πυκνή μνήμη, νοτισμένη απ' την αρμύρα της θάλασσας.

-Αρκετές φορές συλλαμβάνω τον εαυτό μου να επιλέγω και άλλα ποικίλα θέματα, όπως είναι πολύ φυσικό άλλωστε, αλλά τα καλέσματά της λιμνοθάλασσας με ξαναγυρίζουν πάλι κοντά της στα γνώριμά μου μονοπάτια της, για να πλουτίσω κι άλλο την συλλογή έργων, που μου προσφέρει η έντονη ζωτική της παρουσία και θύμηση. -Η νοσταλγία που με παροτρύνει να δημιουργώ λιμνοθαλασσίτικα θέματα, έχει να κάνει με μια συνειδητή επιστροφή σε οικείους χώρους όπου ανδρώθηκα. Το καφενείο του πατέρα μου ήταν δίπλα στη θάλασσα. Εκεί που τα σταφνοκάρια και οι γαΐτες του μόχθου πηγαίνονταν, για το "Μεροδούλι-μεροφαί" που κατέγραψε σ' ένα χαρακτηριστικό της η Βάσω Κατράκη. Στη χάραξη ακολουθώ κυρίως το παραδοσιακό άσπρο-μαύρο, το οποίο δίνει μια επιβολή και έντονη αντίθεση στα έργα μου.

-Ο κάθε καλλιτέχνης που θα βρεθεί αντιμέτωπος με τους υδάτινους καθρέφτες της λιμνοθάλασσας και την υγρασία της, που τον διαβρώνει ως το κόκκαλο, αλλά τόσο συνηθισμένη στους ντόπιους, στο τέλος δεν μπορεί παρά να την κάνει μοντέλο του. Αυτή την περίοδο είμαι στο στάδιο που από το ξύλο κάνω την μετάβασή μου στην πέτρα. Ήδη έχω χαράξει μερικές, όπου και στην πέτρα μεταφέρω κατ'αλόγητα θεμάτων από τους ψαράδες των ξυλογραφιών μου. -Τα αποθέματα των αναμνήσεων δεν φυλακίζονται σε ένα μόνο υλικό, αλλά αποτυπώνονται στο linoleum, στο ξύλο, στην πέτρα, στο plexi-glass και πάνω στα τσιμέντο και στο χαλκό, μπορούν να εκφραστούν και σε οτιδήποτε υλικό μπορεί να χαραχθεί.

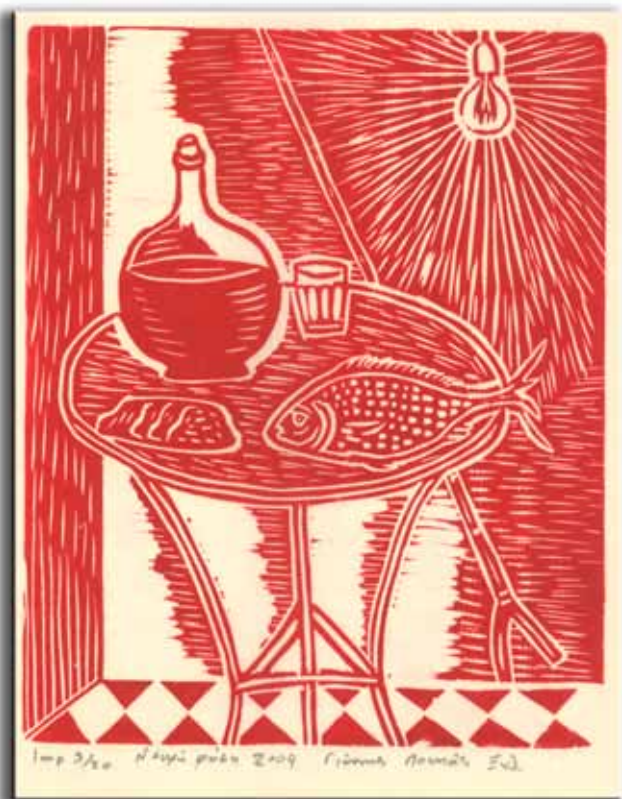
-Επίσης μια καλή ιδέα θα ήταν, να γινόταν μια έκθεση έργων καλλιτεχνών, που έχουν πάρει τις εμπνεύσεις τους από την "Μάνα" λιμνοθάλασσα.

-Τελειώνοντας θα αναφέρω δύο περιπτώσεις που αποτέλεσαν πηγές έμπνευσης κατ' ευθείαν από το πεδίο της λιμνοθάλασσας.

-Στις 25 Μαρτίου φέτος στην Κλείσοβα έγινε η αναπαράσταση της ομώνυμης μάχης. Στο τέλος ένας βαρκάρης ντόπιος ψαράς, μας μετέφερε στο ιστορικό νησάκι. Δημήτρης ήταν το όνομά του, αλλά η μορφή του έμοιαζε με τις αρχέγονες εκείνες μορφές που εκθείαζε στα έργα του ο Φώτης ο Κόντογλου τις καθαρά ελληνικές. Ο πρόθυμος και φιλότιμος αυτός ψαράς έγινε μια όμορφη ξυλογραφία μου.

-Επίσης δίπλα από το σπίτι μου βλέπω το ανατολικό γεφύρι του Αιτωλικού. Εκεί μεταξύ των άλλων συχνάζει ο Κώστας το καλύτερο καμάκι της πόλης. Δύσκολα του ξεφεύγει ψάρι, στέκεται εκεί και περιμένει. Κεφαλοι και λαβράκια είναι η συνηθισμένη του ψαριά. Ο Κώστας με ενέπνευσε και τον χάραξα στην πέτρα, που στη συνέχεια την επιζωγράφισα.

-Εκτός βέβαια από όσα έχω περιγράψει, κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει το ενδεχόμενο, να εμπνευσθεί εξίσου δυνατά ακόμη και κάποιος που πρώτη φορά στη ζωή του θα την αντικρύσει. Εδώ τώρα μιλάμε για "κεραυνοβόλο έρωτα" πλέον, που δεν μπορεί κανείς να μείνει ασυγκίνητος. Τα έχει αυτά τα θέληγτρα σε μεγάλο βαθμό αυτή η πλανεύτρα λιμνοθάλασσα, σε συνάρτηση επίσης με το συνολικό μαγευτικό τοπίο που την πλαισιώνει.

Παρακολούθηση Μεσογειακών Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών: Λιμνοθάλασσες Μεσολογγίου-Κλείσovas

Τετάρτη, 4 Νοεμβρίου 2015

Ώρα: 9:30 π.μ.

Αίθουσα συνεδριάσεων της Π. Ε. Αιτωλοακαρνανίας
Διοικητήριο - Μεσολόγγι

Πρόγραμμα Ημερίδας

09:30 Έναρξη

Χαιρετισμός Προέδρου Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου κ. **Φώτη Περγαντή**, Βιολόγος MSc

10:00 «Το δίκτυο ΜΜΜΡΑ και οι έρευνες στο Μεσολόγγι» **Α. Νικολαΐδου**, Καθηγήτρια Θαλάσσιας Βιολογίας ΕΚΠΑ

10:20 «Χαρτογράφηση των βενθικών βιοκοινωνιών στη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου με χρήση Γεωγραφικών Πληροφοριακών Συστημάτων (GIS)» **Ν. Προβιδάκης**, Βιολόγος, ΕΛΚΕΘΕ

10:40 «Habitat complexity and biodiversity in Messolonghi lagoon» **D. Cabana**, MSc Θαλάσσια Βιολογία, ΕΛΚΕΘΕ

11:20 «Βενθικές βιοκοινωνίες και οικολογική ποιότητα στη λιμνοθάλασσα της Κλείσovas»
Κ. Σιγάλα, MSc Βιολόγος Ωκεανογράφος, ΕΛΚΕΘΕ

11:40 «Εκτίμηση της οικολογικής ποιότητας της λιμνοθάλασσας με βιογεωχημικές μεθόδους»
Ε. Arevalo, MSc Ωκεανογραφία & **Η. Φώσκολος**, Βιολόγος ΕΚΠΑ

12:00 «Οι φθοριζουσες οργανικές ενώσεις στην εκτίμηση της οικολογικής ποιότητας στη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου» **S. Ibanez**, Δρ Βιογεωχημείας & **Α. Νικολαΐδου**, Καθηγήτρια Θαλάσσιας Βιολογίας ΕΚΠΑ

12:10 Διάλειμμα - Καφές

12:40 «Υποθαλάσσια ζωή στην Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου, με έμφαση σε προστατευόμενα είδη»
Ε. Κυτίνου, Βιολόγος, ΕΚΠΑ

13:00 «Οικολογική ποιότητα και βιώσιμη ανάπτυξη σε παράκτιες λιμνοθάλασσες»
Σ. Ρεϊζοπούλου, Δρ. Θαλάσσιας Βιολογίας, Ερευνήτρια ΕΛΚΕΘΕ

13:30 Συζήτηση - Συμπεράσματα

